

**Tuli ja liike –
Heinz Guderianin panssariteoria saksalaisen
yhteiskunnan tuotoksena**

Avi Seera
Pro gradu -tutkielma
Turun Yliopisto
Filosofian, poliittisen historian
ja valtio-opin laitos
Poliittinen historia
Joulukuu 2019

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Politiikan tutkimuksen laitos/Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

SEERA, AVI: Tuli ja liike – Heinz Guderianin panssariteoria saksalaisen yhteiskunnan tuotoksena

Pro gradu -tutkielma, 84 s.

Poliittinen historia

Joulukuu 2019

Tämä tutkielma tarkastelee saksalaista panssariteoreetikko Heinz Guderiania ja hänen panssariteoriaansa. Guderian on tullut tunnetuksi sekä toisen maailmansodan aikaisesta sotilasurastaan että maailmansotien välillä kehittämistään panssariteorioista, ja tämä tutkielma perehtyy jälkimmäiseen teemaan. Selvitän, millainen Guderianin panssariteoria oli ja millaiset tekijät ovat vaikuttaneet sen syntyyn ja kehitykseen. Taustoitan tutkimusta Guderianin yhteiskunnallisella taustalla ja miten tämä sekä maailmansotien välisen ajan Saksan yhteiskunnallinen ja poliittinen ilmapiiri ovat vaikuttaneet Guderianin uraan. Perehdyn myös siihen, miten perinteistä näkemystä Guderianista Saksan johtavana panssariteoreetikkona on alettu uudemman tutkimustiedon perusteella kyseenalaistaa.

Päälähteinäni käytän Guderianin muistelmia sekä hänen panssariteoriaansa esittelevää teosta. Toissijaisina lähteinä käytän Guderianista tehtyjä elämäkertoja sekä panssarisodankäyntiä ja natsi-Saksaa käsittelevää kirjallisuutta. Tutkimusmenetelmäni on laadullinen tutkimus, jossa käytän apuna vertailua sekä historian tutkimuksen lähdearviointia.

Tutkimustulosten mukaan Guderian ei keksinyt panssariteorioitaan tyhjästä vaan häneen vaikuttivat toisaalta saksalaisen sodankäynnin perinteet ja toisaalta muissa maissa tapahtuva teoreettinen kehitys. Vastoin omia myöhempiä väitteitään Guderian ei ollut 1920-luvun Saksan johtava saati ainoa panssariteoreetikko. Lisäksi vaikka Guderian vähättelikin muiden ihmisten vaikutusta, on hän menestyksestään velkaa monelle hänen uraansa auttaneelle korkeaa-arvoiselle saksalaiselle.

Yhteiskunnallisesti Guderian edusti preussilaista teknistä taustaa omaavaa esikuntaupseeria, jolle sotilaallisen voimapolitiikan tukeminen oli tärkeä arvo. Guderian kannatti vahvaa hallintoa ja koska kansallissosialistit ja Hitler tarjosivat tätä sekä tukeaan Guderianin panssarivoimille, antoi Guderian luonnollisesti natsseille kannatuksensa.

Vaikka Guderianin monet piirteet eivät olleet ainutlaatuisia muuhun upseeristoon nähden, ja vaikka monet muut tukivat hänen uraansa, eivät nämä tosiasiat kuitenkaan vähennä Guderianin arvoa teoreetikkona. Monet hänen väitteistään olivat edistyksellisiä ja osoittautuivat oikeiksi. Hän sai vietyä ajatuksiaan läpi korkealle Saksan sotilasjohdossa ja hänen vaikutuksensa ansiosta Saksan panssariase kykeni saavuttamaan toisen maailmansodan alkuvuosien suuria voittoja.

Asiasanat: Heinz Guderian, Saksa, maailmansotien välinen aika, panssarisodankäynti, panssarivaunu, sotahistoria

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1 Tutkimuskysymykset, aiheajaus ja tutkimusmenetelmät	1
1.2 Lähteistä	3
1.3 Olemassa olevasta tutkimuksesta ja Guderianin muuttuvasta kuvasta	7
1.4 Panssarivaunujen käyttö ensimmäisessä maailmansodassa	10
2. Guderianin historia lyhyesti ennen toista maailmansotaa	14
2.1 Guderianin vaiheet ennen ensimmäistä maailmansotaa	14
2.2 Ensimmäisen maailmansodan vaikutus Guderianin myöhempään toimintaan	16
2.3 Guderian ja Saksan panssariaseen kehittäminen sotien välisenä aikana	18
3. Guderianin panssariteoria	22
3.1 Guderianin teorian lähtökohdat	22
3.2 Guderianin teorian peruseriaatteet	24
3.3 Guderianin panssaritaktiikka	26
3.4 Aselajien välinen yhteistyö	28
3.5 Etulinjasta johtaminen	30
3.6 Guderianin teorian edelläkävijät ja vaikuttajat	32
3.7 Neuvostoliiton syvän taistelun teoria	36
4. Guderianin yhteiskunnallinen asema upseerina	42
4.1 Guderianin käytännönläheinen suhde natseihin	42
4.2 Guderian ja upseerikunnan muutos	48
5. Muuttuneita käsityksiä – Guderianin väitteiden haastaminen	50
5.1 Perinteinen näkemys Guderianin kohtaamasta vastustuksesta	50
5.2 Taistelu muita aselajeja vastaan	52
5.3 Kenelle kunnia Saksan panssariaseen perustamisesta?	54
5.4 Eriäviä mielipiteitä Ludwig Beckistä	56
6. Saksan sotatalouden ja strategisen suunnittelun ongelmat	58
6.1 Saksan toista maailmansotaa edeltävät panssarivaunumallit	58
6.2 Saksan panssarivaunutuotannon epäonnistuminen	60
6.3 Guderian ja Saksan jällevarustelu	62
6.4 Sodan strategisen suunnittelun epäonnistuminen	65
7. Johtopäätökset	70
8. Jälkisanat – Guderian toisessa maailmansodassa	75
Lähdeluettelo	81

1. Johdanto

1.1 Tutkimuskysymykset, aiheajaus ja tutkimusmenetelmät

Panssarivaunu ei ollut ensimmäisen maailmansodan rintamille ilmestyessään mikään sodanratkaisija, mutta se mahdollisti paikallisesti aseisiin pysähtyneen sodankäynnin purkamisen. Maailmansotien välisenä aikana eräät sotateoreetikot näkivät panssarivaunuissa paljon mahdollisuuksia tulevaisuuden sodankäyntiä ajatellen. Vaunuissa nähtiin avain sodan ratkaisuun ja uuden asemotatilanteen estämiseen. Toisessa maailmansodassa näitä teorioita sovellettiin käytäntöön menestyksekkäästi.

Tunnetuimmat panssarivaunun voittokulun todisteet olivat Saksan saamat uskomattomat voitot toisen maailmansodan alkuvuosina. Monissa yleishistoriallisissa teoksissa toisen maailmansodan alkuvuosien tapahtumia hallitsee kuva saksalaisista panssariarmadoista jyräämässä kaiken tieltään järkyttäen näin koko muuta maailmaa¹. Todellisuudessa tilanne ei ehkä ollut ihan näin mielikuvituksellinen. Puolaan vuonna 1939 hyökänneistä 50 saksalaisdivisioonasta vain 6 oli panssaridivisioonia ja valtaosa 1,5 miljoonan vahvuisen armeijan sotilaasta marssi edelleen jalan. Seuraavana vuonna saksalaisvaunut saivat suurimman voittonsa, kun 7 panssaridivisioonaa syöksyi läpi Ardennien metsän aina Englannin kanaalille asti saartaen liittoutuneiden joukot ja ajaen britit pois Ranskasta. Tämän jälkeen vaunut kääntyivät etelään murskaten vastarinnan tieltään ja pakottaen Ranskan polvilleen. Liittoutuneet kehittivät tappionsa verukkeeksi ajatuksen saksalaisvaunujen määrällisestä ylivoimasta, vaikkei tämä pitänyt paikkaansa, sillä tosiasiallisesti liittoutuneiden tappio johtui oman panssariaseen kehityksen laiminlyönnistä. Saksan panssarijoukkojen voitossa ei ollut mitään poikkeavaa ja odottamatonta, sillä esimerkiksi britit olivat pohtineet panssarisodankäynnin teoriaa jo pari vuosikymmentä. Saksalaiset olivat vain ottaneet kaiken irti muissa maissa jalkaväen tukiaiseksi alennetusta 20 vuotta vanhasta aseesta, jonka merkitys taistelukentällä vielä siihen mennessä oli jäänyt todistamatta. Muiden väitellessä ja kiistellessä panssariteorioista saksalaiset toimivat ja käänsivät aseensa menestyksellisesti sen brittikeksijöitä vastaan.²

¹ Bartov 2003, 178. Historioitsija Omer Bartov huomioi saksalaisen salamasotataktiikan sotilaallisten menestysten ohella myös sen propagandistisen merkityksen luotaessa kuvaa voittoisasta marssivien sotilaiden, syöksypommittajien ja massiivisten panssarijoukkojen muodostamasta armeijasta.

² McCarthy & Syron 2012, 10.

Useat taistelut suursodan rintamilla todistivat, miten oikein käytettynä panssarivaunujen panssaroinnin, nopeuden ja aseistuksen oikeanlainen yhdistelmä mahdollisti nopeita ja murskaavia voittoja vihollisesta. Mutta pelkät vaunun tekniset ominaisuudet eivät riittäneet takaamaan voittoa vaan voiton mahdollistivat oleellisesti ne panssaritaktiikat ja -strategiat, joita monet panssariteoreetikot kehittivät maailmansotien välisenä aikana. Tämä tutkimus käsittelee yhtä näistä teoreetikoista; saksalaista kenraali Heinz Guderiania, jota pidetään Saksan johtavana panssariteoreetikkona.

Tässä tutkimuksessa pyrin ensinnäkin selvittämään, millainen Guderianin panssarisodankäynnin teoria oikein oli. Eli miten panssarivaunuja kuuluisi käyttää tehokkaimmin sotilaallisesti halutun lopputuloksen aikaansaamiseksi? Samassa yhteydessä pyrin toiseksi selvittämään, millaiset tekijät ovat vaikuttaneet näiden teorioiden syntyyn. Eli millainen on Heinz Guderianin yhteiskunnallinen ja poliittinen tausta ja miten Saksan yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne ennen toista maailmansotaa on vaikuttanut Guderianin panssariteorian kehitykseen? Kolmanneksi selvitän, kuinka ainutlaatuinen Guderian panssariteoreetikkona oli maailmansotien välisen ajan Saksassa. Eli oliko Guderian todella ainoa saksalainen panssariteoreetikko vai oliko kenties muitakin? Ja vielä neljänneksi selvitän, kuinka todenmukaisia monet Guderianin väitteet olivat. Eli miten Guderianin muistelmateoksen luoma kuva Saksan panssariaseen kehityksestä on alkanut muuttua uudemman tutkimustiedon myötä? Näitä neljää isompaa teemaa käsitelen pitkin tätä tutkimusta, mutta lisäksi kaksi pienempää tutkimuskysymystä ovat Guderianin panssariteorian vertailu Neuvostoliitossa kehitettyihin teorioihin sekä Guderianin vaatimusten mielekkyys, kun otetaan huomioon Saksan taloudellinen ja sotilasstrateginen tilanne. Samassa yhteydessä tarkastelen, miten Saksan sotatalouden ja strategisen suunnittelun ongelmat heijastuvat Guderianin ajattelussa. Näitä pienempiä kysymyksiä käsitelen lähinnä vain omissa luvuissaan.

Tämä ei kuitenkaan ole elämäkerrallinen tutkimus Guderianin elämänvaiheista vaan muistuttaa enemmän henkilöhistoriallista tutkimusta. Tarkoitan tällä sitä, että en käy yksityiskohtaisesti läpi kaikkia Guderianin elämänvaiheita vaan keskityn ensisijaisesti hänen panssariteorioihinsa ja sijoitan hänen elämäntapahtumansa taustalle selittämään Guderianin toimintaa sekä aikalaisympäristöä. Tästä huolimatta monia henkilöhistorialliseen tutkimukseen liittyviä edellytyksiä ei voi jättää pois. Guderian pitää

ensinnäkin nähdä itsenäisenä toimivana tekijänä, jonka elinpiiriä rajoittivat ajankohdan sanelemat ehdot ja toiseksi hänet pitää nähdä myös oman yhteiskunnallisen asemansa edustajana³.

Olen rajannut tämän tapaustutkimukseni toista maailmansotaa edeltävään aikaan, koska tänä aikana panssariteorioiden kehitys oli huipussaan. Toki sota-aikanakin monia käsityksiä alettiin päivittää ja muuttaa saatujen käytännön kokemusten myötä, mutta pro gradu -tasoisen tutkimuksen pituuden kannalta syventyminen toisen maailmansodan aikaiseen panssarisodankäyntiin ei ole tässä yhteydessä mahdollista. Toinen syy rajaukseen liittyy lähteiden luotettavuuteen koskien Guderianin uraa toisessa maailmansodassa – aihe, johon palaan useasti tässä tutkimuksessa. Tutkimusmenetelmäni on laadullinen tutkimus ja lisäksi käytän tukena historiantutkimuksen lähdearviointia.

1.2 Lähteistä

Päälähteinäni käytän Guderianin muistelmateosta *Panzer Leader* vuodelta 1952 sekä hänen panssaritua sodankäyntiä käsittelevää *Achtung – Panzer!* -teostaan vuodelta 1937, jotka olivat molemmat saatavissa englanninkielisinä. Saksan kielen taidottomuuteni asetti rajoitteita käyttämilleni lähteille, mutta suurelta osin tämä ei tuottanut ongelmia, koska Guderiania ja toista maailmansotaa käsitteleviä teoksia löytyy englanninkielisinä erittäin paljon. Lisäksi monia tutkimusaihetta suoraan käsitteleviä saksankielisiä tekstejä on käännetty paljon englanniksi.

Guderianin kirjoittama *Achtung – Panzer!* -teos oli historioitsija Paul Harrisin mukaan aikansa tyypillinen yleisesikuntakoulutuksen tuotos, jonka pohja oli Saksan sotahistoriassa ja kirjan johtopäätöksiä oli tehty senaikaisista sotilasoperaatioista⁴. Kirja koostuu Guderianin luennoista ja artikkeleista, joiden tarkoituksena oli saattaa Saksan uusi panssariase suuren yleisön tietoon⁵. Guderianin kirjassaan muotoileman teorian toimintaperiaatteet olivat johtopäätöksiä lähinnä ensimmäisen maailmansodan taisteluista, mutta myös maailmansotien välisen ajan asekehityksestä, ulkomaisten

³ Jonas 2010, 15.

⁴ Guderian 1999, 8. Harris kirjoitti kirjan esittelypuheen sekä nootitti useita huomioita koskien Guderianin tekstejä päälukujen loppuun.

⁵ Gat 2008, 37.

teoreetikoiden ajatuksista, Saksassa suoritetuista sotaharjoituksista sekä Espanjan sisällissodasta. Huomattavaa on, että Guderian ei anna teorialleen nimeä, eikä kertaakaan käytä teoriastaan nimitystä *salamasota* ("Blitzkrieg")⁶. Harris jatkaa, ettei saksalaisen korkean tason sotilaskoulutuksen ollut tarkoitus tehdä ihmisistä sääntöjä orjallisesti tottelevia robotteja vaan sotilaille luotiin selkeä toimeenpantava sotilasoppi, jota sovellettiin ja kehitettiin poliittisen ja teknologisen kehityksen myötä⁷. Guderianin lisäksi oli muitakin vaikutusvaltaisia sotilasalan kirjoittajia kuten tulevat sotamarsalkat Ritter von Leeb ja Erwin Rommel, joiden merkittävimpiin tuotantoihin kuuluivat edellisen Die Abwehr - ("Puolustus") ja jälkimmäisen Infanterie greift an -kirjat ("Jalkaväki hyökkää")⁸.

Achtung – Panzer! -kirjasta on syytä huomioida, että se oli Harrisin mukaan tempu hankkia mahdollisimman paljon julkisuutta ja voimavaroja Guderianin oman aselajin käyttöön pois kehitystä hidastavalta jalka- ja ratsuväeltä. On myös mainittava, että Guderian painottaa kirjassaan Saksan hävinneen sodan länsirintamalla ja nimenomaan vihollisen panssarivaunut aiheuttivat Saksan rintaman luhistumisen Amiensissa vuonna 1918. Tämä Guderianin näkemys sotii täysin natsiaatteen tikarinpistolegendaa vastaan, jonka mukaan maailmansotaa ei hävitty taistelukentällä vaan kotirintamalla juutalaisten ja sosialistien levittämän valheellisen propagandan takia. Kirja oli siis Harrisin mukaan puhtaan sotilaallinen teos vailla natsi-aatetta.⁹ Kirjasta tuli myyntimenestys, jonka tuotoilla Guderian hankki itselleen ensimmäisen autonsa, mutta kirjan vaikutus voimavarojen hankkimiseksi panssarivoimille oli Harrisin mukaan kyseenalainen¹⁰.

Achtung – Panzer! -teos on kirjoitettu ennen sotaa ja se oli ensisijaisesti kirjoitettu aikalaisille eikä jälkipolville, mutta *Panzer Leader* -muistelmateos¹¹ on kirjoitettu toisen maailmansodan jälkeen aikana, jolloin saksalaiset joutuivat tekemään tilinsä selväksi

⁶ Guderian 1999, 16. Harrisin mukaan *salamasota*-termi ilmestyi ensi kerran 1939 *Time*-lehdessä Puolan kampanjan yhteydessä. Lehtimies vain kuvasi Saksan sotavoimien nopeaa tulivoimaista etenemistä, vaikkei termi koskaan ollutkaan Saksan sotaopin virallinen nimitys.

⁷ Guderian 1999, 8–9.

⁸ Mitcham 1989, 127,176–177.

⁹ Guderian 1999, 13. Harris vielä jatkaa sivun 131 viitteessä 12, että on ihmeellistä, miten natsi-Saksan kaltaisessa totalitaarisessa valtiossa ei sensuroitu vanhemman sotilasupseeri Guderianin suoraa puhetta siitä, että Saksa hävisi ensimmäisen maailmansodan lännessä eikä kotona sosialistien ja juutalaisten selkään puukotukseen. Tämä Guderianin näkemys oli täysin vastakkainen Hitlerin puheisiin nähden.

¹⁰ Guderian 1999, 17.

¹¹ En käyttänyt Wolf H. Halstin vuoden 1956 suomennosta *Sotilaan muistelmia* lähteenä, koska Halsti jätti käännöksestään useita alkuperäisteoksen sivuja kokonaan pois.

natsimenneisyytensä kanssa. Muistelmateoksissa monien ikävien yksityiskohtien kaunisteleminen ja ”unohtaminen” ei ollut poikkeuksellista ja tästä johtuen muistelmien paikkansapitävyyttä on alettu kyseenalaistaa. Guderianin muistelmat olivat usean tahon vaikutuksen kohteena, koska ensinnäkään kustannusyhtiöt eivät suostuneet julkaisemaan muistelmia ilman ”ongelmallisten” kohtien muokkausta tai poistamista. Toiseksi Guderian jäi kiitollisuudenvelkaan brittiläiselle panssariteoreetikko Basil Liddell Hartille, jonka ansiosta Guderianin muistelmat lopulta julkaistiin. Hart vetosi antamansa avun merkittävyyteen ja painosti Guderiania (yli)korostamaan muistelmissaan Hartin ajatusten vaikutusta saksalaiskenraalin teorioissa.¹²

Guderianin muistelmia lukiessa saa kuvan miehestä, joka yksin tiesi ”suuren totuuden” siitä, miten tulevaisuuden sotaa pitäisi tehokkaimmin käydä ja oli suureksi osaksi vain hänen ansiotaan, että Saksan panssarivoimista kehittyi niin tehokas ase kuin se toisessa maailmansodassa oli. Monissa¹³ panssarisodankäyntiä ja toista maailmansotaa käsittelevissä historiallisissa teoksissa ja dokumenttisarjoissa Guderianista puhutaan Saksan panssarivoimien isänä. Hänet kuvataan panssarisodankäynnin nerona, kunniakkaana sotilaana, jolla oli suuri panos Saksan sotavoimien kehittämisessä. Lisäksi hänen ansiokseen lankeavat toisen maailmansodan alkuvaiheen suuret salamasotavoitot. Tämä muistelmien luoma kuva hallitsee nykyistä kansantajuista näkemystä Heinz Guderianista, mutta kuinka totuudenmukainen se on? Oliko hän todella kunniallinen panssarisodankäynnin nero, kenties luultua ristiriitaisempi henkilö vai peräti valehtelija ja huijari?

Yhä useammat historioitsijat¹⁴ ovat 1980-luvun lopulta lähtien teoksissaan todenneet, ettei Guderian vuoden 1952 muistelmateoksessaan ollut täysin rehellinen omista teoistaan. Hän jätti paljon pois, selitti asioita hieman erikoisesta näkökulmasta ja joidenkin historioitsijoiden mielestä hän jopa suoraan valehteli menneisyyden tapahtumista. Guderianin vuoden 1952 muistelmateoksen osalta sotahistorioitsija Samuel W. Mitcham varoittaa, että vaikka kyseessä on arvokas historiallinen asiakirja, pitää teokseen suhtautua varauksella eikä ottaa kaikkea sen tietoja totena. Esimerkkinä hän

¹² Gat 2008, 5–6.

¹³ Tarkoitan tällä ja muilla vastaavilla viittauksilla monia historian yleisesityksiä. Olen listannut esimerkkitietoja lähdeluetteloon.

¹⁴ Esimerkkeinä Russell Hart, Samuel Mitcham, Pier Paolo Battistelli, Azar Gat ja James Corum.

mainitsee Guderianin jälkimaineen ”natsien vastustajana”, mikä ei pidä lainkaan paikkansa.¹⁵

Toissijaisia lähteitani ovat erilaiset panssarisodankäyntiä sekä maailmansotien välisen ajan Saksaa käsittelevät teokset. Sotahistoriallisia aiheita käsitteleviä teoksia ja tutkimuksia löytyi runsaasti englanniksi, mikä vähensi huomattavasti saksan kielen taidottomuudestani aiheutuvia ongelmia. Mainittavampina toissijaisina lähteinä käytän tiedotusoppitaustaisen Mitchamin kirjoittamia aiheeseen liittyviä teoksia, poliittisen historian professori Markku Jokisipilän kolmatta valtakuntaa käsittelevää kirjaa ja luentoja sekä historian professori Russell Hartin Guderian-elämäkertaa. Käytin lisäksi panssarisodankäyntiä ja maailmansotien välisen ajan Saksaa käsitteleviä ei-akateemisia yleishistoriallisia teoksia tukemaan tutkimusta. Eniten viitteitä saivat kaksi suomenkielistä teosta, joista *Historian suurimmat panssarivaunutaistelut: vuodesta 1916 nykypäivään* selittää panssarisodankäynnin historiaa yleistajuisesti ja *Panssarisota – Saksan panssaridivisioonat toisessa maailmansodassa* puolestaan perehtyy lähinnä saksalaiseen panssarisotaan – toisinaan jopa liiankin saksalaisintoisesti ja -myönteisesti.

Lähdeviitteistä puuttuu kokonaan vuonna 1976 julkaistu historioitsija Kenneth Mackseyn kirjoittama Guderian-elämäkerta. Luettuani teoksen totesin, että monet Mackseyn esittämät näkemykset ovat uudemman tutkimustiedon myötä vanhentuneet. Tämä johtuu osittain Mackseyn liiallisesta luottamuksesta Guderianin omia muistelmia kohtaan, mutta toisaalta taas monet arkistolähteet ja uudempi tutkimustieto eivät olleet elämäkerran kirjoitushetkellä saatavilla. Lisäksi useat lähteeni esittävät Mackseyn väitteitä uudemmalla tiedolla päivitettyinä, jolloin viitaukset elämäkertaan eivät olleet enää yhtä tarpeellisia. Tästä huolimatta Mackseyn tekemä työ ansaitsee tunnustuksen ja moni Guderianin elämästä kirjoittanut lainaa usein suoraan Mackseyn tekstiä¹⁶.

¹⁵ Mitcham 2007, 49. Ylennyttyään yleisesikunnan päälliköksi kesällä 1944 hän ei pyrkinyt estämään natsiopin leviämistä armeijassa vaan pikemminkin päinvastoin. Hänen ensimmäinen käskyensä oli kieltää armeijan perinteinen tervehdys, joka korvattiin natsitervehdyksellä. Lisäksi Guderian erotti monia Hitleriä vastustaneita armeijan sotilaita viroistaan, jotta heidät voitaisiin tuomita (ja teloittaa). Nämä toimenpiteet eivät kuitenkaan Mitchamin mukaan muuta sitä tosiasiaa, että Guderian oli erinomainen kenttäkomentaja ja loistava taktikko.

¹⁶ Monet Russell Hartin, Samuel Mitchamin ja *Panssarisota*-teoksen väitteet ovat melkein suoria lainoja Mackseyn tekstistä.

Henkilöhistoriallisissa tutkimuksissa vertailu on hyvin oleellista yksilön toimintaa ymmärtääkseen ja vertailua pitää suorittaa tutkimusrajan puitteissa sekä muita toimijoita että henkilön omaa toimintaa kohtaan tutkimuskohteen eri elämänvaiheissa¹⁷. Tämän vuoksi käytän tutkimusta tukevana lähteinä muista samoihin aikoihin eläneistä eri alojen saksalaisasiantuntijoista kertovaa kirjallisuutta.

1.3 Olemassa olevasta tutkimuksesta ja Guderianin muuttuvasta kuvasta

Historian yleisesityksiä ja Halstin suomentamia muistelmia lukuun ottamatta Heinz Guderianista ei löydy suomeksi juuri lainkaan akateemista tutkimusta. Tämä tutkielma paikkaa tätä puutetta. Sen sijaan muilla kielillä Guderianista löytyy paljon henkilöhistoriallista tutkimusta, mutta valtaosa niistä perustuu Guderianin omiin muistelmiin ja ne on kirjoitettu lähinnä ennen 1990-luvun alkua¹⁸. Tämän seurauksena Guderianin oma näkökulma on yksipuolisesti hallinnut Saksan panssariaseen historiaa vuosikymmeniä toisen maailmansodan päättymisen jälkeen, mikä on ymmärrettävää, koska ennen arkistojen avautumista Guderianin muistelmat olivat ainoa lähde panssarijoukkojen kehityshistoriasta¹⁹. Mutta tätä näkökulmaa on viimeisten muutaman vuosikymmenen aikana alettu kasvavissa määrin haastaa. Taustalla ovat myös muutokset yleisessä historiankirjoituksessa. Sotahistorioitsija Azar Gat in mukaan perinteinen historiankirjoitus on korostanut yksilöiden ja teorioiden merkitystä panssarisodankäynnin kehityksessä. Näiden merkityksestä huolimatta armeijan toimintaan vaikuttavat Gat in mukaan paljon enemmän todellisen elämän edistysaskeleet. Gat in näkemyksessä uraauurtavat panssarisodankäynnin teoriat loivat pohjan mullistavalle panssarivaunusuunnittelulle ja panssariyhtymien rakenteen kehitykselle Isossa-Britanniassa, ja vasta nämä todelliset kehitysaskeleet herättivät suuren mielenkiinnon Saksan ja muiden suurvaltojen armeijoissa panssariteorioita kohtaan.²⁰

Eräs tuoreempia Guderianin elämästä kertovia teoksia on historioitsija Russell Hartin vuonna 2006 kirjoittama *Guderian: Panzer Pioneer or Myth Maker?*, joka ansaitsee oman mainintansa tässä opinnäytetyössä. Hart syyttää elämäkertakirjansa esittelypuheessa

¹⁷ Mäkelä 2006, 274–275.

¹⁸ Battistelli 2011, 63.

¹⁹ Gat 2008, 6; Battistelli 2011, 5,13; Hart Russell 2006, 3.

²⁰ Gat 2008, 9.

Guderianin vääristelleen tahallaan historiaa, mutta Hart julistaa tutkimuksensa ”tekevän tilit selväksi totuuden kanssa” pyrkimällä asettamaan Guderianin uran ja saavutukset todelliseen asiayhteyteensä. Hart aikoo tehdä tämän järjestelmällisesti kumoamalla lähes kaiken Guderianin sodanjälkeiseen maineeseen vaikuttaneet saavutukset ja osoittamaan ne Guderianin muistelmien tarkoituksenmukaiseksi luomaksi myytiksi.²¹

Guderiania käsittelevä vanhempi tutkimus muistuttaa perinteistä suurmieshistoriaa. Historiantutkija Vesa Vares toteaa tällaisten tutkimusten/elämäkertojen suurimmaksi ongelmaksi sen, että suurmiehet jättävät muut historian persoonat helposti varjoonsa²². Lisäksi hän toteaa, että monissa elämäkerroissa syyllistytään liialliseen myötäelävyyteen ja tutkimuskohteen tekemien virheiden liialliseen anteeksiantoon, mutta tästä huolimatta hän pitää ”ymmärtävää” otetta parempana tutkimustapana kuin syyttelevää ja virheitä osoittavaa²³. Varesen mukaan: ”— ’suurmieshistorian’ kritiikin punainen lanka on ollut yksilön ylikorostuminen. Sen vastakohtaksi on tarjottu yhteisöllisyyttä. Oikein annosteltuna tämä on ollut tutkimusta rikastuttava piirre. Sen sijaan myötäelävyyden vastakohtaksi on asettunut ilmiö, joka ei välttämättä anna paljonkaan positiivista kritisoimansa tilalle: etumerkkien vaihtaminen positiivisista negatiivisiksi, mikä useimmiten tapahtuu sensaatiomotiiveista käsin.” Vares vielä jatkaa: ”Kriittisille ylilyönneille on tyypillistä, että verbaalisesti julistetaan, että noustaan vain kohdehenkilön ylikorostamista vastaan ja murskataan häntä koskeva puolijumalamyytti.”²⁴ Russell Hartin teos noudattelee Varesen määritelmää lähes täysin. Se on malliesimerkki niin sanotusta vastateoksesta, jonka tarkoituksena vaikuttaisi olevan uuden näkökulman löytäminen lähinnä kohunherättämismielessä.

Hart väittää tekevänsä oikeutta tutkimuskohteelleen, mutta mielestäni tämä ei pidä lainkaan paikkansa. Jos Kenneth Mackseytä voi syyttää Guderianin liiallisesta imartelusta, sokeasta uskosta Guderianin muistelmia kohtaan sekä räikeästä asenteellisuudesta²⁵, voi Hartia syyttää arvailusta, yltiökielteisyydestä sekä vähättelystä. Toisin sanoen vuoden 2006 teoksessaan Hart tekee kaikkensa tahrataksaan Guderianin

²¹ Hart Russell 2006, 3–4.

²² Vares 2006, 298.

²³ Vares 2006, 301–302.

²⁴ Vares 2006, 303.

²⁵ Guderian 2000, 7,9. Esimerkiksi edellä mainituilla sivuilla Macksey käyttää värikkäitä ilmaisuja kuten natsipuolueen ”pahuus”, Adolf Hitlerin ”rikollismielisyys” sekä ”natsimädännäisyys”.

sodanjälkeisen maineen. Useassa kohdassa Hart pyrkii arvailemaan Guderianin toiminnan motiiveja ja esittää erilaisia syytöksiä häntä kohtaan antamatta arvailujensa ja syytöstensä tueksi minkäänlaisia lähdeviitteitä²⁶. Hän vähättelee Guderianin saavutuksia²⁷, kuittaa monet Guderianin sodanaikaiset onnistumiset pelkällä onnella²⁸ ja mikäli Hart ei kykene mitenkään osoittamaan epätosiksi joitakin Guderianin sotilaallisia saavutuksia, hän pyrkii ohittamaan ne mahdollisimman lyhyillä huomautuksilla²⁹, jotta voisi keskittyä ”oleelliseen”, eli Guderianin jatkuvaan mustamaalaamiseen. Mikäli Hartin näkemyksen Guderianista ottaa totena – eli Guderian oli vain yksi Hitlerin kenraaleista muiden joukossa eikä mitään muuta – voi perustellusti kysyä, että miten voi olla mahdollista, että tämä ”mitättömyys” on onnistunut luomaan itsestään niin tunnetun kuvan sodanjälkeisissä historioteoksissa. Tämä siis tarkoittaisi sitä, että Hartin luoma vastamytti kääntyy itseään vastaan tehden Guderianista vielä mahtavamman neron – ilmiö, josta Vares itse asiassa varoittaa³⁰.

Puutteistaan huolimatta Russell Hartin teos ei ole täysin ansioton vaan hän kykenee kyseenalaistamaan joitakin Guderianin muistelmissaan esittämiä teesejä hyvinkin vakuuttavasti. Tämän seurauksena Hartin näkökulmaa ei voi täysin hylätä tässä tutkimuksessa ja olen sisällyttänyt hänen vakuuttavampia huomioitaan tämän tutkimuksen lähdeviitteisiin. Hartin teoksen jälkeen on vielä ilmestynyt sotahistorioitsija Pier Paolo Battistellin lyhyt Guderian-elämäkerta. Vaikka hän arvostelee Guderianin muistelmien myöhempää vaikutusta historiankirjoituksessa, antaa hän silti Hartiin verrattuna Guderianille huomattavasti enemmän tunnustusta tämän sotilaallisista ja kirjallisista saavutuksista. Battistellin mukaan Guderianin kirjoittajanlahjat jäivät usein huomiotta ja hän pitää *Panzer Leader* -kirjaa Guderianin mestariteoksena, josta tuli maailmansodan jälkeen luetuin saksalaiskenraalin kirjoittama muistelmateos ja myös myyntimenestys. Hartin lailla myös Battistelli toteaa, ettei perinteinen näkemys Guderianin roolista itärintamalla kestä lähempää tarkastelua.³¹ Lähteiden luotettavuus Guderianin sodanaikaisesta toiminnasta on kyseenalaistettu, mikä on tärkein syy sille, miksi tutkimukseni aikarajaus päättyy toisen maailmansodan alkuun.

²⁶ esim. 64,69,78,85.

²⁷ esim. 41,56.

²⁸ esim. 52,58,62,64.

²⁹ esim. 61–62,76.

³⁰ Vares 2005, 303.

³¹ Battistelli 2011, 4–5,12.

Kuva Guderianista on selvästi muutoksessa eikä ole selvää, mihin tulokseen historiantutkijat tulevaisuudessa päätyvät hänen todellisesta roolistaan Saksan panssariaseen kehityksessä. Siksi koen tarpeelliseksi esittää joissakin kiistanalaisissa asioissa tutkijoiden eriäviä näkemyksiä tapahtumista. Tapahtumien todellista kulkua ei ehkä kyetä saamaan selville ja lisäksi on syytä muistaa, että ihmisten toimintaa selittävät ja ohjaavat useat eri vaikuttimet.

1.4 Panssarivaunujen käyttö ensimmäisessä maailmansodassa

Ymmärtääkseen Guderianin tulevaa panssariuraa paremmin on syytä kerrata lyhyesti panssariaseen historiaa ensimmäisen maailmansodan loppuun asti. Kuten kävi Guderianin sotateorioiden kanssa, myös panssarivaunu oli pitkän sotateknisen kehityksen lopputulos, joka ei syntynyt tyhjästä. Panssarivaunun historia on yli 2000 vuotta vanha, sillä jo antiikin aikoina armeijat kokeilivat erilaisten taistelukulkuneuvojen (kuten hevosten vetämiä sotavaunuja) ja panssaroinnin tehokkuutta sotatilanteessa. Ruudin ja tuliaseiden myötä nopeutta hidastavat painavat suojahaarniskat katosivat sotilaiden varustuksesta kypärää lukuun ottamatta³². Ajatus sotilaiden suojaamisesta panssarilla ei kuitenkaan kadonnut, mutta kehitystyö oli hidasta, sillä tarpeeksi kätevää luodeilta suojaavaa panssaria ei kyetty hyödyntämään kunnolla ja mikäli jonkinlainen panssaroitu keksintö saatiin kehitettyä, ei keksinnöllä ollut mitään virkaa taistelussa tarpeeksi tehokkaan voimanlähteen puuttumisen takia.

1800-luvulta alkaen kestävämmät panssarilevyt ja erityisesti hevosta tehokkaammat höyrymoottorit alkoivat yleistyä nopeuttaen panssariajoneuvojen kehitystä. Höyryvoima voimanlähteenä soveltui hyvin materiaaleja hinaaviin traktoreihin, muttei ollut kuitenkaan riittävän tehokas vaihtoehto taistelujoneuvoihin. Sen sijaan polttomoottori kykeni tuottamaan riittävästi voimaa liikuttamaan aseistettua ja panssaroitua ajoneuvoa suhteellisen nopeasti, mikä puolestaan johti panssariautojen kehitykseen. Tällaiset sota-autot soveltuivat hyvin tasaiseen maastoon, mutta ensimmäisen maailmansodan epätasaisessa kranaattikuoppien muokkaamassa maastossa panssariautoista ei ollut juuri hyötyä.³³

³² McCarthy & Syron 2012, 13.

³³ McCarthy & Syron 2012, 15–16; Hart Stephen 2013, 8–10.

Ensimmäinen maailmansota oli vuoden 1914 loppuun mennessä juuttunut länsirintamalla pattitilanteeseen. Tykistötulen hävittämässä aukeassa maastossa etenevä jalkaväki joutui konekiväärien tappavaan tuleen kärsien suuria tappioita. Jalkaväen massiiviset hyökkäykset tällaisissa olosuhteissa johtivat suuriin menetyksiin rintaman molemmin puolin. Syntynyt asemasotavaihe haluttiin murtaa ajoneuvolla, joka kykenisi kulkemaan läpi hankalan maaston ylittäen juoksuhaudat, murskaton piikkilankaesteet ja jyrästen vihollisen konekivääripesäkkeet. Panssarivaunussa nähtiin ratkaisu tilanteeseen.

Panssarivaunujen kehittäminen ja kokeilu aloitettiin jo ennen ensimmäistä maailmansotaa Isossa-Britanniassa. Hyökkäysvaunuista käytettiin nimitystä ”tankki”, koska salaussyistä ensimmäisiä vaunurunkoja nimitettiin vesitankeiksi³⁴. Nimi jäi elämään ja sitä käytetään edelleen. Uudelta aseelta edellytettiin kolmea tärkeää ominaisuutta: liikkuvuutta, tulivoimaa ja suojausta. Näistä muodostuisi tulevan panssarivaunukehityksen kolme peruspilaria, joiden tasapainottamisessa olisi avain tehokkaimman panssarivaunun kehitykselle. Vielä ensimmäisessä maailmansodassa nopeus ei ollut olennaista, vaan tärkeintä oli saada raskas asejärjestelmä vietyä turvallisesti läpi kranaattikuoppien rikkoman maaston hävittämään vihollisen konekivääripesäkkeet, jolloin jalkaväki voisi edetä vihollislinjojen läpi. Panssarivaunua pidettiin siis ensisijaisesti jalkaväen tukiasena.³⁵

Panssarivaunu sai tulikasteensa Sommen taistelussa 15.9.1916, kun Iso-Britannia lähetti ensimmäiset 50 Mk 1 -panssarivaunuaan hyökkäykseen saksalaislinjoja kohti. Vaikka moni vaunu rikkoutuikin tai juuttui kranaattikuoppiin, oli tämän uuden aseensiesiintymisen järkytys saksalaissotilaille, jotka pakenivat ”panssarikauhun” vallassa. Lisäksi maata vallattiin paljon enemmän kuin perinteisellä jalkaväkihyökkäyksellä. Vaikkei vaunujen vaikutus Sommen taistelun kokonaiskulkuun ollutkaan merkittävä, rohkaisi ensimmäisen panssarihyökkäyksen lopputulos armeijan johtoa tilaamaan vaunuja lisää ja esimerkiksi historioitsija Stephen Hart näkee ensimmäisen panssarihyökkäyksen onnistuneena.³⁶ Vastoin käymisiltä ei kuitenkaan välttytty. Varhaiset hyökkäysvaunut olivat meluisia, näkyvyys sisällä oli heikko ja vaunujen jousituksen

³⁴ McCarthy & Syron 2012, 16.

³⁵ Hart Stephen 2013, 11.

³⁶ Hart Stephen 2013, 29.

puuttumisen vuoksi miehistö kärsi jatkuvasti epätasaisessa maastossa liikkumisesta. Panssarikaan ei täysin suojannut miehistöä vaan vihollisen luodit saattoivat irrottaa vaunun seinämästä kuumia metallisia kappaleita, jotka sinkoilivat ympäriinsä tankin sisällä vahinkoa aiheuttaen. Varhaiset vaunut olivat vielä mekaanisesti epäluotettavia ja konerikkoja esiintyi paljon. Vaunuja ei myöskään osattu alussa käyttää keskitettynä suurena joukkona ja siksi niiden kokonaismerkitys taistelun kannalta heikkeni suuresti.³⁷ Vaunujen tuoma yllätysetu oli menetetty ja uudesta aseesta tietoiset saksalaiset alkoivat kouluttaa joukkojaan torjumaan tulevia panssarihyökkäyksiä.

Jo ensimmäisen maailmansodan aikana alkoi keskustelu siitä, miten panssarivaunuja kuuluisi käyttää tehokkaimmin. Pitääkö panssarivaunut hajauttaa pitkin rintamaa vai keskittää tiettyihin paikkoihin? Liitetäänkö ne osaksi jalkaväkeä, ratsuväkeä vai tykistöä vai muodostetaanko niistä oma aselajinsa? Edistävtkö vaunut sotatoimia parhaiten vain jalkaväen tukiasena vai voivatko ne olla oma itsenäinen taisteluryhmänsä? Ratkaisuja kysymyksiin saatiin Cambraian taistelussa Ranskassa vuonna 1917, kun noin 500 liittoutuneiden³⁸ panssaria lähetettiin ensi kertaa keskitetysti rynnäkköön saksalaislinjoja kohti. Lisäksi hyökkäystä ei edeltänyt pitkä tykistön sulkutuli vaan tykistökeskitys oli lyhyt, jolloin tankkien onnistui yllättää saksalaispuolustajat täysin. Jalkaväen ja panssarivaunujen harjoiteltu yhteistoiminta tuotti paikoitellen taktista menestystä, mutta vihollisrintamaan syntyneitä murtumakohtia ei osattu hyödyntää, jolloin saksalaisten onnistui tehokkaalla vastahyökkäyksellä vallata lähes kaikki menetetyt alueet takaisin. Vaikkei Cambrai ollut sodan suuressa mittakaavassa menestys, oli taistelulla perusteellinen vaikutus sodan kulkuun panssarivaunujen kannalta. Liittoutuneet ymmärsivät, että oikein käytettyinä panssarivaunut olivat hyvin tehokas ase, joten niitä alettiin rakentaa suuria määriä lisää. Armeijan johtajat tekivät taistelusta myös johtopäätöksen, että panssareita käytettäisiin vain jalkaväen tukiasena.³⁹

Ensimmäisen maailmansodan aikana sotilaallisia avainkohteita olivat lähinnä sekä vihollisjoukot että niiden hallitsema maasto⁴⁰. Näiden valtaaminen kävi yleensä kalliiksi, koska vielä ensimmäisessä maailmansodassa taisteluhautoihin kaivautuneilla ja

³⁷ McCarthy & Syron 2012, 17.

³⁸ Ensimmäisessä maailmansodassa termi *liittoutuneet* viittasi Isoon-Britanniaan, Ranskaan ja myöhemmin Yhdysvaltoihin.

³⁹ Hart Stephen 2013, 37.

⁴⁰ Hart Stephen 2013, 55.

piikkilankojen sekä konekiväärien suojaamalla puolustajilla oli suuri etu hyökkääjään nähden⁴¹. Panssarivaunuja ajateltiin käytettävän vain näiden vahvasti suojattujen asemien valtaamiseen, mutta brittiupseeri J. F. C. Fuller esitti vielä kunnianhimoisemman strategian⁴². Fullerin mukaan vihollisjoukkojen ja -asemien kimppuun hyökkääminen olisi vain keino päästä tärkeämpään päämäärään. Fullerille avainkohteita eivät olleet vihollisjoukot eivätkä niiden arvokkaat maalit, kuten tykistöpatterit, vaan vihollisarmeijan johto ja huolto, joiden eliminointi lamauttaisi monen vihollisyksikön taistelukyvyyn. Vihollispäämajan eliminointi tai ainakin viestinnän häirintä johtaisi alempien komentoketjuyksiköiden hajanaisuuteen ja epätietoisuuteen, jolloin ne eivät kykenisi toimimaan järjestäytyneesti keskenään. Jotkin yksiköt voitaisiin saada epätietoisuuden vallitessa perääntymään ja antautumaan. Vihollisen huoltokeskusten ja -kaluston tuhoaminen aiheuttaisi suurta vahinkoa vihollisarmeijan taistelukyvyille, sillä armeija ilman päivittäisiä muona- ja ammustarvikkeita ei kykenisi pitkään taisteluun ja joutuisi ehkä vetäytymään asemistaan. Lisäksi armeijan huoltokaluston menetys saattaisi merkitä yhtä paljon kuin sen kuljettamien tarvikkeiden menettäminen.⁴³

Tällainen ajattelutapa oli sodankäynnin kannalta mullistava. Ennen ainut keino voittaa vastustaja oli kulutus- eli nälännytyssota, jossa vastapuolten armeijat ottivat yhteen suorissa yhteenotoissa niin kauan, että vastapuolen taistelutahto tai miesvahvuus romahti. Tämä uusi ajattelumalli johtaisi vastustajan häviöön nopeammin ja paljon pienemmin tappioin. Näitä ajatuksia oli jo pitkään mietitty, mutta niitä ei koskaan otettu käyttöön. Ratsuväki olisi nopeutensa puolesta ollut paras aselaji ajatuksen toteuttamiseen, mutta vauhti kärsisi hankalassa maastossa ja lisäksi ratsujoukot olisivat suojattomia konekivääritulta vastaan. Fuller näki panssarivaunuissa mahdollisuuden näiden uusien strategisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Cambraian panssarihyökkäys oli Fullerin itsensä laatima ja taistelusta saatujen oppien perusteella hän alkoi laatia ”1919-suunnitelmaa”, jossa toimeenpantaisiin suuren panssarihyökkäyksen muodossa tämän uuden sodankäynnin oppeja mahdollisimman tehokkaasti täytäntöön. Tässä suunnitelmassa panssarivaunut johtaisivat hyökkäystä itsenäisesti – eivät siis jalkaväen tukiaseineina – ja muut aselajit seuraisivat perässä. Suunnitelmaan kuului muun muassa panssarivaunujen

⁴¹ Hart Stephen 2013, 14.

⁴² Katso Fuller 1936, 322–334 Fullerin strategia yksityiskohtaisemmin. Hartin teksti on lyhennetty, mutta silti kelvollinen tiivistelmä tästä teoriasta.

⁴³ Hart Stephen 2013, 55.

jakaminen erilaisia tehtäviä varten sekä eri aselajien – erityisesti maa- ja ilmavoimien – välisen yhteistyön parantaminen, jolloin saatu läpimurto myös pidettäisiin auki (toisin kuin Cambraissa). Suunnitelma oli laadittu vuodelle 1919, mutta sitä ei ehditty toteuttaa, koska ensimmäinen maailmansota päättyi vuoden 1918 lopulla.⁴⁴

Ensimmäisen maailmansodan loputtua panssarivaunujen kehittämisen edelläkävijämaat Ranska ja Iso-Britannia laittoivat tämän uuden aselajin kehityksen taka-alalle. Kalustoa ei juurikaan uusittu ja teorioiden kehitys jäi vain suunnittelun asteelle. Valtavat sotapanostukset ja niitä seurannut taloudellinen vararikko molemmissa maissa selittävät tapahtunutta⁴⁵. Toisin kuin Ranska ja Iso-Britannia, Versailles'n rauhanehtojen rajoittama Saksa joutui luomaan panssarijoukkonsa tyhjästä. Tämä mahdollisti vapaamman ja tuoreemman suhtautumisen uusille ajattelutavoille, mikä puolestaan mahdollisti panssariteorioiden ja tekniikan kehittämisen siihen suuntaan, mikä kulloinkin nähtiin tarpeellisena.⁴⁶

2. Guderianin historia lyhyesti ennen toista maailmansotaa

2.1 Guderianin vaiheet ennen ensimmäistä maailmansotaa

Heinz Wilhelm Guderian syntyi Kulmin kaupungissa (nykyinen Chełmno) Länsi-Preussissa 17.6.1888 keskiluokkaiseen preussilaisperheeseen⁴⁷. Isä oli keisarillisen armeijan kenraalimajuri⁴⁸ ja kasvaminen preussilaisessa sotilasperheessä muovasi perusteellisesti Guderianin elämää kohti sotilasuraa isän toimiessa Guderianille preussilaisen ammattiupseerin roolimallina⁴⁹. Isä laittoi Guderianin kadettikouluun, jonka tuoma koulutus tähtäsi upseerin uralle. Koulutus oli tiukkaa ja ankaraa, mutta koulutustaso oli korkea ja Guderian sai erittäin monipuolista kieltenopetusta ja hän saavutti erinomaisen ranskan ja hyvän englannin kielen taidon.⁵⁰ Terävän älynsä ja erinomaisen muistinsa turvin Guderian oli luokkansa huippuoppilas⁵¹.

⁴⁴ Hart Stephen 2013, 56,58,73–74.

⁴⁵ Hart Stephen 2013, 88.

⁴⁶ Hart Stephen 2013, 66; Rajala 1999, 7.

⁴⁷ Hart Russell 2006, 5.

⁴⁸ McCarthy & Syron 2012, 27.

⁴⁹ Hart Russell 2006, 5–6.

⁵⁰ Guderian 1999, 7–8.

⁵¹ Hart Russell 2006, 5–6.

Guderian palveli jääkärijoukoissa isänsä alaisuudessa vuodesta 1907 eteenpäin. Yksikössä kannatettiin perinteitä kunnioittaen huomattavasti enemmän omaa yritteliäisyyttä ja aloitekykyä tavallisiin jalkaväikyksiköihin verrattuna. Hän meni naimisiin Margarete Goernen kanssa vuonna 1913 (avioliitosta syntyi kaksi poikaa).⁵² Samoihin aikoihin tulevaa uraansa ajatellen Guderian tajusi tarvitsevansa kehittyneempää teknologista koulutusta. Vaihtoehtoloina olivat joko konekiväärit tai radiot, mutta koska vanhempi Guderian ei uskonut konekiväärien tulevaisuuteen, liittyi nuorempi Guderian isänsä neuvosta radiokomppaniaan⁵³. Tässä osastossa Guderian aloitti rankan valmistautumisprosessin päästäkseen yleisesikuntalinjalle. Huomattavaa oli se, että valmistautumisprosessin aikana Guderianin kielitaito parani entisestään (englanti sujuvaa, ranskan taito mahdollisesti ammattitulkauksen). Hankitun kielitaidon merkitystä ei voi vähätellä Guderianin tulevaa uraa ajatellen, koska lähes kaikki sodanjälkeinen kirjoittelu panssarisodankäynnistä oli joko englanniksi tai ranskaksi. Hän läpäisi pääsykokeen, mutta maailmansota keskeytti opinnot.⁵⁴ Vuoden 1918 alkupuolella Guderian kävi lyhennetyn yleisesikuntakurssin, joka teki hänestä 28.2.1918 vakinaisen Saksan yleisesikunnan jäsenen. Guderian sanoi myöhemmin tämän päivän olleen hänen koko elämänsä onnellisin⁵⁵.

Guderianin yksi selvimpiä tavoitteita oli päästä osaksi Saksan yleisesikuntaa ja tässä tuotti vaikeuksia hänen taustansa. Vaikka hän kuuluikin saksalaiseen sotilaseläintiin, ei hän kuulunut sen keskiöön vaan reuna-alueelle. Lisähankaluuksia tuotti hänen tekninen taustansa, mutta tästä ”haittaominaisuudesta” koituisi Guderianille maailmansodan jälkeen vielä paljon hyötyä.⁵⁶ Guderianin ajattelumaailmassa yleisesikunnan upseerit olivat Saksan armeijan valiojoukko, joka toimisi ammattitaidollaan preussilaisia sotilasperinteitä kunnioittaen esimerkkinä kaikille muille. Huomionarvoista on, että Guderianin mielestä yleisesikuntaupseerien pitäisi hallita ensisijaisesti taktinen ja operationaalinen ajattelu, kun taas strateginen ajattelu jäisi selvästi vähemmälle.⁵⁷ Tämä

⁵² Guderian 1999, 8.

⁵³ McCarthy & Syron 2012, 28.

⁵⁴ Mitcham 2008, 51.

⁵⁵ Mitcham 2008, 51–52.

⁵⁶ Battistelli 2011, 55.

⁵⁷ Guderian 2000, 457–461.

Guderianin näkemys saattaa kertoa paljon suuremmasta ongelmasta hänen ajattelussaan ja palaan näihin kysymyksiin tarkemmin luvuissa 4.2 ja 6.4.

2.2 Ensimmäisen maailmansodan vaikutus Guderianin myöhempään toimintaan

Tarkasteltaessa Guderianin sotilasuraa ensimmäisessä maailmansodassa voi huomata, että hän pysytteli lähinnä viestijoukoissa ja komentokeskuksissa kaukana etulinjan takana⁵⁸. Huomattavaa on myös se, että koko sodan aikana hän ei ollut kertaakaan tekemisissä panssarivaunujen kanssa⁵⁹. Koska Guderian ei joutunut viettämään suurinta osaa sota-ajastaan etulinjan tulihelvetissä, voi paremmin ymmärtää hänen tulevaa sotilasuraansa, sotänäkökulmaansa sekä suhtautumista politiikkaan ja suoraan väkivaltaan verrattuna niihin moniin muihin saksalaisiin sotaveteraaneihin, jotka joutuivat viettämään pahimmillaan neljä pitkää vuotta juoksuhautojen väkivaltaisessa todellisuudessa.

Guderianin tulevaa uraa ajatellen takalinjoissa vietetty aika ei kuitenkaan mennyt hukkaan. Mitchamin mukaan viestijoukoissa toimiessaan Guderian oppi tehokkaan viestinnän ja etulinjasta johtamisen arvon lähinnä siksi, että hänen divisioonan komentajansa laiminlöi nämä alueet täysin⁶⁰. Guderianista tuli siten radioasiantuntija⁶¹. Guderianin muistelmateoksen esittelypuheen kirjoittanut Macksey selittää Guderianin tulevaa menestystä hänen ensimmäisen maailmansodan kokemuksilla: hän palveli viestijoukoissa, hän ymmärsi ilmavoimien merkityksen lennettyään useita tiedustelulentoja tähyttäjänä, hän sai käytännön kokemusta logistiikasta palvellessaan huoltoupseerina ja hänen jalkaväkitaustansa antoi valmiudet pikaiselle päätöksenteolle, nopeudelle ja liikkuvuudelle taistelukentällä⁶². Lisäksi Guderian tutustui Ardennien ja Maasin alueiden maastoon sodan alkuvuosien taisteluissa ja tällä maastontuntemuksella tulisi olemaan suuri merkitys, kun Saksa alkoi toisen maailmansodan alussa valmistautua Ranskan sotaretkeä varten⁶³.

⁵⁸ Guderian 2000, 467–468.

⁵⁹ Guderian 2000, 22.

⁶⁰ Mitcham 2008, 51.

⁶¹ Guderian 1999, 8.

⁶² Guderian 2000, 6.

⁶³ McCarthy & Syron 2012, 28,76; Guderian 2000, 89. Guderianin muistot maasto-oloista vakuuttivat hänet siitä, että metsäinen Ardennien alue oli panssarikelpoista vastoin monen sotilasasiantuntijan mielipidettä, jolloin panssarijoukkojen suorittama läpimurto alueella olisi mahdollinen.

Kun maailmansota lopulta päättyi, ei Guderian salaillut mielipidettään lopputuloksesta; Versailles'n rauha oli häpeä- ja sanelurauha. Hän ei edes peiteltyt inhoaan ja vastenmielisyyttään rauhansopimusta kohtaan, mutta näkökulma oli silti sotilaallinen. Sopimuksessa Saksan asevoimat kutistettiin toimintakyvyttömiksi ilman minkäänlaista hyökkäysvoimaa, useita eri asejärjestelmiä (kuten tankit) kiellettiin ja kestäväää puolustustakaan ei kyetty toteuttamaan. Parhaimmillaankin armeija kykeni vain jonkinasteiseen viivytystaisteluun ilman nykyaikaista raskasta aseistusta kuten tankkeja.⁶⁴ Tässä yhteydessä Guderian tekee mielenkiintoisen huomautuksen: "On totta, että armeija säilytti vanhan uhmakkaan sotaisan hyökkäyshenkensä, mikä oli soveliaista sen kunniakkaille perinteille. Tässä ei ollut mitään vikaa – – ”⁶⁵. Tämä on hyvin sotilasmyönteinen ajattelutapa, josta huomaa, että Guderian koki hyökkäyshengen hyvänä asiana.

Russell Hartin mukaan Guderian järkyttyi suuresti yhteiskunnallisen ja poliittisen järjestyksen sekä sotilaskurin romahtamisesta maailmansodan jälkeisessä sekasortoisessa Saksassa. Konservatiivielitiäsemansa takia Guderiania kauhistutti räjähdysmäisesti leviävä kommunismi, sosialismi ja bolševismi. Hänelle kehittyi suuri viha näitä aatteita kohtaan, mikä ohjasi hänet myöhemmin Hartin mukaan Hitlerin ja kansallissosialismin leiriin.⁶⁶ Guderian ei suinkaan ollut ainoa tässä näkemyksessään, koska esimerkiksi Wipert von Blücher – tuleva Saksan lähettiläs Suomessa – järkyttyi ja katkeroitui yhtä lailla Versailles'n rauhansopimuksesta sekä maailmansotaa seuranneesta bolševismin noususta ja yleisestä kaoottisesta tilanteesta, jotka uhkasivat perinteistä konservatiivielitiä⁶⁷.

Maailmansodan jälkeinen aika oli Saksassa hyvin sekavaa. Sekasortoisessa tilassa puhkesi levottomuuksia ja vallankumousyrityksiä ympäri maata. Kommunistivallankumouksellisia kukistamaan lähetettiin puolisotilaallinen Freikorps-järjestö, joka koostui lähinnä äärikansallismielisistä aseistetuista ensimmäisen maailmansodan veteraaneista. Taistelu oli raakaa ja väkivallan käyttö ylimitoitettua

⁶⁴ Guderian 1999, 133–134.

⁶⁵ Guderian 1999, 134. "It is true that the army retained its old defiant, warlike and offensive spirit, as befitted its glorious traditions. This was all well and good - -"

⁶⁶ Hart Russell 2006, 15–16.

⁶⁷ Jonas 2010, 33,35,45.

puolin ja toisin.⁶⁸ Myös kapteeniksi ylennetty Guderian kuului Freikorps-järjestöön ja hän palveli esikuntaupseerina Rautadivisioonassa, joka taisteli itärajalla puolalaisia vastaan⁶⁹. Guderian myös liitettiin osaksi 4 000 saksalaisupseerin joukkoa juuri perustetun Weimarin tasavallan armeijassa (”Reichswehr”)⁷⁰. Suursodan päättymisestä vuoteen 1922 asti Guderianin asemapaikka vaihteli Baltiasta pitkin Saksan kaupunkeja torjumassa niin ulkoisia kuin sisäisiäkin uhkia⁷¹.

2.3 Guderian ja Saksan panssariaseen kehittäminen sotien välisenä aikana

Guderianin ura kohti panssariteoreetikkoa alkoi vuonna 1922 hänen jouduttuaan kenraali Erich von Tschischwitzin komentamien moottoroitujen kuljetusjoukkojen alaisuuteen. Guderian olisi itse halunnut esikuntatyöhön, mutta yleisesikunta määräsi hänet tekniselle alalle, jossa autojoukkokoulutuksen lisäksi hän myös perehtyi logistiikkaan (huoltovarikot, korjauspajat, viestintä ja tielaitos)⁷². Guderianin pataljoonan komentajana Münchenissä oli majuri Oswald Lutz, joka tulisi myöhemmin toimimaan hyvin läheisessä yhteistyössä Guderianin kanssa Saksan panssarivoimien kehittämisessä⁷³.

Koska Saksan armeijan vahvuutta oli rajoitettu Versailles’n rauhansopimuksessa vain noin 100 000 mieheen, oli pientä joukkomäärää pystyttävä hyödyntämään mahdollisimman tehokkaasti sotatilan sattuessa ja tämä onnistuisi vain nopealiikkeisellä moottoroidulla armeijalla. Tällainen armeija tähtäisi nopeaan liikkuvuuteen ja iskukykyyn, mikä mahdollistaisi sellaisen nopean ja joustavan hyökkäyksen, mitä perinteiset rautatiet eivät mahdollistaisi⁷⁴. Tschischwitzin alaisuudessa oli jo vuoden 1921 Harz-sotaharjoituksessa harjoiteltu joukkojen liikkuttamista rekka-autoilla ja saatujen myönteisten tuloksien seurauksena seuraavien vuosien aikana suoritettiin lisää kokeita koskien pitkiä maastomarsseja sekä nopeita suunnanmuutoksia⁷⁵. Uudenlainen liikkuva sodankäynti nosti esiin kysymyksen joukkojenkuljetusautojen suojaamisesta, koska ajoneuvoja ei voitaisi käyttää enää pelkästään rintaman takana. Eturintamalla kulkiessaan

⁶⁸ Jokisipilä 2018 a; Jokisipilä 2017, 183.

⁶⁹ McCarthy & Syron 2012, 29.

⁷⁰ Battistelli 2011, 7.

⁷¹ Guderian 2000, 468.

⁷² Guderian 2000, 19.

⁷³ McCarthy & Syron 2012, 29.

⁷⁴ Guderian 1999, 9.

⁷⁵ Guderian 1999, 160.

kuljetusajoneuvot voivat joutua tulituksen kohteeksi eivätkä tavalliset rekka-autot kykene suojaamaan matkustajiaan saati kestämaan luoteja ja kranaatinsirpaleita. Tästä syystä Guderian totesi, että joukkojenkuljetusajoneuvojen pitää olla panssaroituja. Hän etsi aiheesta kirjallisuutta ja löysi sitä Saksasta jonkin verran, mutta varsinkin briteillä ja ranskalaisilla oli panssarisodankäynnistä huomattavasti enemmän kokemusta ja kirjallisuutta. Guderian hankki näitä teoksia itselleen ja kielitaitonsa turvin hän alkoi opiskella alaa entistä laajemmin.⁷⁶

Sotaharjoituksessa vuoden 1924 talvella kokeiltiin ensi kerran moottoroitujen osastojen yhteistoimintaa ilmavoimien kanssa, mikä herätti suurta huomiota armeijan koulutusosastolla, minkä seurauksena Guderianista tehtiin sotahistorian ja taktiikan kouluttaja⁷⁷. 1920-luvulla hän luennoi ja esitelmöi useille saksalaisille upseereille panssarivaunujen mahdollisuuksista tulevaisuuden sodankäynnissä ja 1930-luvulle asti hän myös kirjoitti artikkeleita aiheesta ”Militär-Wochenblatt”-sotilaslehteen. Harrisin mukaan luennot, kirjoitukset ja sotaharjoitukset sekä levittivät että kehittivät Guderianin ajattelua.⁷⁸ Guderianin kärsimättömyys, pureva iva, tiukat koulutusvaatimukset sekä hänen intonsa panssarivaunuja kohtaan loitonsivat joitakin oppilaita, mutta samalla vetosivat moniin muihin ja jopa käänsivät vastustajia hänen ajatustensa puolelle⁷⁹. Vaikka 1920-luvun loppuun mennessä panssarisotaa käsittelevää kirjallisuutta oli jo huomattavasti enemmän saatavilla, oli Guderianin tietämys kuitenkin vain teoreettista vailla minkäänlaista käytännön kokemusta. Käytännön kokemus oli perustunut lähinnä kyhättyihin ajoneuvoihin tekopanssarineen, mutta tilanne muuttui vuoden 1929 Ruotsinmatkan aikana, jolloin Guderian kohtasi ensimmäistä kertaa elämässään panssarivaunuja ja pääsi vielä ajamaan niillä. Tämä kokemus innosti häntä suuresti ja vain lisäsi hänen intoaan panssarivaunuja kohtaan.⁸⁰

Vuonna 1929 Guderian vakuuttui kaiken hankitun kokemuksensa perusteella siitä, että panssarivaunujen itsenäinen käyttö tai niiden alistaminen jalkaväen tueksi veisi vaunuilta niiden tuomat mahdollisuudet sotatilanteessa. Panssarivaunujen tuomat mahdollisuudet voitaisiin valjastaa täyteen voimaansa vasta, kun muut sitä tukevat aselajit saataisiin

⁷⁶ Guderian 2000, 20.

⁷⁷ Guderian 2000, 21.

⁷⁸ Guderian 1999, 10.

⁷⁹ Hart Russell 2006, 24.

⁸⁰ Guderian 2000, 22–23; Guderian 1999, 10.

varustettua samalla nopeudella ja maastokulkevuudella. Tällaisissa panssaridivisioonissa panssarivaunut ottaisivat johtoaseman ja muut aselajit seuraisivat perässä.⁸¹

Merkittävä harppaus Guderianin uralla tuli vuonna 1931, kun uudeksi moottoroitujen joukkojen tarkastajaksi tuli Guderianin vanha ystävä kenraalimajuri Oswald Lutz, joka teki Guderianista esikuntapäällikkönsä⁸². Tästä alkoi Guderianin uran todellinen nousu⁸³. Guderianin ja Lutzin yhteistyö oli sujuvaa ja tehokasta. Lutzin sanellessa tahdin ja käskyvallan Guderian tarjosi ajatuksia ja tulista nerokkuuttaan panssariaseen eteenpäinviemiseksi. Nämä kaksi myös kokosivat ympärilleen lahjakkaan joukon muita saksalaisia upseereita, joista osa nousi panssarikenraaleiksi toisessa maailmansodassa (kuten Walther Nehring ja Werner Kempf).⁸⁴

Kehitellessään panssarisodankäynnin teorioitaan Guderian kohtasi paljon vastustusta. Mitchamin mukaan Guderian oli ollut koko elämänsä ajan hankala ihminen, eikä hän tunnetusti tullut hyvin toimeen esimiestensä kanssa⁸⁵. Kenraali Erwin Rommelin lailla hän oli huono alainen, kärsimätön suhteessa esimiehiin ja halusi aina oman tahtonsa läpi⁸⁶. Hän oli suorapuheinen ja tyly⁸⁷, kiukkuinen ja ärhäkkä jopa niskoitteluun asti, ja jos joku oli Guderianin kanssa jostain eri mieltä, oli hänellä taipumuksena haukkua vastapuoli epäpäteväksi ja pahantahtoiseksi. Mitcham arvelee, että hankalien luonteenpiirteiden takia Guderianin ura olisi saattanut pysähtyä jo alkuunsa, ellei hänen oppi-isänsä Lutz olisi jatkuvasti tukenut ja suojellut häntä.⁸⁸ Tämän takia Lutzin vaikutusta ei voi vähätellä, vaikka hän jääkin usein historiaesityksissä Guderianin varjoon. Lutz oli avoin uudenglaisille ajatuksille ja tuki Guderiania kaikin mahdollisin tavoin hänen uransa alkuvaiheen hankaluuksissa. Lutzista tuli Saksan ensimmäinen panssarikenraali ja hänen esikunnassaan toimineen Walther Nehringin mukaan Lutz oli Saksan armeijan moottoroitujen joukkojen isä Guderianin ollessa panssarijoukkojen kehittäjä.⁸⁹

⁸¹ Guderian 2000, 24.

⁸² Guderian 1999, 11.

⁸³ Gat 2008, 19.

⁸⁴ Mitcham 2008, 55.

⁸⁵ Mitcham 2008, 52; Mitcham 1989, 192.

⁸⁶ McCarthy & Syron 2012, 30.

⁸⁷ Mitcham 2007, 7.

⁸⁸ Mitcham 2008, 53.

⁸⁹ McCarthy & Syron 2012, 32–33.

Ensimmäisen maailmansodan kokemustensa takia sekä nopeasti etenevien panssaridivisioonien hallinnan kannalta Guderianille oli erittäin tärkeää saada jokaiseen vaunuun radiolaitteet mahdollisimman hyvän yhteydenpidon takaamiseksi. Tällä päätöksellä tulisi olemaan kauaskantoiset seuraukset. Hänen vaatimustensa ansiosta toisen maailmansodan alkaessa jokaisessa saksalaisessa komentovaunussa oli radiolähetin ja muissa vaunuissa oli vähintäänkin radiovastaanotin. Minkään muun armeijan panssarivoimissa ei ollut yhtä hyvää tilannetta, sillä radio antoi suurta taktista joustavuutta Saksan panssarivoimille, mikä takasi edun lukuisissa panssaritaisteluissa lukumäärällisesti sekä teknisesti ylivoimaisempia vihollisia vastaan.⁹⁰ Lisäetua toi myös saksalaisvaunujen miehistön määrä – valtaosassa vaunuja neljä tai viisi miestä – mikä laski yksittäisen miehistön jäsenen työkuormaa, jolloin yleinen taistelutehokkuus kasvoi⁹¹. Guderianin mukaan Saksan omien panssarivaunujen tekninen kehitys oli vaikeaa, koska Versailles'n rauhansopimuksen takia Saksalta puuttuivat sekä kunnolliset tuotantokoneistot että tarpeeksi taitavat työntekijät⁹².

Vuoden 1935 maaliskuun aikana Saksan johtaja Adolf Hitler kasvatti armeijan koon puoleen miljoonaan mieheen, perusti Saksalle ilmavoimat ja palautti yleisen asevelvollisuuden rikkoen siten yksipuolisesti Versailles'n rauhansopimuksen ehtoja⁹³. Saksan armeijaa kahlitsevat säädökset oli katkaistu ja Guderianin mukaan kaikki sotilaat iloitsivat, kun häpeällinen Versailles'n rauhansopimus purettiin. Armeijan kokoa alettiin nopeassa tahdissa kasvattaa, jolloin Guderian tajusi, että nyt Saksan armeijaa (panssariasetta) olisi uudistettava pikaisesti, jotta saataisiin pidemmälle kehittyneet naapurivaltiot kiinni. Saksan heikomman teollisuustilanteen takia ainut keino ottaa lukumääräisesti armeijan koossa ja panssarien määrässä ylivoimaiset naapurivaltiot kiinni oli laadussa eli ylivoimaisessa johtajuudessa ja armeijan rakenteessa. Parhaiten tämä onnistuisi keskittämällä joukot panssaridivisiooniksi. Vuoden 1935 kesällä järjestetyt sotaharjoitukset tuottivat tulosta armeijan johdon ajattelussa ja lopulta Guderianin ja Lutzin tehokas yhteistyö palkittiin saman vuoden lokakuussa, kun Saksaan

⁹⁰ Guderian 1999, 11,197; McCarthy & Syron 2012, 54. Panssarivaunuissa perusvälineenä käytetyn FuG 5 -lyhytaaltoradion kantomatka oli noin kolme kilometriä, mutta komentoajoneuvoissa oli vielä voimakkaammat radiot.

⁹¹ McCarthy & Syron 2012, 81.

⁹² Guderian 2000, 31.

⁹³ Jokisipilä 2017, 29.

perustettiin sen ensimmäiset kolme panssaridivisioonaa, joiden komentajana toimi panssarikenraaliksi ylennetty Lutz.⁹⁴ Guderianin siirto 2. panssaridivisioonan komentoon poisti hänet kehitystyöstä, mutta tästä huolimatta yhteistyö Lutzin kanssa jatkui ja juuri Lutzin ohjeistuksen mukaisesti Guderian kirjoitti vuonna 1937 teoksen *Achtung – Panzer!*⁹⁵.

Guderianin työ kantoi koko ajan hedelmää ja hänen arvovallostaan ja uransa noususuhdanteesta kertoo ylennys vuoden 1938 loppupuolella. Guderian haluttiin ylentää Saksan moottoroitujen joukkojen ja ratsuväen komentajaksi, mutta Guderian kieltäytyi tästä, koska piti sitä valesvirjana ilman todellista käskyvaltaa. Guderian kutsuttiin keskustelemaan virka-asemastaan Hitlerin puheille, joka lupasi antaa Guderianille kaiken tarvittavan käskyvallan ja mikäli ongelmia tulisi, saisi Guderian suoran pääsyn Hitlerin puheille, jolloin he yhdessä saattaisivat armeijan nykyaikaistamisen haluttuihin lopputuloksiin. Guderian otti viran vastaan ja sen seurauksena hänet ylennettiin panssarikenraaliksi. Uudessa virassaan hän oli vastuussa Saksan panssarijoukkojen ja moottoroidun jalkaväen kehityksestä, koulutuksesta ja taktiikasta ja hän myös loi ensimmäiset Saksan panssarijoukkojen ohjesäännöt. Guderian käytti aikansa tehokkaasti kehittämällä panssarijoukkojaan aina toisen maailmansodan alkuun asti.⁹⁶

3. Guderianin panssariteoria

3.1 Guderianin teorian lähtökohdat

Maantieteellisesti katsottuna Saksa oli vuonna 1937 hankalassa asemassa, sillä se oli vihamielisten valtioiden ympäröimä (idässä Puola, kaakossa Tšekkoslovakia ja lännessä Ranska⁹⁷) ilman mitään kunnollista maantieteellistä suojaa (ei vuoristoja tai valtameriä)⁹⁸. Guderianin strategisen arvion mukaan ihmiskunta aseistautui kaikkialla ja myös Saksa oli toimittava samoin. Koska Saksalla ei ollut huomattavaa väestö- tai raaka-ainepohjaa eikä juuri siirtomaita, ei se sotatilanteen alkaessa kestäisi pitkittynyttä merisaartoa vaan

⁹⁴ Guderian 2000, 34–35.

⁹⁵ Guderian 2000, 38.

⁹⁶ Mitcham 2007, 13; Guderian 2000, 61–62; McCarthy & Syron 2012, 50.

⁹⁷ Esim. Mitcham 1989, 59, 128, 285–286; Müller 1987, 59.

⁹⁸ Hart Russell 2006, 33.

sen olisi saatettava sotatilanne loppuun nopeasti ja tehokkaasti, koska pitkään yhteenottoon ei ollut varaa.⁹⁹ Tämä ei ollut ainoastaan Guderianin tietämys, sillä esimerkiksi Saksan yleisesikuntaupseeri ja tuleva sotamarsalkka Gerd von Rundstedt oli jo 1920-luvulla selonteossaan todennut, että merkittävä syy Saksan häviölle ensimmäisessä maailmansodassa oli Ison-Britannian taloudellinen mahti¹⁰⁰. Myös talousministeri Hjalmar Schacht jakoi Guderianin käsityksen Saksan asemasta. Schachtinkin mielestä Saksa ei kestäisi pitkittynyttä sotaa taloudellisen tilanteensa takia (Schachtin mukaan Saksassa tiedettiin yleisesti, ettei se ollut taloudellisesti varustautunut pitkään sotaan) ja käytyään Intiassa hän oli todennut Ison-Britannian suuren taloudellisen varallisuuden ja siksi sota sitä vastaan kestäisi todella kauan¹⁰¹.

Ensimmäisen maailmansodan kokemusten perusteella Guderian tyrmää perinteiset käsitykset jalkaväen ja tykistön määräävästä asemasta. Vallitsevan tilanteen perusteella Guderian päättelee, että ensinnäkin jalkaväki on parempi puolustuksessa, mutta hyökätessä se on heikko tai ainakin hidas johtuen nykyaikaisten aseiden tehosta. Toiseksi voimakkaimmankin tykistöiskut eivät riitä takaamaan nopeaa ja syvää läpimurtovoittoa. Ja kolmanneksi vihollisen panssari- ja moottoroitujen reservien läsnäolo estää ratkaisevan voiton perinteisillä läpimurtotaktiikoilla, sillä nopeat lisävoimat vain tukkivat hitaasti etenevän jalkaväen läpimurtoyrittämiset. Näiden kolmen tosiasian takia voitto nykyaikaisessa sodankäynnissä edellyttää nopeutta ja tämä saadaan nostamalla panssari- ja ilmavoimat armeijan pääaselajeiksi.¹⁰²

Guderian tekee selväksi, ettei uudesta panssariaseesta saatavaa hyötyä voi jättää käyttämättä alistamalla panssarivaunu jalkaväen tahtiin eteneväksi tukiaseksi vaan panssarivaunu määrää tahdin tulevaisuuden sodankäynnissä ja kaikki muut tukielementit seuraavat perässä varsinkin, kun myös tukielementtien moottorointi oli tullut teknisen kehityksen myötä mahdolliseksi. Vaunut pitää keskittää tehokkaaksi iskuvoimaksi eikä hajauttaa pitkin rintamaa jalkaväen tueksi, jolloin ne menettävät iskuvoimaansa ja ovat täysin maaston armoilla.¹⁰³

⁹⁹ Guderian 1999, 23.

¹⁰⁰ Mitcham 1989, 284.

¹⁰¹ Schacht 1956, 323.

¹⁰² Guderian 1999, 190.

¹⁰³ Guderian 1999, 169. Harris huomauttaa sivun 173 viitteessä 2, että ranskalaisten panssarivaunut kärsivät juuri tästä ongelmasta vääränlaisen sijoittelun vuoksi vuonna 1940.

3.2 Guderianin teorian peruseriaatteet

Guderian summaa ratkaisevan panssarihyökkäyksen edellytykset: sopiva maasto, yllätys sekä hyökkäys suurena joukkona riittävässä leveydessä ja syvyydessä¹⁰⁴. Nämä periaatteet eivät Harrisin mukaan olleet alun perin Guderianin omia ajatuksia vaan ne oli opittu Ernest Swintonilta, J. F. C. Fullerilta ja Giffard Le Quesne Martelilta, mutta tästä huolimatta Harris huomauttaa, että viholliselta oppiminen on sotilaallinen hyve ja muiden maiden teoreetikoiden ajatukset olivat päteviä¹⁰⁵. Guderianin teoriasta voi huomata, että kyseessä on eräänlainen kompromissi ranskalaisen ja brittiläisen ääripäälinjan väliltä – ranskalaisille panssarivaunu oli vain jalkaväen tukiasie, kun taas briteille panssarijoukot olivat täysin riippumaton ja itsenäinen aselaji. Guderian oli jo ymmärtänyt, että tankkien tuomat mahdollisuudet heitetään hukkaan alistamalla vaunut tukiasieiksi jalkaväen hitaalle tahdille, mutta kaukonäköisenä hän myös ymmärsi, etteivät panssarivaunut kykene yksinään voittamaan sotaa itsenäisenä taisteluosastona¹⁰⁶. Paras käytötapa oli yhdistää panssarivaunut ja kaikki niitä tukevat elementit itsenäisesti toimivaksi kokonaisuudeksi: panssaridivisioonaksi. Tämä ajattelutapa painotti aselajien välistä yhteistyötä, jolla saataisiin parhaimpia tuloksia aikaiseksi tulevaisuuden sodankäynnissä.

Guderianin ajattelussa panssaridivisioona olisi kuin armeija pienoiskoossa sisältäen kaikki tarvittavat aselajiyksiköt (panssari-, jalkaväki-, tykistö-, pioneeri-, tiedustelu-, panssarintorjunta- ja ilmatorjuntayksiköt sekä huollon). Jokainen divisioona kuljettaisi taisteluun tarvittavia materiaaleja (ammukset, polttoaine, muona) viiden päivän itsenäistä taistelutoimintaa varten. Nopean liikkuvuuden aikaansaamiseksi jokaisen divisioonan osan tulisi olla täysin moottoroitu eli divisioonan kuljetuskalusto perustuisi tela- ja puolitelavetoisiin ajoneuvoihin sekä tarvittaessa kuorma-autoihin.¹⁰⁷

Maaston osalta Guderian toteaa, ettei panssareiden merkitystä vähennä huono maastoliikkuvuus vaikeissa olosuhteissa (kuten joenuomien, vuoristojen, kukkuloiden ja soiden ylitys), sillä myös muilla aselajeilla on ongelmia näissä maastotyypeissä. Juuri

¹⁰⁴ Guderian 1999, 181.

¹⁰⁵ Guderian 1999, 14.

¹⁰⁶ McCarthy & Syron 2012, 29–30.

¹⁰⁷ McCarthy & Syron 2012, 35.

tästä syystä panssareita olisi käytettävä tehokkaasti oikeanlaisessa maastossa, eikä niitä saisi käyttää panssareille sopimattomalla alueella¹⁰⁸. Sopimaton panssarimaasto ei käsitä pelkästään luonnon muovaamia esteitä vaan myös sellaiset alueet, jotka ovat vihollisen linnoittamia.

Keskitetty hyökkäys suurella joukolla tiettyyn valittuun rintamalohkoon kykenee saamaan paljon tehokkaampia tuloksia aikaiseksi kuin voimien hajauttaminen tasaisesti pitkin vihollisrintamaa. Keskitetty hyökkäys varmistaa läpimurron onnistumisen, koska harvaan siroteltujen joukkojen hyökkäykset juuttuvat paikalleen vihollisen konekivääreillä varustettuun syvään puolustukseen ja läpimurto epäonnistuu vihollisen lisävoimien saapuessa paikalle.¹⁰⁹ Koska Guderianin ajattelussa panssarivaunu on sotavoimien keskiössä, on keskitetty hyökkäys vielä sikäli parempi ajatus, sillä yksittäin tai pienissä joukoissa panssarit ovat haavoittuvia keskitettyä panssarintorjuntatulta vastaan¹¹⁰ ja isompaa määrää vastaan tykistöllä on vaikeuksia kohteiden paljouden takia¹¹¹.

Hyökkäyksen syvyydellä Guderian tarkoittaa sitä, että koko vihollisen puolustuslinja joutuu samanaikaisesti hyökkäyksen kohteeksi sen sijaan, että taistelutoiminta keskittyisi vain etulinjaan. Hyökkäyskärjen pitää lisäksi olla riittävän leveä, jotta läpimurtokohdan keskeltä kulkevat omat kevyemmät joukot eivät joudu vihollisivoimilta tulevan ristitulen kohteeksi¹¹². Guderian arvioi hyökkäysleveyden olevan ainakin 30 kilometrin mittainen ja hyökkäyssyvyys olisi todennäköisesti huomattavasti tätäkin pidempi, mutta *Panssarisota*-kirjan mukaan hänen varhaisissa ajatuksissaan hyökkäyksen kohteeksi valittu rintamakaistale olisi kapeimmillaan vain noin kilometrin levyinen¹¹³.

Yllätyksen merkitys ja vaikutus sodankäynnissä ovat Guderianin mukaan tuntemattomia ja laskemattomia, mutta oikein toteutettuna yllätyksellä kyetään saavuttamaan sellaisia

¹⁰⁸ Guderian 1999, 14,74–75.

¹⁰⁹ Guderian 1999, 14–15.

¹¹⁰ Guderian 1999, esim. 182.

¹¹¹ Guderian 1999, 75.

¹¹² Guderian 1999, 181.

¹¹³ Guderian 1999, 190; McCarthy & Syron 2012, 30. Guderian ei kertaakaan anna *Achtung – Panzer!* -kirjassaan tarkkoja mittoja hyökkäysleveydelle. Ylipäänsä monet tarkat taktiset mitat ja ohjesäännöt puuttuvat kirjasta täysin. Syy yksityiskohtien poisjättämiseen ja kerrontatapaan yleisellä tasolla johtuu siitä, että kirja oli tarkoitettu julkisuuteen, eikä sotasalaisuuksia (uudet panssarivaunumallit ja tarkat taktiikat) saisi missään nimessä paljastaa siltä varalta, että kirja joutuu viholliselle.

voittoja, jotka muuten olisivat olleet mahdottomia. Valmistautumaton puolustaja on huomattavasti helpompi lyödä yllätyksellä kuin sellainen puolustaja, joka on valmiusasemissa odottamassa iskuja. Uudet asetekniset keksinnöt itsessään tuovat suuren edun niiden käyttäjälle, koska vihollisella ei vielä ole niitä vastaan kehitettyjä vastatoimia. Uusi ase menettää kuitenkin yllätysetunsa nopeasti, koska tieto kulkeutuu vihollisen päämajaan, joka alkaa nopeassa tahdissa kehittää vastausta. Tämän takia yllätys on parhaimmillaan, kun uusi ase otetaan käyttöön suurena määränä ja keskitetysti tiettyssä pisteessä rintamalla.¹¹⁴

Tykistön käyttö liittyy oleellisesti yllätykseen. Guderianin mukaan mitä lyhytkestoisempi hyökkäystä edeltävä tykistökeskitys on, sen parempi. Tämä siksi, että pitkä tulivalmistelu vie aikaa ja paljastaa viholliselle aiotun hyökkäysreitit sekä muokkaa maastoa panssareille sopimattomaksi. Lyhyt keskitys on siksi parempi, koska se tukee pioneerien työtä.¹¹⁵

3.3 Guderianin panssaritaktiikka¹¹⁶

Guderian luo kirjassaan esimerkkitalanteen, joka on sovellettavissa todellisuuteen. Tässä esimerkissä panssarijoukkojen tehtävänä on läpimurto vihollislinjojen läpi, mikä on Guderianin mukaan tärkein ja samalla vaativin tehtävätyyppi. Esimerkin kautta hän pyrkii esittämään lukijalle, miten onnistunut läpimurtoyritys toteutetaan.

Hyökkäystä edeltää nopeasti liikkuva tiedustelu (ilmavoimat ensisijaisia) ja marssi kokoontumispaikoille tapahtuu yön turvin. Vihollinen pidetään epätietoisena tarkasta hyökkäyspaikasta valehyökkäysten, -tykistöiskujen ja ilmatoiminnan turvin. Guderian painottaa, että onnistunut yllätys on perustavanlaatuisen tärkeää voiton saamiseksi. Ennen hyökkäystä panssaripioneerit raivaavat joko yön pimeydessä tai usvan turvin vihollismiinat ja -esteet tehdäkseen polkuja eteneviä vaunuja varten. Seuraavaksi puolustajan panssarintorjuntatykit vaimennetaan joko tuhoamalla ne suoraan, hiljentämällä ne muiden aseiden suojatulella, sokaisemalla ne savuverholla tai

¹¹⁴ Guderian 1999, 75–76.

¹¹⁵ Guderian 1999, 192.

¹¹⁶ Guderian 1999, 178–181. Tämän luvun tiedot on koottu edellä mainituilta sivuilta, ellei toisin mainittu.

musertamalla ne ylivoimalla. Paras hyökkäyshetki on aamunkoitteessa tai kevyen usvan vallitessa, jolloin puolustajien näkökenttä on rajoittunut. Tarvittaessa tykistö voi ampua savua. Näin puolustajat eivät ehdi reagoida tarpeeksi nopeasti, kun hyökkääjän panssarivaunut ovat jo melkein asemissa. Isku on toteutettava nopeudella ja voimalla, jolloin etulinjan takana valmistautuvat panssarintorjuntaosastot saadaan yllätettyä. Jos aurinko ehtii nousta, on puolustus etulinjan takana valmis ja taistelusta tulee hyökkääjälle kallis ja hidas prosessi.

Hyökkäyksen alettua on tärkeää häiritä vastustajan tykistöä ja iskeä paikalle ryntäävien apuvoimien kimppuun, sillä vihollisen onnistunut vastahyökkäys kykenee estämään läpimurron täysin. Ja mitä paikalle pyrkiviin vihollispanssarivaunuihin tulee, Guderian toteaa enteellisesti: ”Panssarivaunun pahin vihollinen on toinen panssarivaunu¹¹⁷.” Jos vihollisvaunuja havaitaan, on Guderianin mukaan omien panssarivoimien jätettävä kaikki sen hetkiset tehtävät kesken ja keskityttävä vain vastustajan tankkien pysäyttämiseen. Guderian huomioi myös jalkaväen, jolla on vielä huonommat mahdollisuudet vihollisvaunuja vastaan¹¹⁸. Guderianin mukaan puolustajan panssarintorjuntajoukkoja ja erityisesti tankkeja on estettävä tai ainakin viivytettävä mahdollisimman tehokkaasti, jotta taistelukykyinen päähyökkäysjoukko pääsee nopeasti syvälle vihollisalueelle vastustajan komentokeskusten ja reservien kimppuun. Parhaiten lisäjoukkojen häirinnässä onnistuvat ilmavoimat, mutta myös pitkän kantaman tykistö sopii tehtävään, jos vihollisen kokoontumisalueet ja käytetyt tiet on voitu löytää ja maalittaa. Hyökkäyksen on siis kohdistuttava puolustuslinjaan samanaikaisesti koko sen syvyydessä ja hyökkäyskärjen on lisäksi oltava riittävän leveä turvaamaan keskellä etenevät kevyemmät osastot. Jos vihollisreservit ja erityisesti panssarintorjuntakalusto on saatu tuhottua, voidaan siirtyä perääntyvien vihollisjoukkojen takaa-ajoon ja saartaa ja hoidella yhä sinnittelevät vihollisjoukot heikommillakin panssariyksiköillä samalla, kun jalkaväki rynnäköi läpimurtokohdasta vihollisen selustaan. Jos tässä ei onnistuta, on läpimurto epäonnistunut, vaikka vihollisjalkaväelle olisikin aiheutettu tuntuvat tappiot.

Panssarivaunujen tarkemman ryhmityksen osalta Guderian huomauttaa, ettei halua asettaa jäykkää taktista kehikkoa, mutta pääpiirteittäin panssarihyökkäys ryhmitetään

¹¹⁷ Guderian 1999, 180. Harris huomauttaa sivun 199 viitteessä 3, että vuonna 1937 tämä oli rohkea toteamus, mutta nykyään se on liiankin hyvin tunnettu sotilaallinen perusväittämä.

¹¹⁸ Guderian 1999, 187.

kolmesta neljään portaaseen¹¹⁹. Ensimmäinen (ja samalla vahvin) porras sitoisi vihollisreservit taisteluun sekä tuhoaisi panssarikaluston, vihollispäämajan ja yhteydenpitoasemat, muttei jäisi taistelemaan niitä vastaan. Toinen porras tuhoaa vihollistykistön ja -panssaritorjuntakaluston välittömässä läheisyydessään ja kolmas porras tuhoaisi yhdessä oman jalkaväen kanssa vihollisen puolustavan jalkaväen niin tehokkaasti, että panssareita seuraavat tukielementit eivät joudu vihollistulen kohteeksi. Neljättä porrasta ei välttämättä voi käyttää, mikäli vaunuja ei ole tarpeeksi – pääasiassa neljäs porras on takana odottava pääjohdon hallussa oleva reservijoukko. Tämän jälkeen hyökkäystä jatkettaisiin läpimurtokohdasta syvälle vihollisen selustaan.¹²⁰

3.4 Aselajien välinen yhteistyö

Vaikka Guderianille panssarivaunu on johtava nykyaikaisen sodankäynnin väline, hän tiedostaa silti, että panssarivaunut tarvitsevat kiinteästi muiden aselajien tukea selvitäkseen esimerkiksi vaikeakulkuisesta maastosta, panssariesteistä ja vihollisen panssaritorjunta-aseistuksesta. Lisäksi vaikka tankit voivat vallata nopeasti alueita, eivät ne pysty pitämään vallattuja alueita hallussaan ilman jalkaväen tukea. Tästä johtuen panssariase ei siis tässä yhteydessä eroa muista aselajeista mitenkään ja siksi aselajien välinen yhteistyö on perustavanlaatuisen tärkeää. Guderianin ajattelussa panssarivaunu ottaa sodankäynnissä johtoaseman ja muut aselajit seuraavat sitä.¹²¹

Tiedustelijat kulkevat pääjoukon edellä ja ovat jatkuvasti kosketuksissa viholliseen ympäri vuorokauden. Vaikka Guderian myöntääkin ilmavoimien olevan nopein ja pinta-alaltaan kattavin tiedustelumuoto, on sillä silti paljon puutteita etenkin naamioinnin ja luonnon esteiden peittämien vihollisvoimien havaitsemisessa. Tästä syystä pääjoukon edellä kulkevaa maatiedustelua ei voi koskaan poistaa. Nopeus on Guderianin mielestä valttia ja siksi hevostiedustelijat on korvattava moottoriajoneuvoin. Jalkaväen kanssa ratsutiedustelu voi vielä toimia, mutta moottoriajoneuvot alkavat korvata niitäkin. Guderian edellyttää tiedusteluajoneuvoilta nopeutta ja ketteryyttä, hyvää toimintasädetä ja hyviä yhteydenpitovälineitä (radion merkitystä Guderian painottaa suuresti). Aseistuksen ja panssaroinnin suhteen omien tiedustelijoiden pitää olla vähintään yhtä

¹¹⁹ Englanninkielisessä teoksessa käytetään sanaa "lines".

¹²⁰ Guderian 1999, 190–191.

¹²¹ Guderian 1999, 141,188.

hyviä kuin vastustajien. Ja jos raskaampia yksiköitä ei ole saatavilla, pitää tiedusteluyksiköiden olla kykeneviä myös muunlaisiin tehtäviin kuten takaa-ajoon, perääntymisen suojeluun sekä pääjoukon sivustojen ja selustan suojeluun.¹²²

Tykistön osalta Guderian toteaa, ettei sen tehtävänä ole ensisijaisesti tuhota viholliskohteita (hyviä kohteita vihollisen päämaja, panssarintorjunta-aseet sekä tulenjohtopaikat) vaan häiritä, pidätellä tai sokaista ne. Tämä ajattelutapa oli täysin vastakkainen ensimmäisen maailmansodan aikaiseen ajattelutapaan, jossa tykistön ajateltiin kykenevän hävittämään vihollispuolustuksen täysin. Lisäksi Guderian huomioi, ettei hitaasti liikkuva raskas tykistö pysy nopeasti etenevien vaunujen mukana, eikä vaunuilla ole myöskään aikaa jäädä odottamaan hevosvauhdilla etenevää tykistöä. Mutta koska vaunut kuitenkin tarvitsevat oleellisesti tykistön tukea, on tilanne ratkaistava rakentamalla moottoroitua tykistöä.¹²³

Hyökkäyksen alkaessa jalkaväki on koko ajan valmiudessa tukemaan panssareita sekä hyödyntämään niiden puhkaisemaa aukkoa vihollispuolustuksessa. Mikäli maasto sallii, suorittavat jalkaväki ja tankit yhteishyökkäyksen. Vaikka Guderian myöntää jalkaväen hitauden, ei hän silti vähättele sen tärkeyttä, sillä vaikka vaunut voivat rampauttaa vihollisen ja avata aukon vihollisen puolustuksessa, tarvitsevat vaunut silti tukea vihollisjalkaväkeä vastaan. Tämä ongelma ratkaistaisiin samalla tavalla kuin tykistönkin tapauksessa eli panssarivaunujen tueksi liitettäisiin moottoriajoneuvoin liikkuvaa jalkaväkeä. Guderian vielä muistuttaa, että vaikka vaunut voivat tarvittaessa tukea jalkaväen taistelua, eivät vaunujen tärkeimmät kohteet ole viholliskonekiväärit vaan vihollisen panssarintorjuntakalusto.¹²⁴

Vaunujen ja ilmavoimien yhteistyö on myös yksi tärkeimpiä sotilaallisen voiton avaimia. Ilmavoimien ei pidä käydä omaa sotaansa vaan niiden pitää jatkuvasti tukea nopeasti eteneviä panssarijoukkoja. Nopeutensa ja liikkuvuutensa turvin ilmavoimat kykenevät tehokkaasti raportoimaan vihollisjoukkojen liikkeistä, iskemään vihollisreservien kimppuun hidastamalla niiden etenemistä taistelualueelle sekä tarjoamalla ilmasuojaa omille vaunuille vihollisen ilmavoimilta. Guderian myös huomioi mahdollisuuden

¹²² Guderian 1999, 163–165.

¹²³ Guderian 1999, 193.

¹²⁴ Guderian 1999, 195–196.

käyttää vihollisen selustaan pudotettavia laskuvarjojoukkoja, jotka häiritsevät vihollisen liikkeitä selustassa sekä miehittävät strategisesti tärkeitä kohteita.¹²⁵ Mitcham huomauttaa, että Saksan ilma-aseen – Luftwaffen – muovautuessa ensisijaisesti maavoimia tukevaksi aselajiksi ilmavoimat jättivät samalla huomiotta pitkän matkan strategisten pommikoneiden ja hävittäjien kehityksen sekä pitkittyneeseen ilmataisteluun valmistautumisen. Tällainen ilmasotaoppi mahdollisti Saksan nopeat salamasotavoitot, mutta lopulta kostautui taistelussa Britanniaista.¹²⁶

3.5 Etulinjasta johtaminen

Guderianin panssariteoriassa komentajan on oleellista johtaa etulinjasta käsin. Guderianin näkemys etulinjasta komentamiselle on varmasti perua ensimmäisen maailmansodan kokemuksille, sillä kaukaa selustasta ei saa selvää käsitystä siitä, mitä taistelukentällä todella tapahtuu ja lisäksi etulinjassa komentaminen mahdollistaa huomattavasti nopeamman reagointikyvyn muuttuviin taistelukenttäolosuhteisiin. Lisäksi nopeasti etenevien osastojen johtaminen ei olisi ollut mitenkään mahdollista ilman saksalaisten kehittämää radioteknologiaa¹²⁷. Tällainen johtamistapa sisälsi myös psykologisen edun joukkojen motivoimiseksi, sillä sotilaat saattoivat halveksia liian usein selustassa viihtyviä upseereita vain omasta turvallisuudestaan huolehtivina pelkureina. Komentajan ilmestyminen henkilökohtaisesti taistelukentälle kykeni nostamaan sotilaiden taistelutahtoa huomattavasti, jolloin koko taistelun kulku saattoi muuttua.

Etulinjasta käsin johtaminen sisältää kuitenkin vaaroja. Edessä johtaessaan komentaja joutuu herkemmin vihollistulen kohteeksi (Guderianille tulisi käymään näin vielä useita kertoja toisen maailmansodan aikana¹²⁸). Lisäksi etulinjasta käsin johtaminen voi sokeuttaa komentajan näkemyksen suuremmille rintamaolosuhteiden tapahtumille, sillä komentaja saa vain taktisen näkökulman sotatilanteeseen ja lisäksi yhteydenpito hankaloituu komentajan ollessa poissa komentokeskuksesta¹²⁹. Toisen maailmansodan aikana Guderianin tapa johtaa edestä johti toisinaan tilanteisiin, jossa keskittymällä vain

¹²⁵ Guderian 1999, 196–197.

¹²⁶ Mitcham 1989, 357.

¹²⁷ Citino 2008, 78; Hart Russell 2006, 29.

¹²⁸ Guderian 2000, esim. 68,100,156.

¹²⁹ Jokisipilä 2017, 239.

taktiseen sotatoimialueeseen hän ei kyennyt näkemään suurempia strategisia muuttujia ja tosiasioita.

Russell Hart arvostelee useasti Guderianin johtamistapaa edellä mainituista syistä. Lisäksi Hart arvostelee Guderianin uskoa siihen, että jatkuva liike tuo turvaa sekä hyökkäyksessä että puolustuksessa ja väittää tämän johtaneen lopulta tappioon vuoden 1941 lopun taisteluissa itärintamalla¹³⁰. Suomen panssarijoukkojen komentaja prikaatinkenraali Pekka Toverin näkemys vuonna 2013 Guderianin johtamistavasta ja jatkuvan liikkeen merkityksestä asettuu Hartin mielipidettä vastaan. Guderianin ajattelussa panssaritaistelu on nopeatempoista johtuen vaunujen nopeudesta ja vihollisen tulivoimasta ja siksi taistelu saatettaisiin ratkaista minuuteissa jättäen tilannearviointiin, päätöksentekoon ja käskyttämiseen hyvin vähän aikaa. Tämän takia komentajien oli johdettava edestä, jotta he pystyisivät ratkaisupaikoissa antamaan omiin havaintoihin perustuvia riittävän nopeita ja oikea-aikaisia käskyjä. Toverin mukaan: ”Guderian korosti kaikessa toiminnan nopeutta. Vain pitämällä ylivoimainen taistelutempo saatiin vihollinen pidettyä epätasapainossa ja altavastajana, niin että se ei ehtinyt reagoimaan omaan toimintaan. Nopea toiminta mahdollisti myös iskut syvälle vihollisen selustaan ilman, että tarvitsisi liikaa huolehtia omista avoimista sivustoista. Vihollinen ei yksinkertaisesti ehtisi keskittää voimiaan panssarijoukkojen avoimia sivustoja vastaan ennen, kuin se oli lyöty.” Lisäksi Toveri huomauttaa, että saksalaisten toisen maailmansodan aikaiset panssarisodankäynnin johtamisperiaatteet näkyvät yhä edelleen nykyaikaisten suomalaisten panssarijoukkojen johtamisessa.¹³¹

Toverin arvion mukaan Guderianin merkittävin vaikutus panssarisodankäyntiin oli siinä, miten panssarijoukkoja käytettiin ja johdettiin¹³². Teknisesti ja määrällisesti alivoimaisten Saksan panssarijoukkojen ylivoimaisuus toisessa maailmansodassa ei perustunut aseiden, vaan sen upseerien ja miesten laatuun¹³³. Tästä johtuen Saksan panssarijoukot pysyivät taktisesti ja operationaalisesti ohittamattomina sodan loppuun saakka¹³⁴. Saksan etulyöntiasemaan joukkojen johtamisessa vaikutti myös saksalainen tehtävätaktiikan (”Auftragstaktik”) perinne. Saksan armeijassa oli vaalittu aloitteellisuutta ja sotilaita

¹³⁰ Hart Russell 2006, 78–79.

¹³¹ Toveri 2013, 19–20,22.

¹³² Toveri 2013, 19.

¹³³ McCarthy & Syron 2012, 11.

¹³⁴ McCarthy & Syron 2012, 12.

rohkaistiin sopeutuvuuteen ja joustavuuteen kaikilla tasoilla. Tehtävaktiikan periaate oli se, että ylin johto suunnitteli ja määritteli pääkohteet ja -tavoitteet armeijaryhmän tasolta aina yksittäisille ryhmille, mutta tavoitteiden saavuttamisen keinot jätettiin yksiköitä johtavien esimiesten päätettäväksi. Tästä johtuen suorien käskyjen rikkominen hyväksyttiin rangaistuksetta, kunhan annettu tavoite saavutettiin. Tämä periaate osoittautui erityisesti panssarivoimien johtamisessa tärkeäksi, kun saksalaisvaunut kykenivät nopeasti reagoimaan muuttuviin tilanteisiin vihollisten jäädessä usein jäykkien käskyjen sitomiksi.¹³⁵

3.6 Guderianin teorian edelläkävijät ja vaikuttajat

Monissa historiateoksissa Heinz Guderiania pidetään Saksan salamasotaopin isänä. Guderian ei kuitenkaan keksinyt ajatuksiaan tyhjästä vaan häneen vaikuttivat monet menneiden ja sen hetkisten sotateoreetikoiden ajatukset. Stephen Hartin mukaan Guderian oli epäilemättä saanut vaikutteita aikansa muilta panssariteoreetikoilta kuten brittiläisiltä J. F. C. Fullerilta ja Basil Liddell Hartilta, ranskalaiselta Charles de Gaullelta ja neuvostokenraali Mihail Tuhatševskilta¹³⁶. Esimerkiksi Liddell Hartin ajatukset näkyvät Guderianin teoriassa muun muassa jalkaväen moottoroinnissa sekä ajatuksessa ohittaa vihollisen vastarintapesäkkeet ja keskittyä ensisijaisesti vihollisen päämajan ja viestiyhteyksien tuhoamiseen¹³⁷. Guderian itsekin myöntää, että Saksan panssarisotaoppi perustui aluksi brittien suunnitelmiin ainakin siihen asti, että saksalaiset saivat hankittua tarpeeksi kokemusta muodostaakseen omat teoriansa¹³⁸. Saksan salamasodaksi kutsuttu sotaoppi on myös nähtävissä ensimmäisessä maailmansodassa kehitetyn iskujoukkotaktiikan seuraajana¹³⁹. Mutta Mitchamin mukaan monet Guderianin ajatukset ovat perua vanhalle preussilaiselle hyökkäysajattelulle, jota Guderian vain nykyaikaisti omilla panssariteorioillaan.

¹³⁵ McCarthy & Syron 2012, 21.

¹³⁶ Hart Stephen 2013, 84.

¹³⁷ McCarthy & Syron 2012, 24–25,30.

¹³⁸ Guderian 1999, 167.

¹³⁹ DiNardo 2008, 54,59; McCarthy & Syron 2012, 22. Saksalaiset kehittivät iskujoukkotaktiikan murtaakseen asemasotatilanteen. Lyhyen, mutta rajun tykistöiskun jälkeen kranaateilla, konepistooleilla ja kranaatinheittimillä aseistetut pienet erikoiskoulutetut iskupataljoonat tunkeutuivat liittoutuneiden pääpuolustuslinjan läpi aiheuttaakseen tuhoa selustassa ja estääkseen vihollisen vetäytymisen. Tällainen taktiikka edellytti varsinkin aliupseereilta omaa aloitekykyä eikä jäykkiin käskyihin sitoutumista. Iskujoukkotaktiikka tuotti aluksi menestystä, mutta huollon puute ja kävelyvauhdilla etenevät iskujoukot lopulta pysäytettiin liittoutuneiden lisäjoukkojen torjuttua hyökkääjät.

Ajatus saarrostuksista – toteutetaan syvä läpimurto vihollisen selustaan saartaen suuria vihollisjoukkoja siten, että ne voidaan tuhota tai pakottaa antautumaan – on vanha saksalainen hyökkäysteoria, joka juontuu Napoleonin sotiin asti¹⁴⁰. Saksalaiset sotamarsalkat Helmuth von Moltke ja Alfred von Schlieffen olivat jo ennen 1900-lukua kehittäneet ajatuksia nopeista hyökkäyksistä keskitettyjä joukkoja ja rautateitä hyväksikäyttäen¹⁴¹. Ensimmäisen maailmansodan jälkeisen Saksan asevoimien kehityksestä vastanneen kenraali Hans von Seecktin ajatuksissa näkyy hyvin perusta Guderianin ajattelulle. Tutkiessaan syitä Saksan länsirintaman epäonnistumiselle maailmansodassa Seeckt oli todennut, että kävely- ja ratsuväkitahdilla Saksan armeija oli edennyt liian hitaasti kykenemättä hyödyntämään alustavaa läpimurtoa ja estämään Ranskan armeijan uudelleenryhmittymistä. Seeckt oli siksi kannattanut Saksan armeijan uudistamista erityisesti moottoroimalla divisioonansa paremman liikkumakyvyn aikaansaamiseksi sekä kehittämällä ilmavoimien iskukykyä. Mitchamin mukaan Seecktin ajatukset olivat hyvin kaukonäköisiä, mutta niitä haittäsi yksi merkittävä asia: hänen uskonsa ratsuväkeen. Seeckt ei kyennyt näkemään, että ratsuväki oli menettänyt merkityksensä nykyaikaisia aseita vastaan. Tämä ajatusmaailma yhdistettynä joidenkin upseerien perinteisiin lukkiutuneisiin näkemyksiin selittää osin, miksi panssariase kohtasi myöhemmin niin lujaa vastustusta.¹⁴²

Insinööri Fritz Heigl oli yksi ensimmäisiä panssarisodankäynnistä kirjoittaneita saksalaisia ja hänen tekstejään luettiin sekä Saksan että Neuvostoliiton sotilasakatemoissa¹⁴³. Sekä Guderian että Tuhatševski tutustuivat Heiglin 1920-luvun lopulla julkaisemaan ”Panssarivaunun taskukirjaan” (”Taschenbuch der Tanks”), joka sisälsi useita ajatuksia uudenaikaisten nopeiden hyökkäysvaunujen käyttömahdollisuuksista, ja näitä ajatuksia sovellettiin sekä Neuvostoliiton että Saksan tulevaisuuden panssarisotaopeissa¹⁴⁴. Heiglin ajattelussa tulevaisuuden nopeita panssarivaunuja ei pitäisi alistaa jalkaväen hitaalle etenemistahdille vaan parempi ajatus olisi käyttää vaunuja sivustaiskuihin ja vihollisen taka-alueen viestintäverkon häiritsemiseen ja jos taistelu voitetaan, voitaisiin vaunuja käyttää vetäytyvien

¹⁴⁰ Mitcham 2008, 49; Hart Stephen 2013, 85.

¹⁴¹ Mitcham 2007, 5; Mitcham 2008, 49–50.

¹⁴² Mitcham 2008, 50–51.

¹⁴³ Habeck 2003, 71.

¹⁴⁴ Habeck 2003, 74.

vihollisjoukkojen täydelliseen hajottamiseen. Heigl esittää tämän jälkeen kolme vaihtoehtoa tulevaisuuden panssarihyökkäykselle: panssarivaunut yksinään suurissa määrin, yhdessä ratsuväen ja hevosvetoisen tykistön kanssa tai yhdessä motorisoidun tykistön ja moottoroidun jalkaväen kanssa. Heigl piti ensimmäistä vaihtoehtoa vähiten vaarallisena tapana taistella ja toista ongelmallisena johtuen ratsuväen suojustomuudesta nykyaikaisia aseita vastaan. Täten Heigl päätteli kolmannen vaihtoehdon olevanärkevin tulevaisuuden sodankäynnin kannalta. Koska valtioiden pitäisi alkaa valmistaa ajoneuvoja tätä kolmatta vaihtoehtoa varten, tulisi tämän siirtymäajan aikana näkymään vielä paljon vaunujen käyttöä jalkaväen tukiseena.¹⁴⁵

Edellä mainituissa ajatuksissa näkyy hyvin paljon samankaltaisuuksia Guderianin ajattelun kanssa ja siksi on huomionarvoista, että Guderian mainitsee Heiglin muistelmissaan vain kerran¹⁴⁶. Vaikka Heiglin uudet ajatukset herättivät kiinnostusta, kohtasi ajatus panssarivaunujen nostamisesta armeijan pääaseeksi tasavertaiseen asemaan tykistön, ratsu- ja jalkaväen kanssa paljon vastustusta. Ratsuväen upseerit kokivat asemansa turvattomaksi ja osoittivat vihamielisyyttä panssarivaunujen teknisiä mahdollisuuksia kohtaan, jalkaväki pelkäsi menettävänsä vaunujen tuoman turvan ja tulituen ja lisäksi panssarivaunujen käyttömahdollisuuksia uhkasi entisestään kehittyneet panssarintorjunta-aseet, joiden arveltiin ohittaneen tehossa tankkeja suojaavaan panssarin.¹⁴⁷ Esimerkiksi Ranskassa monet tarkkailijat eivät uskoneet vielä 1930-luvun loppupuolellakaan tankkien kykenevän selviytymään panssarintorjuntatykkien tulesta, mutta osa tarkkailijoista enteellisesti epäili, ettei hajautettu puolustus kykene pysäyttämään valittuun rintamakohtaan keskitettyä suurta panssarihyökkäystä¹⁴⁸.

Maailmansotien välisenä aikana oli muitakin merkittäviä saksalaisia panssarisodankäynnin puolestapuhujia. Mitcham mainitsee viikoittain ilmestyvän ”Militär-Wochenblatt”-sotilaslehden toimittajan kenraali Konstantin von Altrockin, joka julkaisi lehdessään useita panssarisodankäyntiin liittyviä artikkeleita. Yksi lehden vakiokirjoittajista oli kirjallisesti tuottelias ensimmäisen maailmansodan panssarimies luutnantti Ernst Volckheim, joka julkaisi myös lehden ulkopuolella monia kirjoituksia

¹⁴⁵ Habeck 2003, 75.

¹⁴⁶ Guderian 2000, 21.

¹⁴⁷ Habeck 2003, 76.

¹⁴⁸ Kiesling 2008, 161–162.

panssarisodankäynnistä maailmansotien välissä.¹⁴⁹ Monet hänen kirjoituksistaan muistuttivat Guderianin ajatuksia ja minusta on erikoista, että Guderian mainitsee nämä kaksi muistelmissaan vain ohimennen. Guderian kertoo saaneensa Volckheimilta ja Altrockilta tukea ja rohkaisua kirjoittaa panssarisodankäynnistä. Heidän kautta Guderian pääsi käsiksi ulkomaankielisiin teoksiin, joista hän sai kielitaitonsa takia paljon irti. Guderian sai lisää mainetta ja julkisuutta kirjoittaessaan artikkeleita viikoittaiseen ”Militär-Wochenblatt”-sotilaslehteen ja lopulta hänestä tuli omien sanojensa mukaan alan asiantuntija Saksassa, koska kukaan muu ei ollut perehtynyt panssaroihtua sodankäyntiä käsittelevään aineistoon yhtä hyvin kuin hän.¹⁵⁰ Harrisin mukaan Guderian kirjoitti artikkeleita lehteen vuodesta 1924 vuoteen 1935 asti¹⁵¹. Sotahistorioitsija Richard DiNardo mainitsee Volckheimin ja Heiglin ohella lisäksi kenraalit Walther Nehringin ja Ludwig Ritter von Eimannsbergerin, joiden kirjallinen tuotanto käsitteli muun muassa panssarintorjuntaa¹⁵². Muita saksalaisia panssarisodankäynnin edelläkävijöitä olivat Mitchamin mukaan muun muassa tuleva Saksan maavoimien komentaja Werner von Fritsch sekä tuleva puolustusministeri ja asevoimien päällikkö Werner von Blomberg.¹⁵³

On selvää, että Guderian on liioitellut muistelmissaan rooliaan Saksan ainoana panssarisodankäynnin asiantuntijana ja Guderianin sodanjälkeiset muistelmat voivat luoda ajatuksen Guderianista salamasodan isänä. Guderian ei ollut kirjoittanut paljoa panssarisodankäynnistä ennen vuotta 1936, eivätkä hänen ajatuksensa todellakaan olleet täysin uusia ja koska Guderianin sotilasarvo ei ollut kovin korkea ennen Hitlerin valtaannousua, voi tästä tehdä johtopäätöksen, ettei Guderianin rooli ollut kovin merkittävä panssarivoimien muotoutumisvaiheen alkuaikoina¹⁵⁴. Azar Gat in mielestä Guderian ei todellakaan ollut vaikutusvaltainen saati johtava panssariasiantuntija 1920-luvun Saksassa vaan tämä kunnia kuuluu itse asiassa luutnantti Volckheimille ja panssaritekniikan puolella johtava asiantuntija oli puolestaan kapteeni Heigl¹⁵⁵. Mitcham varoittaakin Guderianin muistelmien puolueellisuudesta, muttei silti täysin tyrmää Guderianin ansioita, eikä toisaalta myöskään anna kaikkea kunniaa pelkästään hänelle¹⁵⁶.

¹⁴⁹ Mitcham 2007, 5.

¹⁵⁰ Guderian 2000, 20.

¹⁵¹ Guderian 1999, 10.

¹⁵² DiNardo 2008, 57–58.

¹⁵³ Mitcham 2007, 6.

¹⁵⁴ Habeck 2003, 74.

¹⁵⁵ Gat 2008, 7–8.

¹⁵⁶ Mitcham 2007, 4.

Kuten on jo käynyt ilmi, ei Guderianin hyökkäysteoria ollut täysin uusi vaan jatkoa vanhalle saksalaiselle sotaperinteelle, vaikkakin uusilla aseilla. Volckheimin ja Alrockin rooleja ei voi vähätellä, koska he molemmat tajusivat panssarivaunun tuomat mahdollisuudet ja pyrkivät pelastamaan panssarivaunun unohdukselta maailmansodan jälkeisessä Saksassa kirjallisilla tuotannoillaan. Tämä alkoi kantaa hedelmää lisäämällä Saksan sotilaspiireissä tietoisuutta panssarivaunuista jo ennen Guderianin uran huippua. Volckheim oli lisäksi yksi ensimmäisiä saksalaisia, joka ehdotti radion asentamista kaikkiin panssarivaunuihin. Volckheimin ajatusten vaatimattomuus oli yksi syy siihen, että hän on jäänyt Guderianin varjoon. Mitcham arvelee Volckheimin unohtuneen henkilönä siksi, ettei hänellä ollut Guderianin kaltaista intoa kehittää panssarivoimia ja lisäksi hän näki panssarivaunut perinteisesti vain jalkaväen tukiaseineina eikä kannattanut panssareiden keskittämistä panssaridivisiooniksi. Toisaalta täytyy myös muistaa, että Guderianin myöhempi sotilaallinen asema 1930-luvulla, hänen kykynsä innostaa muita ja hänen palava kiihkonsa ajaa panssarivoimien parempaa asemaa sai huomiota sekä panssarivoimia että Guderiania itseään kohtaan ja siten kantoi tosiallista hedelmää Saksan armeijassa. Tämän takia Guderian muistetaan historiankirjoituksissa parhaiten.¹⁵⁷

3.7 Neuvostoliiton syvän taistelun teoria

Neuvostoliittolaisen sotateoreetikko marsalkka Mihail Tuhatshevskin vaikutus Heinz Guderianin ajatteluun ansaitsee oman alalukunsa. Guderianin sotateoriassa voi nähdä paljon samankaltaisuuksia Tuhatshevskin maailmansotien välisenä aikana kehittelemään puna-armeijan uudelleenlaiseen sodankäyntitapaan, josta käytettiin nimitystä *syvä taistelu*. Tuhatshevskin tärkein työpari oli armeijakunnan komentaja Vladimir Triandafillov, joka auttoi muokkaamaan Tuhatshevskin ajatuksista käytännöllisiä toimenpidesuosituksia¹⁵⁸. Mutta olivatko Guderianin ja neuvostoliittolaisten teoriat todella toistensa kopioita vai aivan erilaisia? Teorioiden yhtäläisyydet eivät johdu sattumasta, koska Neuvostoliitto ja Saksa olivat tehneet yhteistyötä eri sodankäynnin aloilla maailmansotien välisenä aikana.

Vuonna 1922 kaksi ensimmäisen maailmansodan eristettyä häviäjävaltiota – Saksa ja Neuvosto-Venäjä – solmi Rapallon sopimuksen, joka muodosti maiden välille

¹⁵⁷ Mitcham 2007, 5–7; Habeck 2003, 25–27,74.

¹⁵⁸ Lalu 2014, 84.

diplomaattisuhteet ja siten mursi maiden kansainvälisen diplomaattisen eristyksen. Molempia maita myös motivoi Puolan muodostaman sotilaallisen uhkan torjunta. Vuonna 1926 sopimusta vielä vahvistettiin Neuvostoliiton ja Saksan välisellä hyökkäämättömyyssopimuksella. Oleellista olivat kuitenkin salaiset lisäpöytäkirjat, joissa sopimusosapuolet sopivat salaisesta sotilasyhteistyöstä. Saksa halusi kehittää siltä kiellettyjä asejärjestelmiä ja kehittymätön Venäjä puolestaan tarvitsi uutta teknologiaa ja siihen tarvittavaa koulutusta, mikä teki sopimuksesta molemmille osapuolille varsin mieluisan. 1920-luvulla juuri syntyneeseen Neuvostoliittoon syntyi kolme sopimuskumppaneiden välistä koulutusleiriä: Samarassa kehiteltiin kemiallisia taistelukaasuaseita, Lipetskissä koulutettiin ilmavoimia ja Kazanissa sijaitsi panssarivoimien kokeilu- ja koulutuskeskus. Tästä panssarikoulusta valmistui useita toisen maailmansodan tulevia sodanjohtajia, joista yksi oli Heinz Guderian. Kansallissosialistien tultua valtaan koulutusleirit suljettiin vuonna 1933 johtuen Adolf Hitlerin suuresta vihamielisyydestä Neuvostoliittoa kohtaan.¹⁵⁹

Neuvostoteoretikot olivat päätyneet samankaltaisiin lopputuloksiin monien muiden valtioiden sotateoretikoiden kanssa siihen, että konekiväärit ja tykistö olivat tehneet perinteiset jalkaväkihyökkäykset toimimattomiksi nykyaikaisessa sodankäynnissä. Harvaan keskitettyjen joukkojen hyökkäykset juuttuisivat paikalleen viholliskonekivääreillä varustettuun syvään puolustukseen ja läpimurto epäonnistuisi vihollisen lisävoimien saapuessa tukkimaan mahdollisia murtokohtia. Vain keskittämällä maajoukot, tykistön ja lentokoneet tietylle rintamalohkolle ja suorittamalla eri aselajien välisen yhteishyökkäyksen ja levittämällä taistelun vihollisrintaman koko syvyyteen voitaisiin saavuttaa onnistunut läpimurto. Lopullinen voitto saavutettaisiin toinen toistaan seuraavilla vihollisjoukkojen tuhoamiseen tähtäävillä operaatioilla.¹⁶⁰

Operaatiotaito oli yksi neuvostoteoretikoiden tärkeimpiä tulevaisuuden sodankäyntiä mullistaneita ajatuksia. Operaatiot luotiin uudeksi sodankäynnin tasoksi ja erittäin tärkeäksi linkiksi perinteiseen jakoon taktiikan ja strategian välille. Taktiikan määrittellessä joukkojen toimintaa taistelussa ja strategian määrittellessä valtion taistelua

¹⁵⁹ Vehviläinen 1966, 7,16,37; Sillanmäki 2012, 49–50; Mitcham 2007, 4,8. Vehviläisen mukaan syy koulutusleirien purkuun ei ollut pelkästään Hitlerin toiminnan seurausta vaan aloite Kazanin ja Samaran leirien lopettamisesta tuli venäläisiltä vastoin saksalaisten tahtoa ks. Vehviläinen 1966, 97,99.

¹⁶⁰ Triandafillov 1994, 102; Simpkin 1987, 89–90.

(eli miten voimavarat ja joukot järjestetään parhaiten palvelemaan sodan poliittisia päämääriä) operaatiotaito määrittelee, miten joukot sijoitetaan rintamalle ja miten niitä liikutetaan tehokkaimmin sekä miten lähes samanaikaiset yksittäiset taistelut (operaatiot) liitetään yhteen palvelemaan samaa suurempaa päämäärää.¹⁶¹ Tuhatshevski vaati, että neuvostokomentajat katsoisivat taistelua ja sitä seuraavaa sotaretkeä yhtenä kokonaisuutena, jossa taistelut seuraisivat toinen toisiaan ja tämä kaikki tähtäisi lopulliseen päämäärään, eli sotaretken viimeiseen taisteluun¹⁶².

Neuvostoliiton talous- ja sotilasasioita tutkinut talousprofessori Jacques Sapir summaa operaatiotaidon neuvostoajattelijoiden näkemyksissä seuraavasti: ”Operaatiotaito sisältää teorian ja käytännön suurten osastojen operaatioista, joiden tarkoituksena on saavuttaa strategisia tuloksia tietyillä sotatoimialueilla.” Sapirin mukaan uudenaikaisessa sodankäynnissä armeijan operaatiotaito ei hallitse pelkästään taktiikoita taistelukentällä vaan myös taloudellisia strategioita sotaa edeltävänä aikana (esim. tarvike tuotannon, teollisuuden ja eri asetyyppien valmistuksen järjestelemisen).¹⁶³ Taloudellinen näkökulma näkyy varsinkin tarkasteltaessa nopeasti syvälle vihollisrintaman sisäosiin etenevän armeijan huoltoa. Syvän läpimurron onnistunut toteutus rasittaa valtavasti armeijan huoltorakennetta ja siksi logistiikka kuului neuvostoteoreetikoiden ajattelussa oleellisena osana operaatiotaitoa.¹⁶⁴

Varsinkin Triandafillov painotti toimivan huollon merkitystä todeten, ettei taisteluja ja siten sotaa voiteta, jos huolto pettää. Neuvostoliiton iskuarmeijat vaativat jatkuvaa ja tehokasta huoltoa kyetäkseen ylläpitämään hyökkäyksen tehoa ja nopeutta. Koska rautatiet muodostivat parhaimman huoltotavan, noudatteli hyökkäys siis rautatieverkkoa, mutta ongelmaksi muodostuisi puolustaja, joka pyrki vetäytyessään tuhoamaan rautatiet. Huoltoa voisi hoitaa myös rekoilla, mutta koska rekkoja voisi käyttää vain teillä, olisi tällöin hyökkäyskin sidottu tieverkostoon. Hevosvetoinen huolto ei hitautensa takia käynyt.¹⁶⁵ Sapirin mukaan Neuvostoliiton teollisuus ei koskaan kyennyt tuottamaan tarpeeksi moottoroitua huolto- ja kuljetuskalustoa tukemaan syvälle etenevää hyökkäystä. Tämän takia syvän taistelun toteutus ei olisi välttämättä onnistunut

¹⁶¹ Triandafillov 1994, xiv–xv.

¹⁶² Hart Stephen 2013, 77; Simpkin 1987, 149.

¹⁶³ Sapir 2003, 209.

¹⁶⁴ Sapir 2003, 210.

¹⁶⁵ Triandafillov 1994, 145–147.

puna-armeijalta toisessa maailmansodassa ilman Yhdysvaltojen Lend-Lease-ohjelman kautta toimitettua merkittävää sotamateriaali- ja tarvikeapua.¹⁶⁶

Neuvostoteoreetikoiden ajattelussa tykistön ja panssarivaunujen roolit voisivat korvata toisensa, mutta niiden päätarkoitus olisi jalkaväen tukeminen läpimurtoa tehdessä¹⁶⁷. Tuhatševski ei kuitenkaan pitäytynyt ajatuksessa alistaa panssarivaunut pelkästään jalkaväen tulitukivaunuiksi; panssarivaunut mahdollistaisivat jalkaväen ja niiden tukivaunujen etenemisen syvälle vihollisen taka-alueelle vaimentamalla vastustajan tulitukiaseet (konekiväärit ja tykistö). Lisäksi tankit mahdollistaisivat vihollisen reservien, komentoketjun ja viestinnän häiritsemisen.¹⁶⁸

Syvän operaation hyökkäyksen kärjessä olisi tykistön ja tankkien tukema iskuarmeijoista koostuva pääjoukko ja heti näiden perässä odottaisivat nopeasti liikkuvat motorisoidut, mekanisoidut ja ratsuväkijoukot. Kun läpimurto saavutettaisiin, nämä nopeat joukot iskisivät repeämästä sisään laajentaen sitä syvälle vihollisen selustaan. Samaan aikaan ilmatuki iskisi hyökkäyksen kohteeksi valittua rintamakohtaa vastaan ja sen jälkeen tukisi nopeasti eteneviä joukkoja estämällä vihollisen reservien paikalle tulon sekä iskemällä vetäytyjien kimppuun. Samalla voitaisiin myös käyttää laskuvarjojoukkoja, jotka tukisivat nopeiden yksiköiden etenemistä hyökkäämällä vihollisen huoltovarikkoihin ja komentokeskuksiin.¹⁶⁹ Stephen Hart summaa: ”Syvän läpimurron teorian ydinsisältö oli hyökätä samalla kertaa useaan kohtaan vihollisen taktisessa etulinjassa niin, että sen hämmentyneet komentajat eivät tieneet, mikä läpimurtoyrityksen pääkohde oli ja minne reservit oli lähetettävä. Samalla piti hyökätä syvälle vihollisen alueelle. Tällainen perusteellinen hyökkäystoiminta jäytäisi nopeasti vihollisen taistelutehoa ja johtaisi lopulta koko vihollisen taktisen alueen käsittävään läpimurtoon.”¹⁷⁰

Achtung – Panzer! -teosta lukiessa voi huomata useita yhtymäkohtia Guderianin ja Tuhatševskin ajattelussa. Guderianin mukaan onnistunut läpimurto edellyttäisi, että vihollisen koko puolustusjärjestelmä joutuisi hyökkäyksen kohteeksi lähes samaan

¹⁶⁶ Sapir 2003, 233. Ruoka-, viestintä- ja asetarvikkeiden lisäksi toimitettiin muun muassa yli 400 000 rekkaa ja jeeppiä, 2 000 veturia sekä 11 000 rautatievaunua.

¹⁶⁷ Triandafillov 1994, 20,

¹⁶⁸ Simpkin 1987, 39.

¹⁶⁹ Simpkin 1987, 42–43; Triandafillov 1994, 154.

¹⁷⁰ Hart Stephen 2013, 77.

aikaan. Hänelle tämä ajatus oli niin tärkeä, että hän toistaa sen peräkkäisissä kappaleissa toteamalla: ”On erittäin tärkeää saada vihollisen puolustuksen koko syvyys samanaikaisen hyökkäyksen kohteeksi.”¹⁷¹ Harris huomioi Guderianin ajatusten samankaltaisuuden syvän taistelun teorian kanssa sekä sen, ettei Guderian kertaakaan mainitse neuvostoteoreetikkojen nimiä.¹⁷² Sotilasprofessori everstiluutnantti Petteri Lulun mukaan Guderianin ajatus ei ollut omaperäinen vaan selvä laina Tuhatshevskin vuonna 1928 esittämästä syvän taistelun ajatuksesta, mikä puolestaan teki selväksi, että neuvostoteoria oli Guderianille tuttu¹⁷³. Guderian oli siis ottanut oppia neuvostoteoreetikoilta ja kehittänyt omia sodankäynnin näkemyksiään. Lulu jatkaa: ”Neuvostoliittolaisen näkemyksen mukaan syvän taistelun sotateoreettiset näkemykset siirtyivät Neuvostoliitosta Saksaan eikä päinvastoin. Saksan ja Neuvostoliiton yhteistyön aikana välittyi paljon varsinkin teknistä ja sotataidon käytännön tason tietoa. Harjoittelun ja teknisen kehityksen molemminpuolinen seuraaminen antoi osallistujille viitteitä sotateorian kehityssuunnista molemmissa maissa.”¹⁷⁴

Sekä saksalaisessa että neuvostoliittolaisessa sotaopissa oli yhteisiä piirteitä, mutta teoriat eivät olleet toistensa kopioita vaan ne olivat hyvinkin erilaisia. Molemmille oli yhteistä aselajien välinen yhteistyö ja taistelun ulottaminen samanaikaisesti koko puolustajan taistelualueen syvyyteen, mutta siihen yhteneväisyydet sitten jäivätkin¹⁷⁵. Esimerkiksi Guderianin näkemyksessä ratsuväki ei enää soveltunut nykyaikaisille taistelukentille uusien automaattiaselien takia, kun taas neuvostoajattelussa ratsuväkeä piti uudistaa ja vahvistaa nopeilla vaunuilla ja tarvittaessa ratsuväkeä voisi yhä käyttää tiedustelussa, takaa-ajossa ja sohauskuissa vastustajan selustaan esimerkiksi ylläkköhyökkäyksissä vihollisen huoltotukikohtiin¹⁷⁶. Huomattavasti tärkeämpi ero liittyi hyökkäyksessä käytettävien painopisteiden määrään. Kumpikaan neuvostoteoreetikoista ei tukenut pientä ammattiarmeijaa vaan asevelvollisten muodostamaa massa-armeijaa. Neuvostoliiton tilanteen huomioiden ratkaisu oli oikea. Toisaalta myös aatteellinen

¹⁷¹ Guderian 1999, 180. Kyseisen sivun englanninkielisen käännöksen lauseet ovat: ” Success is probably attainable only when the entire defensive system can be brought under attack at more or less the same time” ja ”It is therefore of great importance to strive to bring the entire depth of the enemy defence under simultaneous attack”.

¹⁷² Guderian 1999, 15–16.

¹⁷³ Lulu 2014, 155.

¹⁷⁴ Lulu 2014, 157.

¹⁷⁵ Hart Stephen 2013, 79.

¹⁷⁶ Triandafillov 1994, 60–62,153. Ylläkköhyökkäys on nopea isku vastustajan selustassa olevaan lentokenttään tai huoltotukikohtaan ja paikalta poistutaan ennen vihollisvahvistusten saapumista.

vastakkainasettelu idän ja lännen välillä vaikutti ajatteluun. Vaikka puna-armeijan sotilaiden koulutustaso oli heikko, voisi se hyväksikäyttää valtavaa määräilyvoimaansa vihollisen nujertamiseksi pitkällä rintamakaistaleella. Tämä tarkoitti, että hyökkäyksen painopisteitä olisi useita, koska puna-armeijalla oli siihen varaa. Tämä oli merkittävä ero Guderianin ajatteluun verrattuna, koska saksalaisessa sotaopissa hyökkäyksen painopisteitä (saksaksi ”Schwerpunkt” eli voimakkaimman iskun kohta¹⁷⁷) olisi vain yksi ja tähän painopisteeseen keskitettäisiin kaikki voimat.¹⁷⁸

Syvän taistelun kehitystyö Neuvostoliitossa koki kovan kolauksen, kun Triandafillov menehtyi lento-onnettomuudessa vuonna 1931¹⁷⁹. Tämä vaikutti merkittävästi Tuhatševskin ajatteluun, koska nyt häneltä puuttui työtoveri, joka olisi voinut muokata hänen ajatuksiaan toteuttamiskelpoisempiin muotoihin (tämä näkyi muun muassa radion tuomien mahdollisuuksien huomiotta jättämisessä varsinkin panssarivaunuissa)¹⁸⁰. Paljon suuremman katastrofin neuvostoteoretikkojen ajatusten toimeenpanon kannalta aiheuttivat Stalinin toteuttamat puhdistukset 1930-luvun lopussa. Marsalkka Mihail Tuhatševskin teloitus sekä monien koulutettujen upseereiden menetys johti tilanteeseen, jossa jäljelle jäi lähinnä vain taitamattomia komentajia¹⁸¹. Teloituksen jälkeen kaikki Tuhatševskia koskevat tiedot pyrittiin tuhoamaan ja hänen oppinsa lähes unohdettiin¹⁸². Puhdistusten vaikutukset näkyivät Suomea vastaan käydyn talvisodan epäonnistuneissa taisteluissa sekä operaatio Barbarossan alkuvaiheen katastrofaalisissa tappioissa. Syvän taistelun teoriaa ei kuitenkaan täysin unohdettu vaan sitä alettiin asteittain palauttaa talvisodan tappioiden ja Saksan sodan alkuvaiheen voittojen osoitettua teorian edistyskellisuuden. Sodan alkaessa Saksaa vastaan vuonna 1941 puna-armeijan heikkoa tilaa ei ehkä selittänyt niinkään toimivan sotateorian puute vaan syvän taistelun teorian kehittämiseen osallistuneiden kokeneiden komentajien ja operatiivisesti koulutettujen upseerien riittämättömyys. Lisäksi puhdistuksia seurannut pelkotila aiheutti suurta vahinkoa johtajien aloitekyvyssä taistelutilanteissa.¹⁸³

¹⁷⁷ McCarthy & Syron 2012, 64.

¹⁷⁸ Triandafillov 1994, 26–27; Simpkin 1987, 22; Hart Stephen 2013, 79.

¹⁷⁹ Hart Stephen 2013, 76.

¹⁸⁰ Lalu 2014, 112.

¹⁸¹ Hart Stephen 2013, 80.

¹⁸² Simpkin 1987, 3.

¹⁸³ Lalu 2014, 163–164.

4. Guderianin yhteiskunnallinen asema upseerina

4.1 Guderianin käytännönläheinen suhde natseihin

Guderianin muistelmia lukiessa saa kuvan miehestä, joka taisteli kunnian ja maansa puolesta vähät välittämättä politiikasta. Macksey pitää Guderiania tyyppillisenä preussilaisena ja kuvaa häntä ylpeäksi, arvostetuksi, kunnioitetuksi ja ystävälliseksi henkilöksi¹⁸⁴. Tällainen näkemys Guderianista on hieman vanhahtava ja herkkäuskoinen. Jo pelkkä Guderianin hankala luonne kyseenalaistaa Mackseyn näkemystä. Vaikkei Guderian kuulunutkaan natsipuolueeseen, hän oli hyvin natsimyönteinen upseeri¹⁸⁵. Siksi Guderianin osalta voi pohtia, miksei hänestä koskaan tullut yhtä kovaa äärilaidan edustajaa niin kuin monesta muusta rintamalta palanneesta veteraanista. Versailles'n rauhaa hän inhosi ja piti sitä vääryytenä, mutta kuten *Achtung – Panzer!* -kirjasta voi lukea, ei hän syytä tikarinpistolegendan mukaisesti kotirintaman pettureita vaan Saksa hävisi hänen mukaansa eturintamalla lännessä.

Merkittävä ero moneen muuhun sodasta palanneeseen nähden oli se, ettei Guderian juurikaan ollut maailmansodan aikana etulinjan juoksuhautojen helvetillisissä oloissa vaan hänen työnsä oli toimia etulinjan takana viestijoukoissa. Tämän takia hänen sotakokemuksensa olivat toisenlaiset kuin monilla muilla juoksuhaudoista palaavilla sotilailla. Poikkeavien sotakokemustensa takia Guderian saattoi kuulua niihin, joita inhottiin ja halveksittiin. Jokisipilän mukaan maailmansodasta selvinneet jakoivat yhteisen kokemuksen takalinjojen pelkureista ja pettureista. Siksi näille etulinjan ihmisille ainoat oikeat toimintatavat olivat teot ja uskallus eivätkä puheet ja muodolliset valtaoikeudet. Puhuessaan SA-johtaja Ernst Röhmistä Jokisipilä sanoo: ”Hänen [Röhmin] kaltaisensa miehet olivat menettäneet sodassa sekä kykynsä että halunsa normaaliin siviilielämään, ja näitä olemassaololleen uuden suunnan äärikansallismielisestä oikeistosta löytäneitä oli sodanjälkeisessä Saksassa runsaasti.”¹⁸⁶

Guderiania kiinnosti eniten esikuntatyö ja myöhemmin panssarisodankäynnin kehitys, eivätkä jatkuvat katutaistelut ja poliittinen mellakointi edistäisi sotilasuraa mitenkään.

¹⁸⁴ Guderian 2000, 6.

¹⁸⁵ Mitcham 2007, 12.

¹⁸⁶ Jokisipilä 2017, 183–184.

1920-luvulla Guderianin aika kului lähinnä Saksan moottoroitujen osastojen kokeilussa ja kehittämisessä, eikä politiikka mahtunut siihen mitenkään. Hitleriinkään Guderian ei törmännyt ennen vuotta 1933, jolloin hän näki ja kuuli Adolf Hitleriä ensimmäistä kertaa Berliinin autonäyttelyssä¹⁸⁷. Tämä ei kuulosta lainkaan uskomattomalta. Esimerkiksi Saksan tuleva ulkoministeri Joachim von Ribbentrop ei myöskään ollut tavannut Hitleriä ennen vuotta 1930¹⁸⁸. Hjalmar Schachtkaan ei ollut tavannut Hitleriä ennen vuoden 1931 alkua ja vaikka hän piti Hitleriä kiihkoilijana, teki tämän esiintyminen häneen silti suuren vaikutuksen¹⁸⁹. Schacht ei ollut kiinnostunut juurikaan kansallissosialistisesta liikkeestä saati puoluepolitiikasta yleensäkään ja siksi puolueen vuoden 1930 valtiopäivämenestys yllätti hänet täysin. Selitys menestykselle löytyi ”Saksan kansan alituisesti huononevasta taloudellisesta ja sosiaalisesta tilanteesta”, mikä puolestaan oli seurausta Saksan valtaviin sotakorvausten aiheuttamasta kurjuudesta.¹⁹⁰

Russell Hartin mukaan Guderian oli perinteitä kunnioittava kansallismielinen monarkisti, joka suosi vahvaa autoritaarista oikeistohallitusta ja tämän takia hän piti natseja varteenotettavana hallituspuolueena. Lisäksi viha kommunismia kohtaan yhdisti Guderiania ja kansallissosialisteja. Guderian vastusti aluksi Hitleriä ja natseja, mutta vahvan johtajan kaipuu, isänmaallisuus, kommunismin pelko ja lupaus Saksan jälleenvarustamisesta ja nostamisesta takaisin suurvalta-asemaan ajoi Guderianin lopulta tukemaan kansallissosialisteja. Hartin mukaan Guderianin tuki natseille ei ollut niinkään aatteellista vaan tarkoituksenmukaista, koska hän arveli kansallissosialistien olevan parasta Saksalle, sen armeijalle ja samalla hänen omille päämäärilleen. Guderian teki myös mielessään pesäeron Hitlerin ja muun natsipuolueen harjoittaman väkivallan välillä, jolloin Guderian kykeni säilyttämään uskonsa kaipaamalleen Hitlerin muodostamalle vahvalle kansallismieliselle hahmolle samalla, kun hän ummisti silmänsä Saksassa tapahtuvalle väkivallalle, vainolle ja juutalaisvastaisuudelle.¹⁹¹

Edellä mainittu ristiriitaiselta vaikuttava suhtautumistapa Hitleriin ja natseihin voi kuulostaa uskomattomalta, mutta itse asiassa Guderian ei ollut suhtautumisessaan

¹⁸⁷ Guderian 2000, 29.

¹⁸⁸ Jokisipilä 2017, 211.

¹⁸⁹ Schacht 1956, 174–175.

¹⁹⁰ Schacht 1956, 166–167.

¹⁹¹ Hart Russell 2006, 30–32. Myös Joachim von Ribbentropiin vetosi ensisijaisesti Hitlerin kommunisminvastaisuus ks. Jokisipilä 2017, 211.

ainutlaatuinen¹⁹². Jokisipilän mukaan tämänkaltaista ilmiötä kutsutaan saksalaisessa historiankirjoituksessa nimityksellä johtajuskovaisuus. Yksittäisen saksalaisen oli mahdollista samanaikaisesti suhtautua Hitleriin ihailen ja puolueeseen arvostelevasti ja monet laittoivatkin kielteiset asiat puolueen tai alaisten piikkiin ja uskoivat ”pikkuhitlereiden” toimineen Hitlerin tietämättä ja jopa hänen linjauksiaan vastaan. Ihmiset kiinnittyivät ennen kaikkea Hitleriin ja hänen persoonaansa – eivät lainkaan samassa määrin puolueeseen tai aatteeseen. Tästä johtuen kansallissosialisteilla oli enimmillään vain kahdeksan miljoonaa jäsentä, kun taas Hitlerin kannattajia oli jopa 50–60 miljoonaa.¹⁹³

Guderianille kansallissosialismi oli keino saavuttaa omia tavoitteita sekä uran että panssariaselajin edistämiseksi ja siksi hän etsi usein natsipuolueesta liittolaisia ja vaikutusvaltaa. Guderianille kehittyi läheinen suhde muun muassa NSKK:n (”Kansallissosialistiset moottoroidut joukot”) johtaja Adolf Hühnleinin kanssa ja juuri Hühnlein toi Guderianin ensimmäiseen natsipuolueen kokoukseen vuonna 1933 ja tämän suhteen kautta Guderian varmisti, että NSKK:ssa koulutettaisiin rekka-auto- ja panssarivaunuajajia tulevien moottoroitujen joukkojen tarpeisiin.¹⁹⁴ Voimavarojen hankkiminen omalle aselajille vaati hyviä suhteita oikeisiin ihmisiin vaikutusvaltaisissa asemissa ja Saksan vaikutusvaltaisain henkilö oli tietysti itse johtaja Adolf Hitler. Guderian uskoi Hitlerin antavan tukensa panssarivoimille, jos hän vain pääsisi suoraan tämän puheille vastaanhangoittelevan armeijan byrokratiakoneiston läpi¹⁹⁵. Tässä häntä auttoi muun muassa ystävyyssuhde Hitlerin lähipiiriin kuuluneen SS:n kenraaliluutnantti Josef ”Sepp” Dietrichin kanssa, jonka kautta Guderian kykeni vaikuttamaan suoraan Hitleriin¹⁹⁶. Hitler oli valtansa huipulla niin suosittu, että moni muukin saksalainen halusi päästä esittelemään ajatuksiaan hänelle. Professori Jokisipilän mukaan: ”He [saksalaiset] pyrkivät oma-aloitteisesti toimimaan Führerinsä ohjeiden ja kansallissosialistisen aatteen mukaisesti. Tämä oli totta varsinkin niiden kohdalla, jotka tavoittelivat uranousua ja menestystä.”¹⁹⁷

¹⁹² Toinen vastaavanlainen tapaus oli ministeri Blomberg ks. Mitcham 1989, 23.

¹⁹³ Jokisipilä 2018 b.

¹⁹⁴ Hart Russell 2006, 33.

¹⁹⁵ Guderian 2000, 30.

¹⁹⁶ Hart Russell 2006, 44.

¹⁹⁷ Jokisipilä 2017, 11. Ernst Buschin ura toimii hyvänä esimerkkinä hyvien suhteiden tuomista eduista. Hitlerin tultua valtaan vuonna 1933 natsuja ja Hitleriä kannattanut Busch yleni alle viidessä vuodessa everstiluutnantista jalkaväen kenraaliksi ks. Mitcham 1989, 270.

Moni saksalainen väitti vastustaneensa natsveja, mutta oli silti valmis astumaan näiden palvelukseen ja jopa liittymään kansallissosialistiseen puolueeseen. Sekä lähettiläs Blücherin että ministeri Schachtin tapauksissa voi nähdä, että he oikeuttivat läheisen yhteistyönsä kansallissosialistien kanssa yrityksellä vaikuttaa puolueen toimintaan ja Hitleriin sisältä käsin. Lisäksi he painottivat epätavallista velvollisuuttaan palvella Saksaa, eikä päätäntävaltaisten asemien ulkopuolelle jääminen auttaisi mitenkään heitä ja muita saksalaisia. Nämä ovat ymmärrettäviä perusteluja, mutta toisaalta maailmansodan lopputuloksen huomioon ottaen tällaisen tarinan luominen on ymmärrettävämpi kuin oman edun tavoittelun myöntäminen.¹⁹⁸

Guderianin kunnianhimoisuus ja oman uran edistäminen ovat siis ymmärrettäviä piirteitä eivätkä millään tavalla ainutlaatuisia muihin upseereihin verrattuna. Hyvät suhteet natsijohtoon mahdollistivat uramenestyksen, mutta toisaalta moni armeijan mies oikeasti uskoi Hitlerin olevan hyväksi Saksalle (ja sen armeijalle)¹⁹⁹. Tällaisen mielikuvan aikaansaaminen oli ollut Hitlerin tarkoitus, sillä vuoden 1923 epäonnistuneen oluttupavallankaappauksen seurauksena Hitler oli ymmärtänyt, että armeijan tuki oli ehdottoman tärkeä kansallissosialistiselle puolueelle tai muuten vallanotto ei tulisi onnistumaan. Siksi puolueen olisi toimittava laillista reittiä, jottei armeija kokisi sitä uhkana vaan liittolaisena. Hitler hankki armeijan tuen itselleen vetäytymällä Versailles'n rauhanehdoista, aloittamalla armeijan jälleenvarustelupolitiikan sekä kukistamalla asevoimien kanssa kilpaillen levottomuuksia aiheuttaneen väkivaltaisen SA-taistelujärjestön pitkien puukkojen yössä.²⁰⁰ Guderian ei itse osoita muistelmissaan myötätuntoa SA-päällikkö Ernst Röhmille taikka muita ammuttuja SA-johtajia kohtaan vaan myötätunto heijastuu surmattuihin armeijan kenraaleihin ja sivullisiin uhreihin²⁰¹.

Hitlerin omat toimenpiteet eivät olleet ainoa asia, joiden on täytynyt vaikuttaa Guderianin myönteiseen suhtautumiseen kansallissosialisteja kohtaan. Maininnan ansaitsee toinen vaikutusvaltainen hahmo, Werner von Blomberg. Toimiessaan puolustusministerinä vuosien 1933–1935 välillä hän oli aloittanut armeijan kääntämisen natsiaatteeseen

¹⁹⁸ Jonas 2010, 48–50, 61, 265–267; Schacht 1956, 202–205, 221.

¹⁹⁹ Mitcham 1989, 206. Esim. tuleva sotamarsalkka Maximilian von Weichs ei aluksi välittänyt natsista, mutta Hitlerin onnistunut työvoimapolitiikka ja armeijan laajentaminen lopulta voittivat Weichsin tuen.

²⁰⁰ Jokisipilä 2017, 21–22, 188, 193–198.

²⁰¹ Guderian 2000, 33.

muun muassa levittämällä kansallissosialistista propagandaa armeijan keskuuteen, käskemällä armeijan henkilökuntaa käyttämään natsitervehdystä sekä ottamalla käyttöön juutalaisvastaisia toimenpiteitä. Blombergin toiminta lähensi natsien ja armeijan välistä yhteistyötä, mutta toisaalta teki hänestä armeijan piirissä epäsuositun. Armeijan laajenemisen seurauksena syntyi suuri tarve uusista upseereista ja Blomberg täytti näitä virka-asemia natsi- ja Hitler-myönteisillä pyrkyreillä. Mitchamin mukaan propaganda, Blombergin toiminta sekä näkymät nopeasta ylenemisestä saivat monet Hitleriä aluksi epäilleet upseerit innokkaasti tukemaan uutta hallintoa, jonka seurauksena julkinen vastustus natsija kohtaan hävisi lähes täysin. Hitler palkitsi Blombergin uskollisuuden nimittämällä hänet vuonna 1935 Saksan asevoimien päälliköksi ja seuraavana vuonna hänet ylennettiin sotamarsalkaksi.²⁰² Tätä taustaa vasten katsottuna Guderianin myönteinen suhtautuminen natsihin tulee selvästi ymmärrettävämmäksi, koska natsit olivat Guderianille panssarijoukkojen kehityksen lisäksi keino edetä omalla uralla ja saavuttaa korkeampi yhteiskunnallinen asema²⁰³.

Havainnollistava esimerkki hyvien suhteiden eduista sekä osoitus Guderianin kunnianhimosta liittyy vuoden 1938 alun tapahtumiin. Ministeri Blomberg oli eronnut ”vapaaehtoisesti” virastaan, koska oli paljastunut, että hän oli nainut entisen prostituoidun. Samoihin aikoihin maavoimien komentaja Werner von Fritsch erotettiin virastaan tekaistujen homoseksuaalisyytösten vuoksi. Tästä seurasi kiistely siitä, ketkä perisivät vapautuneet virat. Hitler oli päässyt häntä vastustavista voimista eroon ja huomasi mahdollisuutensa alistaa armeija valtansa alle ja tässä häntä avitti kunnianhimoinen, mutta avioliitto-ongelmissa painanut kenraalimajuri Walther von Brauchitsch. Hitler lupasi, että kaikki kenraalin ongelmat ratkaistaisiin, jos tämä suostuisi yhteistyöhön Hitlerin alaisuudessa ja olisi valmis suuriin armeijan virkojen uudelleenjärjestelyihin. Brauchitsch vastasi myöntävästi ja seuraukset olivat todella merkittäviä. Valtakunnan sotaministeriö lakkautettiin ja Hitler teki itsestään Saksan sotavoimien päällikön, Hitleriä nöyristelevästä kenraali Wilhelm Keitelistä tehtiin Saksan asevoimien pääesikunnan päällikkö ja kenraalieverstiksi ylennetty Brauchitsch otti maavoimien komentajan viran vastaan. Brauchitsch ei tehnyt lainkaan vastarintaa, kun

²⁰² Mitcham 1989, 25–27,33.

²⁰³ Guderian 2000, 468–469. Weimarin tasavallan aikana Guderian yleneminen oli hidasta, mutta Hitlerin valtaantulon jälkeen seurasi nopeiden ylennysten sarja. Vuonna 1927 Guderian oli vasta majuri, mutta everstin arvo tuli 1933 ja 1938 loppuun mennessä Guderian oli ylennetty panssarikenraaliksi.

armeija menetti ylivoimansa Saksan sotilasasioissa kansallissosialismille. Tämän lisäksi kymmenittäin kenraaleja erotettiin viroistaan ja korvattiin natsimyönteisimmillä upseereilla.²⁰⁴

Eräs erotetuista oli panssarikenraali Oswald Lutz, jonka viran Saksan panssaridivisioonien komentajana Heinz Guderian sai. Muistelmissaan Guderian on Blomberg–Fritsch-kriisin osalta vaitonainen. Hän ymmärsi hyvin Blombergin eron, mutta vastusti yhdessä monen ammattiupseerin tavoin Fritschin kohtaloa. Koko tapahtumasarjan osalta Guderian totesi, että armeijan johtajien ja valtakunnan johtajan välillä oli luottamuspula, mutta syytä siihen hän ei omien sanojensa mukaan ymmärtänyt.²⁰⁵ Tämä luottamuspula näkyi uudelleen vuoden 1939 lopussa Puolan kampanjan jälkeen²⁰⁶. Guderianin rehellisyyttä voi tässä kohtaa kyseenalaistaa, sillä hän saattoi ymmärtää vallan mainiosti upseeriston ”puhdistuksen”, sekä sen katkeruuden, jonka tämä Saksan armeijassa synnytti. Lisäksi Mitcham huomauttaa, ettei natsimyönteinen Guderian kertaakaan vastustanut oppi-isäänsä ja ystäväänsä Lutzia kohdannutta erottamista vastaan vaan oli pikemminkin tyytyväinen saadessaan ylennyksen kenraaliluutnantiksi ja periessään Lutzin vaikutusvaltaisen aseman²⁰⁷.

Guderian oli perin pohjin ammattisotilas, jolle politiikka oli vähempiarvoista. Ammattisotilaana toiminen heijastui myös hänen elämäntapaansa. Sotilaiden ei kuulunut pohtia liikaa moraalisia ja filosofisia kysymyksiä, koska he eivät ehkä enää kykenisi hoitamaan sotilaan velvollisuuksiaan, jolloin armeijat lakkaavat toimimasta.²⁰⁸ Tämä voi selittää osin sen, miksi Guderian pysyi uskollisena Hitlerille niin kauan. Guderianin ja muiden saksalaisotilaiden vannoma henkilökohtainen uskollisuudenvala Adolf Hitlerille saattoi olla toinen vaikuttava syy uskollisuuteen. Monikaan upseeri ei voinut rikkoa valaa hyvällä omallatunnolla, koska näin tehdessään upseeri häpäisisi itsensä täysin.²⁰⁹

²⁰⁴ Mitcham 1989, 46–50.

²⁰⁵ Guderian 2000, 47–49.

²⁰⁶ Guderian 2000, 85–88.

²⁰⁷ Mitcham 2007, 12; Mitcham 2008, 112.

²⁰⁸ Guderian 2000, 13.

²⁰⁹ Guderian 2000, 34; Mitcham 1989, 110. Valtakunnanpresidentti Paul von Hindenburgin kuoltua 2.8.1934 Hitler yhdisti valtakunnankanslerin ja -presidentin virat tehden itsestään diktaattorin ja otti käyttöönsä nimityksen ”Führer”, Johtaja. Werner von Blombergin ja Walter von Reichenauin aloitteesta armeija vannoi uskollisuudenvalan Johtajalle Saksan tasavallan sijaan. Tämä vala sitoi koko armeijan tottelemaan Hitleriä, vaikka toisaalta osa upseereista oli kaikesta huolimatta valmis rikkomaan valansa.

4.2 Guderian ja upseerikunnan muutos

Kaikki edellä mainittu on luonut pohjaa Guderianin persoonan ja toiminnan selittämiseksi, mutta ymmärtääkseen paremmin hänen tavoitteitaan on syytä vielä tarkastella Saksan armeijan upseeriston yhteiskunnallista asemaa sekä sen muutosta. Guderianin yhteiskunnallinen pohja oli yläluokkaisessa preussilaisessa sotilasperheessä sekä sen arvomaailmassa, mikä puolestaan heijasti Guderianin toimintaa. Parhaiten tämän voi huomata tarkastelemalla Saksan yleisesikuntaa, johon Guderian halusi liittyä jo nuoresta iästä lähtien.

Historioitsija Klaus-Jürgen Müllerin mukaan Saksan upseerikunta oli perinteinen ammattimainen yhteiskunnallispoliittinen eliittiryhmä ja yleisesikunnan upseerit olivat puolestaan vielä vaikutusvaltaisemmassa asemassa järjestellessään koko armeijaa käsitteleviä päätöksiä²¹⁰. Lisäksi syvälle juurtuneen perinteisen preussilaisen ajattelun mukaan armeijalla (ja samalla myös upseerikunnalla) pitäisi olla oma itsenäinen asemansa muihin valtion laitoksiin nähden ja siksi armeija osallistuisi aktiivisesti Saksan ulko- ja sisäpolitiikan toteuttamiseen²¹¹. Tämä valta-asema selittää, miksi Guderian ja monet muut halusivat osaksi yleisesikunnan upseeristoa.

Ensimmäinen maailmansota ja sen lopputulos alkoivat kuitenkin murtaa perinteistä preussilaiseliitin asemaa. Aseteknologian kehittyminen johti siihen, että sotilaan oma inhimillinen panos sodankäynnissä alkoi rajusti vähetä. Preussilaisperinne ja nykyaikainen teollistunut sodankäynti loivat kriisin upseeristossa, kun nyt koko yhteiskunta piti laittaa liikekannalle sodan voittamiseksi (eli sota ei ollut enää armeijan yksityisasiasia vaan nyt myös siviilit osallistuivat merkittävästi sotaponnistuksiin)²¹². Totaalisen koko yhteiskuntaa käsittävän sodan edessä upseeristo ei kyennyt enää perustelemaan omaa ammattiasemaansa, mikä siten uhkasi eliitin perinteistä valtarakennetta. Sota alkoi entistä enemmän teknistyä ja syntyi täysin uusia aselajeja, ja tämä monimutkaistuminen puolestaan edellytti upseereilta entistä vaativampaa (teknistä)

²¹⁰ Müller 1987, 21.

²¹¹ Müller 1987, 60–61.

²¹² Müller 1987, 8–9.

erikoistumista omiin erikoisaloihinsa. Kaikki tämä puolestaan alkoi pirstaloida perinteistä sotilasyliäluokkaa.²¹³

Maailmansodan jälkeisessä Saksassa upseeristo pyrki vakiinnuttamaan omaa menetettyä arvoalta-asemaansa. Tämä alkoi näkyä johdossa, joka alkoi entistä enemmän koostua aateli- ja porvarisukuisista ihmisistä, mistä johtuen yleisesikuntaan kuulumisen viestitti entistä vahvemmin yhteiskunnalliseen eliittiasemaan kuulumisesta. Sodan lopputulos ei muuttanut upseerielitiin tavoitteita nostaa Saksa Euroopan suurvallaksi. Saksan suurvaltaetuja piti toteuttaa armeijaa hyväksikäyttäen ja siksi Saksan sotilasmahti oli palautettava tarpeeksi vahvaksi. Sodanjulistusta ei pitäisi välttää, mikäli riski suursodan syttymisestä olisi laskelmoitu tarpeeksi pieneksi.²¹⁴ Guderian ajatteli samoin²¹⁵, mikä puolestaan kertoo, ettei hän todellakaan ollut ainutlaatuinen nähdessään voimapolitiikan (sodankäynnin) keinona Saksan päämäärien saavuttamiseksi vaan koko sotilaseiitti jakoi tässä suhteessa hänen mielipiteensä ja mielenlaatunsa.

Upseeriston halutessa säilyttää asemansa se joutui kohtaamaan entistä teknistyneemmän muuttuneen maailman ja osan syleillessä muutosta osa jäi kiinni vanhaan. Müllerin mukaan esimerkiksi kenraali Fritschin arvomaailma oli juurtunut esiteolliselle läänityslaitosajalle ja hänen asennoitumisensa sotaan oli paikallaanpysyvä ja puolustuksellinen. Sitä vastoin moni Saksan maavoimien johtajista ymmärsi maailman muuttuneen ja vanhan eliitin olisi mukauduttava siihen tai tuhouduttava. Muun muassa Blomberg ja kenraalimajuri Walter von Reichenau edustivat tällaista voimaperäistä ja samalla häikäilemätöntä sotilaallista voimapolitiikkaa, mikä puolestaan tekee ymmärrettävämmäksi heidän huomattavasti myönteisemmän suhtautumisensa panssarivaunuihin.²¹⁶ Guderianissa on selvästi havaittavissa edellä mainittua ajattelumallia²¹⁷. Teknisen koulutuksensa takia Guderian oli selvästi uudenaikaisen eliitin edustaja, jolle panssarivaunu oli tulen ja liikkeen tehokkain yhdistelmä ja jonka avulla Saksa voisi toteuttaa omaa suurvaltapolitiikkaansa. Tämä puolestaan selittää yhteenottoja Guderianin uudenaikaisten ajatusten ja vanhaa maailmaa edustavan upseerielitiin välillä.

²¹³ Müller 1987, 21.

²¹⁴ Müller 1987, 25–26.

²¹⁵ Guderian 2000, 50,57–59,64. Muistelmissaan Guderian ei kyseenalaista Hitlerin vuosien 1938 ja 1939 aluevaltauksia. Päinvastoin, Guderianin mielestä Saksan vahvistuminen oli täysin oikeutettua ja vasta voimistuttuaan tarpeeksi Euroopassa Saksa voisi saavuttaa kansalliset tavoitteensa rauhanomaisesti.

²¹⁶ Müller 1987, 34.

²¹⁷ Guderian 1999, 212.

5. Muuttuneita käsityksiä – Guderianin väitteiden haastaminen

5.1 Perinteinen näkemys Guderianin kohtaamasta vastustuksesta

Guderian kuvaa muistelmissaan panssarisodankäynnin kehitystyötään jatkuvaksi taisteluksi kaikenlaisia jarruttavia tahoja vastaan. Vastustus alkoi Mitchamin mukaan jo heti alussa ja lisääntyi jopa kiihkoiluun asti²¹⁸. Hankaluuksia aiheutti jalkaväki, mutta erityisen paljon vastustusta panssarivaunuille tuli ratsuväen osastolta²¹⁹. Guderian myöntää, että hänen asiaansa eivät edistäneet naurettavilta näyttäneet muista ajoneuvoista kokoon kyhätyt harjoitusajoneuvot tekopanssareineen 1920-luvulla (Versailles'n rauhansopimusta piti kiertää jotenkin). Nämä saivat muilta aselajeilta lähinnä huvittunutta sääliä osakseen ja Guderian uskoo tämän vaikuttaneen siihen, miksei Saksan varhaisia panssarivoimia otettu sotilaspiireissä tarpeeksi vakavasti.²²⁰ Myös esimiesten kanssa tuli ongelmia. Vuonna 1929 moottoroitujen joukkojen tarkastaja kenraali Otto von Stülpnagel esti panssaridivisioonien muodostamisen hyväksymällä korkeintaan rykmentin suuruisen yhtymän ja jättäessään asemansa vuonna 1931 hän sanoi Guderianille: ”Olette liian kiihkeä. Uskokaa minua, kumpikaan meistä ei tule koskaan näkemään Saksan panssarivaunuja taistelussa elinaikanamme.” Hänen seuraajansa oli Guderianin vanha tuttu, kenraalimajuriksi ylennyt Oswald Lutz, jonka kanssa panssarivoimien kehitys sujui huomattavasti joutuisammin ja tehokkaammin.²²¹

Yksi ”kiihkeimpiä” Guderianin vastustajia oli Saksan armeijan yleisesikunnan päällikkö Ludwig Beck. Beck piti panssarivaunuja vain jalkaväen tukiasaina eikä suostunut tukemaan mitään prikaatia suurempaa taisteluyksikköä. Guderianin mukaan Beck ei ymmärtänyt nykyaikaisesta tekniikasta mitään ja hän oli kehitystä halvaannuttava ja hidastava voima mihin tahansa hän ilmestyikään. Guderian syyttää Beckiä siitä, että Beckin toiminnan seurauksena armeijan päättäjien keskiöön syntyi vahva uudistuksia vastustava voima. Beck ei ymmärtänyt radion tuomia mahdollisuuksia komennettaessa nopeasti eteneviä panssarivoimia ja vastusti Guderianin ajatusta, että komentajan pitäisi

²¹⁸ Mitcham 2007, 7.

²¹⁹ Guderian 2000, 26; Mitcham 2007, 8.

²²⁰ Guderian 1999, 134; Guderian 2000, 26.

²²¹ Guderian 2000, 24–25.

toimia mahdollisimman lähellä etulinjaa.²²² Tykistökenraali Beckin puolustukseksi on kuitenkin todettava, ettei hän ollut ainoa Saksan yleisesikunnan kenraali, joka sovelsi vanhanaikaisesti edellisen sodan oppeja suoraan tulevaan sotaan vaan tällaisia miehiä oli Saksan upseerikunnassa vielä todella paljon²²³.

Mitchamin mukaan Beckin onnistui häiritä panssarivoimien kehitystä vielä useaan otteeseen. Hänen ehkä ovelin ja samalla Saksan panssarivoimien kannalta tuhoisin tempunsa oli vuonna 1935, kun hän ”ylensi” Guderianin vastaperustetun Saksan 2. panssaridivisioonan komentajaksi pois panssarivoimien kehitystyöstä. Erikoisen tästä teki se, että Guderianin sotilasarvo oli tuolloin eversti, eikä normaalisti eversti johtanut divisioonan vahvuista yhtymää vaan minimiarvon piti olla vähintään kenraalimajuri ja suurin osa divisioonakomentajista oli tuolloin kenraaliluutnantteja. Tilannetta vaikeutti lisäksi se, että kahden muun vastaperustetun panssaridivisioonan komentajiksi oli valittu ratsuväen upseereja. Kun intoa palava Guderian oli poistettu tärkeimmältä paikalta, hänen seuraajansa eivät kyenneet estämään muiden aselajien otetta panssariaseesta, jonka seurauksena panssaridivisioonien tärkeitä osia hajautettiin jalkaväen, tykistön ja ratsuväen kesken. Beckin toiminta särki Guderianin unelman yhdistyneestä liikkuvien osastojen päällikkyydestä.²²⁴ Beck ei myöskään myöntänyt panssarijoukkojen johtoelimelle tasavertaista asemaa tykistön ja jalkaväen kanssa²²⁵. Uusia panssaridivisiooniaakaan ei perustettu ennen vuoden 1938 loppua²²⁶. Beckin haittaava vaikutus päättyi vasta vuonna 1938, kun hän erosi virastaan vastalauseena Tšekkoslovakian sudeettialueiden haltuunotolle²²⁷.

Guderianin näkemyksissä kyseessä oli pohjimmiltaan vanhoillisten ja uudistusmielisten välinen taistelu, mutta lopulta vallankumoukselliset ajatukset voittivat taantumuksen tai kuten Guderian asian ilmaisi: ” – – polttomooitori voitti hevosen, tykki peitsen²²⁸.” Guderianin kokeman vastustuksen voi nähdä tästä näkökulmasta, mutta Russell Hart asettuu tätä näkemystä vastaan. Hartin mukaan lähes kaikki Guderianin muistelmissa

²²² Guderian 2000, 32–33.

²²³ Mitcham 2007, 8; Jokisipilä 2018 c.

²²⁴ Mitcham 2008, 57–58.

²²⁵ McCarthy & Syron 2012, 34.

²²⁶ Mitcham 2007, 10.

²²⁷ Mitcham 2007, 13.

²²⁸ Guderian 2000, 26.

kertomat näkemykset ovat valheita, puolitotuuksia ja yksinkertaistuksia. Hartin mielestä suurin syy vastustukseen johtui lähinnä Guderianin hankalasta persoonasta.²²⁹

Edellä kerrottu Guderianin näkemys on hallinnut natsi-Saksan panssarivoimista kertovaa historiankirjoitusta, mutta uudemman tutkimuksen myötä koko Guderianin muistelmien luoma kuva on kyseenalaistettu. Uudemman todistusaineiston myötä on jo käynyt selväksi, ettei Guderian todellakaan ollut ainoa panssariteoreetikko maailmansotien välisen ajan Saksassa. Lisäksi vastoin omia väitteitään Guderian ei vaikuttanut olleen johtava panssarisodankäynnistä puhunut teoreetikko 1920-luvulla vaan Guderianin ura lähti nousuun vasta 1930-luvulla. Azar Gatn mukaan vain pintapuoliset viittaukset muihin edeltäjiin ovat joko osoitus Guderianin itsekeskeisyydestä tai sitten Guderian ei pitänyt panssariaseen ”esihistoriaa” erityisen merkittävänä kehityksen vaatimattomuudesta johtuen.²³⁰ Russell Hart väittääkin Guderianin valehdelleen merkitystään muistelmissaan ottaessaan Lutzin ja muiden ryhmätyön saavutukset omiin nimiinsä ja vähätelleen varsinkin Lutzin merkitystä panssarisodankäynnin kehitystyössä²³¹. Monia muitakin Guderianin näkemyksiä maailmansotien väliseltä ajalta on alettu haastaa ja käyn seuraavaksi useita kiistanalaisia aiheita läpi.

5.2 Taistelu muita aselajeja vastaan

Useat tutkijat pitävät Guderianin kuvausta edistyksellisten ja taantumuksellisten välisestä suuresta kamppailusta liioiteltuna. Russell Hart suhtautuu hyvin torjuvasti Guderianin kuvausta kohtaan, kun taas Gatn mukaan panssarivaunuihin kielteisesti suhtautuneita upseereja oli todellisuudessa hyvin vähän; valtaosa upseereista oli ajatusmaailmaltaan vain joko jokseenkin vanhoillisia tai edistyksellisiä²³². Myös DiNardon mielestä Guderianin näkemykset ovat liioittelua, mutta hän ei täysin tyrmää niitä. DiNardo mainitsee yhden panssarivoimia kiivaasti vastustaneen upseerin, ratsuväen kenraali Maximilian von Poseckin, mutta Poseckin kaltaiset miehet olivat poikkeus säännöstä. Tyypillisempää asennoitumista edusti vanhempi sotamarsalkka Gerd von Rundstedt, joka

²²⁹ Hart Russell 2006, esim. 34–36.

²³⁰ Gat 2008, 19.

²³¹ Hart Russell 2006, 27–29.

²³² Hart Russell 2006, 34; Gat 2008, 32–33.

piti ensimmäisten harjoitusten jälkeen panssarivaunuja aluksi ”hölynpölynä”, mutta ymmärrettyään tankkien tuomat mahdollisuudet hän alkoi suosia niiden käyttöä.²³³

Vaikka Guderian on liioitellut kokemaansa vastustusta, ei se silti tarkoita, etteikö panssariaselaji olisi sitä kerännyt. Ja tämä on ymmärrettävää, sillä vastustajien näkökulmasta panssarivaunun merkitys oli kyseenalainen. Teknisestä näkökulmasta katsottaessa ensimmäisen maailmansodan loppupuolella saksalainen tykistö oli oppinut tuhoamaan vain kävelyvauhtia eteneviä panssarivaunuja tehokkaasti ja lisäksi konerikot olivat vielä yleisiä. Nämä haavoittuvuudet saivat monet vähättelemään tankkien merkitystä, vaikka tekniikka oli sotien välillä kehittynyt ja polttomoottorin vuoksi vaunujen nopeuskin oli selvästi kasvanut.²³⁴ Monet tarkkailijat pitivät vaunuja vanhentuneina aseina, koska niiden ei uskottu kykenevän selviytymään kehittyntä panssarintorjunta-aseistusta vastaan. Vielä 1930-luvun puoliväliin asti uudenaikaisempien panssarivaunujen käytöstä taistelukentällä ei ollut juuri kokemusta.²³⁵ Ja kun otetaan huomioon 1920-luvun sotaharjoituksissa käytetyt huvittavan näköiset jäljitelmävaunut ja puusta veistetyt tykit, voi ymmärtää, miksi jalka- ja ratsuväki vastustivat uutta aselajia.

Oman ongelmansa muodosti myös Guderianin hankala luonne. Vaikutusvallan ja todellisten toimenpiteiden aikaansaamiseksi ei riittä, että tietää asiasta jotakin, vaan tämä tietämys pitää myös osata selittää ja ”markkinoida” oikealla tavalla muille ihmisille. Guderianin suorapuheisuuden ja muutenkin hankalan persoonan huomioon ottaen ei ole vaikeaa kuvitella, miksi liittolaisten ja puolestapuhujien hankkiminen saattoi usein olla haastavaa. Esimerkiksi ratsuväen kiivas vastustus saattoi itse asiassa johtua Guderianin omasta toiminnasta. Hänen toisinaan jopa halveksiva ja ylimielinen asenteensa ratsuväkeä kohtaan ei herättänyt myönteistä vastakaikua, mikä hankaloitti hyvien välien muodostamista. Onkin ironista, että melkein puolet panssarijoukkojen upseereista oli lopulta peräisin ratsuväestä.²³⁶ Russell Hartin mukaan ratsuväki oli paljon suopeampi armeijan mekaniisaatiota kohtaan kuin mitä Guderian väitti, ja Hart huomauttaakin, että moni toisessa maailmansodassa menestynyt panssarikomantaja oli itse asiassa entinen

²³³ DiNardo 2008, 61–62.

²³⁴ McCarthy & Syron 2012, 20.

²³⁵ McCarthy & Syron 2012, 31.

²³⁶ McCarthy & Syron 2012, 33.

ratsuväen upseeri²³⁷. Guderianin asiaa ei myöskään auttanut jatkuva taistelu tykistöaselajin kanssa, sillä tykistöllä oli vaikutusvaltaisia ystäviä korkealla 1930-luvun Saksan sotilashallinnossa, jotka puolustivat tykistösotilaiden etuja Hitlerille Guderianin ajatuksia vastaan²³⁸.

5.3 Kenelle kunnia Saksan panssariaseen perustamisesta?

Vuoden 1935 lokakuussa perustettiin Saksan kolme ensimmäistä panssaridivisioonaa, mikä vaikuttaa olleen Guderianin suuren työn tulosta. Guderianin roolia ei voi vähätellä, mutta historioitsijoilla on erimielisyyksiä siitä, kenelle kuuluu suurin kunnia Saksan panssariaseen perustamisesta. Saksan johtoportaassa panssarisodankäyntiä ja suuria panssarimuodostelmia tukivat sekä kenraalit Fritsch ja Blomberg että kenraalimajuri Walter von Reichenau²³⁹. Guderian mainitsee Blombergin ja Reichenauun suosineen uudenaikaisia ajatuksia ja näillä korkea-arvoisilla miehillä Saksan asevoimissa oli suuri vaikutus Guderianin ajatusten eteenpäinviennissä²⁴⁰.

Fritsch oli jo esimerkiksi vuoden 1927 raportissaan todennut, että panssarivoimilla voi olla suuri vaikutus myös operaatioihin eikä vain sodan taktiseen tasoon ja että panssarivaunut voitaisiin keskittää omiin itsenäisiin yksiköihinsä kuten panssariprikaateihin²⁴¹. Blomberg puolestaan vaikutti merkittävästi Saksan ilma- ja panssariaseen kehitykseen siirtämällä 1930-luvulla vastaperustettuihin ilmavoimiin tuhansia upseereita ja mahdollistamalla Saksan ensimmäisten panssaridivisioonien perustamisen²⁴². Reichenau taas oli jo 1920-luvulla innostunut panssarisodankäynnistä ja hän oli kääntänyt muun muassa panssariasiantuntija Liddell Hartin tekstejä saksaksi. Reichenau tuki vaikutusvaltansa turvin Guderiania puolustusministeriöstä käsin, sekä auttoi rakentamaan ja suojaamaan panssaridivisioonaa vanhoillisilta kenraaleilta, jotka olisivat halunneet pitää panssarivaunut vain jalkaväen tukiaseineina.²⁴³ Mutta ilmeisesti suurimman tuen Guderianin panssarivoimille antoi Adolf Hitler.

²³⁷ Hart Russell 2006, 35. Esimerkkeinä Ewald von Kleist, Eberhard von Mackensen ja Freiherr Geyr von Schweppenburg.

²³⁸ Hart Russell 2006, 36–37. Esimerkkeinä Wilhelm Keitel, Ludwig Beck ja Franz Halder.

²³⁹ Mitcham 2008, 56.

²⁴⁰ Guderian 2000, 29.

²⁴¹ Habeck 2003, 73.

²⁴² Mitcham 1989, 32–33.

²⁴³ Mitcham 1989, 113.

Saksan jälleensuostautuminen Hitlerin käskystä mahdollisti panssariaseen määrällisen kasvun ja tähän vaikutti myös Hitlerin innostus nykyaikaista teknologiaa ja varsinkin polttomoottoria kohtaan²⁴⁴. Koska sekä Hitler että hänen puolueensa pitivät itseään vallankumouksellisina, oli näille Mitchamin mukaan täysin johdonmukaista tukea uusia vallankumouksellisia sotilaallisia ajatuksia²⁴⁵. Hyvä esimerkki Hitlerin innostuksesta oli hänen käyntinsä armeijan koalueella Kammersdorfissa vuonna 1934. Nähdessään panssariajoneuvojen esittelyn hän oli huutanut: ”Tätä tarvitsen! Tätä tahdon saada!”²⁴⁶ Juuri Hitler oli ajanut panssaridivisioonien perustamista vastoin perinteisiin takertuneiden yleisesikuntaupseerien tahtoa²⁴⁷ ja Mitchamin mukaan suuresti hänen tukensa takia Saksan kolme ensimmäistä panssaridivisioonaa perustettiin vuoden 1935 loppupuolella²⁴⁸. Hitlerille panssarivaunu edusti sekä sotilaallista että poliittista työkalua, hän piti sekä radikaaleista uusista ajatuksista että polttomoottoreista ja hänen tukensa teki joidenkin armeijan osien vastustuksesta merkityksetöntä. Hitler alkoi myös (oletettavasti) suosia panssariaseen kehitystä muiden aseajajien kustannuksella.²⁴⁹ Paul Harrisilla on kuitenkin hieman vastakkainen näkemys Hitlerin vaikutuksesta. Harrisin mukaan panssarivoimat eivät koskaan ohittaneet muita aseajajeja tärkeysjärjestyksessä täysin vaan kilpailu voimavaroista jatkui koko ajan hurjana²⁵⁰. Russell Hart yhtyy Harrisin näkemykseen ja lisää vielä, että eniten tukea saivat Saksan vastaperustetut ilmavoimat²⁵¹.

Eri historioitsijat painottavat eri henkilöiden tärkeyttä Saksan panssariaseen ja sen ensimmäisten panssaridivisioonien luomisessa. DiNardon korostaessa Hitlerin, maavoimien komentaja Fritschin ja sotaministeri Blombergin merkitystä pitää Mitcham puolestaan Blombergiä, Reichenautaa ja varsinkin Hitleriä tärkeimpinä taustavaikuttajina²⁵². Mutta ehkäpä mielenkiintoisimman tunnustuksen antaa Azar Gat, jonka mielestä kaikkein tärkein panssariaseen luomiseen vaikuttanut henkilö oli Saksan armeijan yleisesikunnan päällikkö Ludwig Beck.

²⁴⁴ Guderian 1999, 11.

²⁴⁵ Mitcham 2008, 56.

²⁴⁶ Guderian 1999, 11–12.

²⁴⁷ Jokisipilä 2017, 237.

²⁴⁸ Mitcham 2008, 57.

²⁴⁹ McCarthy & Syron 2012, 33–34.

²⁵⁰ Guderian 1999, 12.

²⁵¹ Hart Russell 2006, 33.

²⁵² DiNardo 2008, 62; Mitcham 2008, 56–57.

5.4 Eriäviä mielipiteitä Ludwig Beckistä

Guderianin näkemys Beckin vaikutuksesta panssariaseen kehitykseen on hyvin kielteinen ja myös Mitcham yhtyy tähän näkemykseen. Mutta uudemman tutkimustiedon seurauksena kuva Beckistä panssarivaunujen vastustajana on muuttunut. Harris näki kiistakysymyksen koskevan pikemminkin sitä, miten panssarivaunut jaettaisiin joukko-osastojen kesken ja kuinka vahvoihin yhtymiin ne keskitettäisiin²⁵³. Russell Hartin mukaan Guderianin syytökset Beckin taantumuksellisuudesta ovat väärä, sillä Beck ei ollut panssarivaunujen vastustaja vaan pyrki kokonaisvaltaisesti uudistamaan ja mekanisoimaan armeijaa ja tästä syystä Guderianin vaatimukset ohjata voimavaroja uusille panssarivoimille häiritsivät tasapainoista kehitystyötä²⁵⁴. Myös DiNardo pitää Guderianin väitteitä väärinä ja antaa tunnustusta Beckille voimavarojen siirtämisestä kehittyvän panssariaselajin käyttöön. DiNardo ei kuitenkaan Hartin lailla syytä Guderiania Beckin suunnitelmien häirinnästä vaan eniten Beckille aiheutui päänvaivaa Hitlerin toimeenpanemasta liian nopeasta armeijan laajentamisesta, mikä vaati ajoneuvoja ja polttoainetta yli Saksan oman tuotantokyvyn.²⁵⁵

Ludwig Beckin elämäkerturi Klaus-Jürgen Müller asettuu myös Guderianin näkemystä vastaan. Toimiessaan yleisesikunnan päällikkönä 1930-luvun puolivälissä Beck oli ollut suunnittelemassa Saksan armeijan tulevaa koostumusta ja hän oli kannattanut suurta moottoroiduista, mekanisoiduista ja panssaroiduista joukoista koostuvaa armeijaa, joka kykenisi sotatilanteessa päättäväiseen hyökkäyssodankäyntiin. Nämä joukot käsittäisivät jopa kolmanneksen Saksan maavoimista, eivätkä suuretkaan kulut saisi olla esteenä.²⁵⁶ Müller torjuu Guderianin version siitä, että Beck olisi vastustanut panssaridivisioonaa. Müllerin mukaan Beck oli suopea ajatukselle ryhmittää panssarivaunut divisiooniksi, mutta hän halusi alustavasti koota tankit lähinnä prikaatin vahvuiseksi yhtymiksi, koska divisioonan vahvuudesta panssariyhtymästä ei ollut riittävästi kokemusta. Saksan kolme ensimmäistä panssaridivisioonaa toimisivat siis alustavina kokeiluina.²⁵⁷ Müller on toisaalta eri mieltä DiNardon väitteestä, että Hitler olisi häirinyt Beckin suunnitelmia

²⁵³ Guderian 1999, 12.

²⁵⁴ Hart Russell 2006, 34.

²⁵⁵ DiNardo 2008, 58–59.

²⁵⁶ Müller 1987, 84.

²⁵⁷ Müller 1987, 85.

vaan todellisuudessa Beck oli jo 1930-luvun alusta alkaen vaatinut nopeaa ja laajamittaista asevarustelua ja lisäksi Beck oli kannattanut Saksalle suurempaa divisioonavahvuutta, kuin mitä Hitler oli alun perin ajatellut.²⁵⁸

Uuden tutkimustiedon perusteella näyttäisi siltä, että Guderian olisi vääristellyt Beckin roolia Saksan panssariaseen kehittämisessä. Mitcham, joka on usein Beckiä vastaan, kehottaa suhtautumaan Guderianin arvosteluun suurella varauksella, sillä Guderianilla oli taipumusta syyllistyä liialliseen arvosteluun sellaisia henkilöitä kohtaan, joista hän ei pitänyt²⁵⁹, ja Beck ja Guderian eivät pitäneet toisistaan lainkaan²⁶⁰. Myös Gat antaa Beckille tunnustusta Saksan panssariaseen kehityksestä ja toteaa monet Guderianin väitteet perättömiksi, mutta tästä huolimatta Guderianin kertomus ei ole täysin valheellinen.

Toisin kuin Guderian väitti, Beck oli Gatin mukaan vastaanottavainen uusia ajatuksia, aseita ja tekniikoita kohtaan. Lisäksi Beck oli yleisesikunnan päällikkönä vastuussa koko armeijan kehittämisestä ja panssarivoimat olivat vain yksi osa sitä. Beck ei voinut laittaa liian suurta panostusta aivan uudenslaisiin panssarivoimiin ilman kunnollista kokeilua. Beck ei kuitenkaan ollut uudistusten eturintamassa vaan häntä puski eteenpäin toisaalta kärsimätön Guderian ja toisaalta muissa maissa tapahtuvat panssarikokeilut. Beck seurasi tarkasti Isossa-Britanniassa suoritettuja sotaharjoituksia 1930-luvun puolivälissä ja myös hän lähti kokeiluttamaan Saksan omia panssarijoukkoja. Hän ei ollut täysin tyytyväinen suurten panssarimuodostelmien hallintaan, mutta totesi panssarivaunujen kykenevän itsenäiseen strategiseen toimintaan vihollisrintaman murtamisen jälkeen. Lisäksi Beck suhtautui varauksella panssarikomentajien tapaan komentaa eturintamasta käsin.²⁶¹

Beckin ratkaiseva virhe oli kuitenkin se, ettei hän halunnut perustaa panssaridivisioonaa kolmea enempää vaan loput vaunut piti ryhmittää prikaateiksi tukemaan jalkaväkeä. Beck halusi lisäksi keskittää panssarituotannon hitaisiin jalkaväen tukivaunuihin. Gat toteaa, että jos Beck olisi saanut tahtonsa läpi ennen vuoden 1938 eroamistaan, olisi Saksan

²⁵⁸ Müller 1987, 56.

²⁵⁹ Mitcham 1989, 297.

²⁶⁰ Gat 2008, 28.

²⁶¹ Gat 2008, 27–33.

armeija ollut panssarien käytössä samassa tilassa kuin britit ja ranskalaiset. Gatin arvion mukaan tulevaisuus kuului Guderianin kaltaisten ”radikaalien” ajamille mullistaville ohjelmille, jossa panssarivaunut keskitetään voimakkaiksi yhtymiksi, joita ei ole sidottu jalkaväen etenemistahdille. Juuri panssarien ryhmitys omiin divisiooniinsa ratkaisi toisen maailmansodan alkuvaiheiden taistelut saksalaisten eduksi niitä vastustajia vastaan, jotka olivat hajauttaneet vaununsa ympäri rintamaa jalkaväen tukiaseiksi.²⁶² Tämä Gatin näkemys antaa tunnustusta ja moitteita sekä Beckille että Guderianille ja Gatin näkökulma vaikuttaa ehkäpä todenmukaisimmalta tapahtumakuvauselta.

6. Saksan sotatalouden ja strategisen suunnittelun ongelmat

6.1 Saksan toista maailmansotaa edeltävät panssarivaunumallit

Teollinen sodankäynti alkoi vaatia maailman armeijoilta entistä enemmän teollista tuotantovoimaa ja voimavaroja, ja armeijan mekanisaatio asetti vielä enemmän vaatimuksia valtiontaloudelle. Panssarivaunujen valmistaminen oli siis mittava taloudellinen panostus, mikä kuormitti sotateollisuutta huomattavasti muita aselajeja enemmän. Tästä syystä on myös hyvä arvioida Guderianin sotateollisuudelle asettamien vaatimusten mielekkyyttä²⁶³.

Panssariteorioiden ja -taktiikoiden sekä tankkien suunnittelun ja valmistuksen kannalta oli saksalaisten etu, että he aloittivat niin sanotusti puhtaalta pöydältä toisin kuin voittajavaltiot, joiden panssarisodankäynnin kehitystyötä rasittivat suuret määrät ensimmäisestä maailmansodasta jääneitä vanhentuneita panssarivaunumalleja sekä yhtä vanhentuneita käsityksiä panssarisodankäynnistä. Saksan teollisuus tarvitsi kuitenkin aikaa oppiakseen tarvittavat taidot ja tekniikat sekä rakentaakseen tehtaat.²⁶⁴ Panssarivaunujen alkutuotanto Saksassa oli siis aluksi hidasta ja vaatimatonta kokemattomuuden ja jatkuvan salailun takia, koska voittajavaltioiden sanelemia rauhanehtoja piti kiertää. Adolf Hitlerin irtauduttua yksipuolisesti Versailles’n rauhansopimusehtojen rajoitteista ja aloitettuaan Saksan jälleenvarustautumisen aseellisuudelle tuli kiire ottaa pidemmälle kehittyneet naapurivaltiot kiinni.

²⁶² Sama.

²⁶³ Guderianin ja Lutzin tarkemmat tekniset vaatimukset tankeille ks. Guderian 2000, 26–28,278.

²⁶⁴ McCarthy & Syron 2012, 38.

Panssarivaununuotanto oli silti lapsenkengissään ja siksi Saksan ensimmäiset panssarivaunumallit olivat vielä yksinkertaisia laitteita.

Panzer I -vaunun massatuotanto alkoi vuonna 1934. Varhainen kuusi tonnia painava pieni vaunu oli teknisesti yksinkertainen ja tämä vain konekiväärein aseistettu kevyesti panssaroitu tankki oli suunniteltu koulutus käyttöön eikä niinkään taistelukentille. Vaunu oli silti vaikuttava ilmestys paraateissa ja siten tärkeä sotilashallinnon propagandatarkoituksiin. Se oli halpa ja helposti valmistettava eikä aloittelevalta Saksan panssariteollisuudelta voinut aluksi juuri parempaa odottaakaan. Guderianin mukaan kukaan ei voinut uskoa, että tällä pienellä koulutusajoneuvolla ajettaisiin vielä toisen maailmansodan taisteluihin. Panzer II -vaunun massatuotanto alkoi 1935 ja vaikka 7,5 tonnia painava vaunu oli pieni parannus edelliseen malliin nähden (konekiväärin lisäksi aseistuksena oli myös 20 mm tykki), olivat vaunun aseistus ja panssarointi edelleen riittämättömiä sen ajan vaatimuksiin nähden. Lutz ja Guderian totesivatkin kahden ensimmäisen mallin olevan välietappeja siihen asti, että Saksan aseiteollisuus oli oppinut tarvittavat taidot valmistaa raskaampia taistelukäyttöisempiä panssarivaunuja.²⁶⁵ Nämä raskaammat mallit alkoivat valmistua 1930-luvun lopulla.

Panzer III oli Guderianin suunnitelmien mukaan keskiraskas 22-tonninen Saksan pääasialliseksi taistelupanssarivaunuksi tarkoitettu tankki, jonka tuotanto alkoi verkkaisesti vuosien 1937 ja 1939 välillä. Vaunussa oli ensi kertaa viiden hengen miehistö ja tämä järjestely vakiintui kaikkiin tuleviin Saksan panssarimalleihin. Tämän lisäksi kehitettiin myös toinen keskiraskas 25-tonninen vaunu Panzer IV, jonka oli tarkoitus toimia jalkaväen tulitukivaununa. Molemmat vaunut olivat mekaanisesti luotettavia, mutta niiden kaksi suunnitteluominaisuutta olivat mahdollisuudet kasvattaa tulevaisuudessa sekä panssarointia että päätykin kokoa. Guderian olisi halunnut kolmosmallin pääaseistukseksi 50 mm tykin, mutta ampumatarviketoimisto tahtoi tuotannon ja huollon yksinkertaisuuden vuoksi käyttää peruskalustona ollutta 37 mm tykkiä. Tämä järjestely osoittautui puutteelliseksi toisen maailmansodan alkuvuosina ja siksi kolmosmallit päivitettiin lopulta 50 mm tykillä. Tämäkään tykki ei enää riittänyt taistelussa Neuvostoliiton panssarivaunuja vastaan, joten lyhytputkisella 75 mm tulitukitykillä varustettu Panzer IV päivitettiin vuonna 1942 pitkäputkiseen versioon ja

²⁶⁵ McCarthy & Syron 2012, 39–40; Guderian 2000, 28; Mitcham 2008, 55; Hart Russell 2006, 37.

tästä nelosmallista tuli Saksan yleisin ja eniten valmistetuin pääasiallinen taistelupanssarivaunu. Saksalaisvaunut eivät olleet teknisesti ylivoimaisia aseistuksessa ja panssaroinnissa muiden maiden vaunuihin verrattuna, mutta saksalaisvaunujen merkittävänä etuna olivat luotettavat radiot ja tankkien sisäpuhelimet. Nämä mahdollistivat nopeasti etenevien panssarivoimien hallinnan, mikä puolestaan mahdollisti nopean reagointikyvyn äkillisesti muuttuviin tilanteisiin, minkä takia teknisesti ja lukumääräisesti alivoimaiset saksalaisvaunut kykenivät voittamaan sodassa teknisesti edistyneemmät vastustajien vaunut.²⁶⁶

6.2 Saksan panssarivaunutuotannon epäonnistuminen

Saksan panssarivaunutuotanto ei koskaan kyennyt saamaan liittoutuneiden tuotantoa kiinni. Jo ennen sotaa tuotanto oli hidasta ja Guderian harmitteli, ettei Saksan kehittyvä teollisuuskoneisto kyennyt koskaan kunnolla vastaamaan Wehrmachtin ja SS:n kasvaviin vaatimuksiin. Guderian ei syyttänyt pelkästään teollisuuden tuotantokykyä vaan myös armeijan johdon päätöksiä jakaa moottoriajoneuvot eri aselajien kesken. Guderian olisi esimerkiksi halunnut moottoroida kaikki divisioonan tukielementit mm. puolitelavaunuilla, mutta tätä vaatimusta ei kyetty saavuttamaan.²⁶⁷ Saksalaisia puolitelavaunuja valmistettiin moniin eri käyttötarkoituksiin, mutta moninaiset tehtävät johtivat siihen, ettei perusmallin vaunuja ollut koskaan tarpeeksi joukkojenkuljetukseen ja sodan aikana korkeintaan kolmasosa panssarijääkäreistä liikkui puolitelavaunuilla²⁶⁸.

Guderianin alkuperäisten suunnitelmien mukaan varhaisten panssaridivisioonien vahvuus olisi 12 000 miestä ja jopa 560 panssarivaunua sekä lukuisia muita tela- ja puolitela-ajoneuvoja. Panssarijoukkojen nopea laajentuminen sekä Saksan autoteollisuuden kyvyttömyys vastata jatkuvasti kasvavaan kysyntään pakottivat Guderianin tyytymään vain 250 panssarivaunun divisioonavahvuuteen sekä kuljetuksissa muihin moottoriajoneuvoihin, kun puolitelavaunuja ei ollut saatavilla. Sodan aikana korkeintaan 10 % Saksan armeijasta oli kulloinkin moottoroituna ja siksi hevoset pysyivät koko sodan ajan luotettavina kantojuhtina.²⁶⁹ Saksan tehottoman panssarituotannon takia

²⁶⁶ McCarthy & Syron 2012, 43–44; Mitcham 2008, 55–56; Hart Russell 2006, 39.

²⁶⁷ Guderian 2000, 37.

²⁶⁸ McCarthy & Syron 2012, 36.

²⁶⁹ McCarthy & Syron 2012, 37–38.

on selvää, ettei se olisi kyennyt saamaan toisen maailmansodan alkuvuosien suuria voittoja ilman Tšekkoslovakian kaappauksen yhteydessä saatuja asetehtaita sekä satoja kevyitä tšekkipanssareita. Vaikka tšekkivaunut olivatkin saksalaisia keskiraskaita vaunuja tehottomampia, olivat ne silti panssaroinnin ja aseistuksen osalta edellä saksalaisten kevyitä panssarimalleja ja siksi niitä käytettiin panssaridivisioonien keskiraskaiden vaunujen korvikkeina.²⁷⁰ Guderianin suunnitelmissa moottoroida Saksan armeija näkyi myös hänen uskossaan huollon ja erityisesti polttoaineen saatavuudessa. Sekä Harris että Russell Hart arvostelevat Guderianin ylioptimistista näkemystä polttoaineen saatavuudesta, sillä Saksan tilanne öljyn ja sen johdannaisien saatavuudesta pakottivat sen riippuvaiseksi ulkomaankaupan tuonnista, joka puolestaan vaarantuisi sotatilanteessa²⁷¹.

Miksi sitten Saksan panssarituotanto epäonnistui? Kaiken kaikkiaan saksalaiset valmistivat noin 50 000 panssaritua taistelujoneuvoa sodan aikana, mikä jäi pahasti jälkeen sekä Yhdysvaltojen että Neuvostoliiton panssarituotannosta (pelkästään neuvostoliittolaisen T-34-panssarivaunun tuotanto ylitti koko saksalaisten tuotantomäärän). Epäsuhtaa selittää saksalaisten kielteinen asenne massatuotantoa kohtaan; sota piti voittaa laadullisesti ylivoimaisilla pitkäikäisillä tuotteilla. Tämä panostus laatuun varmisti voittoja sodan alkuvuosina, mutta sodan muututtua materiaalitaisteluksi tällainen tuotantosuunnittelu ei kyennyt enää pysymään vihollisten perässä. Saksalaistehtaat eivät käyttäneet ympärivuorokautisia massavalmistusliukuhihnojen kaltaisia tuotantomenetelmiä, monet tehtaat tuottivat pitkään ei-välttämättömiä kulutushyödykkeitä, teollisuuden järjestäminen oli hajautettu ainakin viiden eri ministeriön ja keskusviraston kesken luoden arvovaltakiistoja ja teollisuuden hukkakäyttöä sekä kaiken huipuksi Hitlerin käskystä naisia kiellettiin työskentelemästä asetehtaissa. Naisten käyttämätön työvoimavara satoi valtavat määrät miehiä tehtaille sen sijaan, että he olisivat olleet rintamalla. Tuotannon kannalta ongelmana oli lisäksi vielä se, että panssarien valmistaminen hajautettiin useisiin eri panssarimalleihin sen sijaan, että olisi keskitytty vain muutamiin toimiviin malleihin.²⁷²

²⁷⁰ McCarthy & Syron 2012, 50–51.

²⁷¹ Hart Russell 2006, 41; Guderian 1999, 199, Harrisin viite 11.

²⁷² McCarthy & Syron 2012, 46–47; Jokisipilä 2017, 404–406.

Sotatuotannon tehostaminen alkoi vasta vuonna 1942 Albert Speerin noustua varusteluministeriksi, mutta tämä tapahtui aivan liian myöhään samalla, kun liittoutuneiden pommitukset häiritsivät pahasti tuotantoa ja kuljetuksia. Keskittämällä sotatuotannon kokonaisjohtamisen itselleen, poistamalla ministeriöistä rutiineihinsa kangistuneita vanhoja päälliköitä ja jakamalla tehtaat tuottamaan vain muutamia tiettyjä tuotteita Speerin onnistui tehostaa Saksan asetuotantoa kulutussodankäyntiä vaativalle tasolle liittoutuneiden pommituksista huolimatta. Teollisuustuotannon tehostus saatiin aikaan käyttämällä yli miljoonan ihmisen pakkotyövoimaa ja ilman Speeriä Saksa olisi voinut hävitä toisen maailmansodan ehkäpä vuosia aiemmin.²⁷³

Edellä mainittua sotatuotannon epäonnistumista voi helposti arvostella, mutta natsijohdolla saattoi olla hyvät syyt olla kiihdyttämättä sotaponnistuksia täysiin mittoihinsa. Historiantutkija professori Omer Bartovin mukaan sekä natsijohto että erityisesti Hitler olivat tietoisia siitä, että totaalisen sodan vaatimukset siviiliväestölle lisäisivät riskiä kasvavista levottomuuksista, yhteiskunnallisesta epävakaudesta sekä poliittisesta vastustuksesta. Lisäksi edellisen suursodan muistot olivat vielä monen saksalaisen mielessä, joten sotainnostukseen ei ollut kovin korkealla. Tästä johtuen sota pyrittiin pitämään mahdollisimman rajattuna niin ajallisesti kuin paikallisesti, jolloin siviiliväestön (erityisesti työväestön) ja teollisuuden kuormitus pysyisi mahdollisimman matalana.²⁷⁴

6.3 Guderian ja Saksan jälleenvarustelu

Saksan aloitettua 1930-luvulla jälleenvarustelun ja asetuotannon tehostamisen Guderian aloitti oman vaikuttamisensa Saksan poliittista ja sotilasjohtoa kohtaan. Hän pyrki vakuuttamaan johdon panssarivaunujen merkityksestä nykyajan sodankäynnissä ja samalla pyrki ohjaamaan voimavaroja omaan aselajiinsa. Guderian uskoi vakaasti oman aselajinsa olevan avain voittoon ja siksi hänen mielestään voimavarat oli ohjattava sen tukemiseen, mutta oliko tällainen ajatustapa järkevä Saksan sotastrategian kannalta? Saksan sodankäynti perustui pääasiassa maasodankäyntiin, mutta myös ilmavoimat kuuluivat olennaisena osana Saksan sotaoppiin. Haastaakseen Ison-Britannian merimahdin Saksa panosti lisäksi merivoimiin. Hitler antoi kaikkien aselajien kasvattaa

²⁷³ Sama.

²⁷⁴ Bartov 2003, 169–170.

ja vahvistaa itseään, mutta hän ei virheellisesti määrittänyt mitään selkeää strategista suuntaa maansa sodankäyntiä varten²⁷⁵. Esimerkiksi ilmavoimien osalta tuli jo aiemmin mainittua, että ilmasotaoppi määritettiin panssarivoimien tukemiseen, mikä toimi erinomaisesti salamasotavoittojen aikaansaannissa, mutta perinteisessä ilmavoimien välisessä mittelössä Saksa koki tappion.

Myös maavoimien sisällä kiistely jatkui. Guderianilla oli vaikeuksia vakuuttaa muut panssarivoimien mahdollisuuksista. Guderian halusi keskittää kaikki Saksan moottoroidut ja mekanisoidut joukot panssaridivisiooniin, mutta tämä puolestaan olisi tarkoittanut sitä, että kaikki muut jalkaväkiosastot olisivat joutuneet marssimaan jalan tai hevoskuljetuksin. Sodankäynnin kannalta tämä lisäisi riskiä, että nopeasti etenevät panssaridivisioonat voisivat jäädä saarretuiksi syvälle vihollisen maaperälle, sillä rattain ja jalkaisin marssiva jalkaväki ei kykenisi saamaan panssarijoukkoja tarpeeksi nopeasti kiinni. Moottoriajoneuvoja ei yksinkertaisesti ollut tarpeeksi saatavilla Saksan hitaasti kasvavan aseellisuuden sekä sen tehottomien tuotantojärjestelyjen takia. Russell Hart arvostelee useasti Guderianin vaatimusten ”järjettömyyttä” ja toteaa hänen vaatineen Saksan teollisuudelta liikoja²⁷⁶. Gat on tässä osittain eri mieltä Hartin kanssa. Gatin mukaan Guderian aluksi vastusti moottoriajoneuvojen jakamista jalkaväelle, mutta lopulta hän tajusi moottoroitujen divisioonien arvon, vaikkei hän itse tehnyt aloitetta niiden perustamiseksi²⁷⁷. Ehkäpä Guderianin vaatimukset olivat kohtuuttomia sen hetken Saksan sotateollisuudelle, mutta tulevaisuutta ajatellen hänen esittämänsä vaatimukset olivat mielestäni mielekkäitä, sillä Saksan tuotantomenetelmät olivat tehottomia ja niitä olisi pitänyt uudistaa.

Vaikka Guderiania on keuhuttu kaukonäköiseksi, ei hän kuitenkaan aina ollut oikeassa. Hänen vaatimuksensa keskittää kaikki moottoriajoneuvot panssaridivisiooniin sai jalkaväen huolestumaan siitä, että se menettäisi kokonaan panssarivaunujen tuoman tulituen. Myös Guderian tiedosti tämän, mutta hän vastusti Saksan vähien vaunujen hajauttamista jalkaväelle, sillä voimavarojen siirto heikentäisi panssarivoimia²⁷⁸. Koska moottoriajoneuvojen puutteesta johtuen valtaosa divisioonista marssi vielä jalan, totesi

²⁷⁵ Hart Russell 2006, 33.

²⁷⁶ Hart Russell 2006, 34–36,38–40.

²⁷⁷ Gat 2008, 31.

²⁷⁸ Guderian 1999, 196.

Saksan yleisesikunta jalkaväen tarvitsevan kuitenkin jonkinlaista panssaroitua tulitukea. Tulevan sotamarsalkka Erich von Mansteinin vuonna 1935 toimittamassa kenraali Beckille tarkoitettussa muistiossa hän esitti ajatuksen luoda jalkaväen tueksi kiinteätornisia rynnäkkötykkeitä. Beck piti ajatuksesta suosittaen sen toteuttamista ja kenraali Fritsch hyväksyi suunnitelman. Guderian vastusti rynnäkkötykkien alistamista tykistölle ja yritti vielä pitkälle sotavuosiin asti saada rynnäkkötykit panssarijoukkojensa komentoon – siinä onnistumatta. Jälkikäteen todettuna oli ehkä parempi, ettei Guderian saanut aikanaan tahtoaan läpi. Erityisesti StuG III -rynnäkkötykistä tuli Saksan valmistetuin tela-ajoneuvo, joka oli edullisemman hintansa takia muihin saksalaisvaunuihin verrattuna hinta-laatusuhteeltaan sodan tehokkain tankintappaja.²⁷⁹

Moni saksalainen päättäjä oli sitä mieltä, että vuosi 1939 oli Saksan armeijan uudistusten kannalta aivan liian aikainen vaihe lähteä hyökkäyssotaan, mutta virheellisten ulkopoliittisten arvioiden²⁸⁰ ja Hitlerin epäonnistuneen uhkapelin seurauksena toinen maailmansota syttyi ja Saksa ajautui siihen keskeneräisen armeijan kanssa. Esimerkiksi jo vuonna 1938 Beck oli varoittanut muistiossaan Hitleriä kahden rintaman sodan riskeistä, Saksan sotilaallisesti eristäytyneestä asemasta sekä Saksan valmistautumattomuudesta sotilaalliseen yhteenottoon ennen vuotta 1941 (varustautumisohjelma oli kesken ja lisäksi koulutetuista sotilaista oli vielä huutava pula)²⁸¹. Saksan teollinen tuotantokykykään ei ollut tehostunut riittävästi tuottaakseen tarpeeksi uudenaikaisia panssarivaunuja ja vielä vuonna 1940 ennen hyökkäystä Ranskaan Guderian harmitteli Panzer III ja IV -mallien hidasta saapumista rintamalle²⁸². Myös ministerien Beckin ja Fritschin ajattelussa Saksa olisi valmis sotaan vasta vuosien 1940–1943 välillä²⁸³.

Huomionarvoista on kuitenkin Klaus-Jürgen Müllerin toteamus Saksan jälleenvarustelun ja toisen maailmansodan välisestä suhteesta. Müllerin mukaan kenraali Beck ei kyennyt näkemään, että Saksan asevarustelu oli alkanut nostaa Euroopassa jännitteitä ja sodan uhka oli noussut. Vastatakseen muiden maiden varustautumiseen Saksan piti kiihdyttää varustautumista entisestään, jolloin sotaan johtava noidankehä lähti käyntiin. Kiihtynyt

²⁷⁹ McCarthy & Syron 2012, 128–130; Mitcham 2008, 352; Hart Russell 2006, 40.

²⁸⁰ Esim. ulkoministeri Joachim von Ribbentropin virhearviot, ks. Jokisipilä 2017, 214–215, 218–219.

²⁸¹ Mitcham 1989, 53–54.

²⁸² Guderian 2000, 89.

²⁸³ Müller 1987, 86.

asetuotanto vaati teollisuudelta suuria panostuksia ja suunnitellun asevarusteluohjelman tavoitteiden valmistuminen johtaisi teollisuuden ylituotantoon, mikä puolestaan johtaisi kotiuttamiskriisiin ja lopulta ennalta tuntemattomiin poliittisiin, yhteiskunnallisiin ja taloudellisiin seurauksiin, ellei armeijaa laitettaisi käyttöön (eli siis aloitettaisiin sota). Alati tulehtuva ja käsistä karkaava tilanne oli Beckin suunnittelun ja Fritschin toimeenpaneman asevarustelun seurausta, jonka hallinnan Saksan yleisesikunta menetti. Müller siis väittää, että sota Euroopassa oli väistämätöntä, eikä hänen mielestään Hitler pakottanut Saksaa sotaan.²⁸⁴ Guderianin osalta tämä tarkoittaa sitä, ettei vain häntä ja pientä osaa Saksan sotilaspiiristä voi yksinään syyttää sotaintoisuudesta ja siten toisen maailmansodan aloittamisesta. Ensimmäisen maailmansodan kokemukset olivat monen saksalaisen tuoreessa muistissa ja siksi sotaa ei haluttu, mutta kun sota Puolaa vastaan alkoi, mukaan ei lähdetty innosta vaan velvollisuudentunnosta synkän ilmapiirin saattamana²⁸⁵. Guderianin myönteinen näkemys voimapolitiikasta ei ollut millään tavalla ainutlaatuinen vaan hän oli vain yksi pieni ratas suuremmissa koneistossa, joka veti maailmaa uuteen maailmansotaan.

6.4 Sodan strategisen suunnittelun epäonnistuminen

Guderianin muistelmia lukiessani en voinut olla huomaamatta, että hänen tarkastelutapansa oli usein hyvin paikallinen ja yksityiskohtiin pureutuva, eikä hän tuntunut tarkastelevan asioita suuressa mittakaavassa. Tässä on selvä ero esimerkiksi talousministeri Schachtin, joka tarkastelee omassa muistelmateoksessaan asioita suurten kokonaisuuksien eikä vain pienten yksityiskohtien kannalta²⁸⁶. Tämä Guderianin rajoittunut näkökulma näkyy selvimminkin sotatapahtumia tarkasteltaessa. Vaikka sodan suuressa mittakaavassa Saksan tappio oli enää vain ajan kysymys, pyrki Guderian jatkuvasti puuttumaan moniin pieniin yksittäisiin tapahtumiin ja kääntämään ne tavalla tai toisella voitoiksi. Toisin sanoen hän katsoi sotaa taktisesta eikä niinkään strategisesta

²⁸⁴ Sama.

²⁸⁵ Guderian 2000, 66; Jokisipilä 2017, 39; Bartov 2003, 169; Mitcham 1989, 57.

²⁸⁶ Schacht 1956, esim. 123–124. 1930-luvun alkupuolella Schacht varoitteli poliitikkoja ottamasta jatkuvia ulkomaisia luottoja erilaisiin projekteihin, mutta häntä ei kuunneltu, koska poliitikot halusivat kilvan vain miellyttää kannattajiaan. Poliitikkojen katsoessa tilannetta vain omasta pienestä näkökulmastaan Schacht katsoi tilannetta kokonaisvaltaisesti ja oli näkemästään hyvin huolissaan.

näkökulmasta. Tämä strategisen ajattelun puute ja keskittyminen lähinnä sodankäynnin taktiseen ja operationaaliseen tasoon näkyi jo *Achtung – Panzer!* -kirjassa²⁸⁷.

Myös Russell Hart on huomannut saman ja hän puhuukin usein Guderianin ”strategisesta likinäköisyydestä”. Tämä on mielestäni Hartin teoksen tärkein ja merkittävin oivallus. Hart listaa jo Guderianin nuoruudessa ilmenneitä ominaispiirteitä, joista myönteisiä olivat päättäväisyys, kunnianhimo, hyvämuistisuus ja ahkeruus. Guderian osoitti koulussa omaavansa erinomaista arvostelukykyä ja terävä-älyisyyttä, mutta tämä teki hänestä jokseenkin ylimielisen, koska Guderian piti itseään muita parempana ja tämä puolestaan aiheutti ongelmia, kun piti totella ylempien käskyjä. Kielteisiä piirteitä olivat lisäksi itsepäinen itsenäisyys, mielialojen ailahtelevuus sekä haitallinen optimismi.²⁸⁸ Tämä optimismi hämärsi hänet usein tosiasioilta ja sai hänet uskomaan onnen kääntymiseen vielä silloinkin, kun mitään ei ollut enää tehtävissä; Hartin mukaan tämä ominaisuus haittasi häntä läpi elämän²⁸⁹. Guderianin optimismiin liittyi kyvyttömyys käsittää suuria strategisia tosiasioita ja tämä oli ehkäpä hänen haitallisin ominaisuutensa. Tämä strateginen likinäköisyys haittasi Hartin mukaan Guderiania ymmärtämästä Saksan asevarustelun suurempien linjavetojen mielekkyyttä, koska hän keskittyi pelkästään panssarijoukkoihinsa²⁹⁰. Sodan aikana keskittyminen panssarijoukkojen edistämiseen muiden aselajien kustannuksella sodan suurista tosiasioista välittämättä oli Hartin mukaan osoitus siitä, ettei Guderian ymmärtänyt suurstrategiasta yhtään mitään²⁹¹.

Olen pääsääntöisesti eri mieltä Hartin kanssa koskien Guderianin näkemyksiä panssariaseen kehitystyön osalta maailmansotien välisenä aikana, mutta sota-ajan osalta Hart vaikuttaa osuneen aivan oikeaan kertoessaan Guderianin kyvyttömyydestä käsittää sodan suuria strategisia päätöksiä. Guderian keskittyi muistelmissaan paljon oman välittömän rintamakaistaleensa tapahtumiin kokonaiskuvasta juurikaan välittämättä. Minusta vaikuttaa siltä, että Guderian oli erinomainen taktikko ja komentaja, mutta hän ei ollut erityisen pätevä strategi.

²⁸⁷ Guderian 1999, 25, Harrisin viite 1. Guderianin strateginen pohdinta rajoittui lähinnä Saksan maantieteellisen aseman ja luonnonvarantojen asettamille vaatimuksille pikaisesta sodankäynnistä, mutta ei sen pidemmälle. Harrisin mukaan tässä ajattelussa ei ollut mitään omaperäistä.

²⁸⁸ Hart Russell 2006, 5–6,8.

²⁸⁹ Hart Russell 2006, esim. 13.

²⁹⁰ Hart Russell 2006, esim. 18–19.

²⁹¹ Hart Russell 2006, esim. 90.

Mutta jälleen kerran on syytä tarkastella Guderianin strategisesti rajoittunutta näkemystä suuremmasta näkökulmasta, jolloin voi huomata, ettei Guderian ollut tässäkään asiassa täysin yksin. Joidenkin tutkijoiden mukaan Saksan sodanjohdossa esiintyi niin merkittävä ongelma, että se lopulta johti tappioon toisessa maailmansodassa; Saksan sodanjohdolta vaikutti puuttuvan kokonaan pitkän tähtäimen suurstrateginen näkökulma sodankäyntiin. Sodan piti olla vain paikallinen ja lyhytaikainen tapahtuma ja uutta suursotaa piti välttää, sillä Saksan ei koettu kestävän pitkää sotaa. Sodan alettua monet saksalaiskenraalit keskittyivät liian usein omiin taktisiin alueisiinsa tarkastelematta lainkaan strategisia tavoitteita tai annettujen tavoitteiden mielekkyyttä. Miksi näin tärkeä strateginen näkökulma jäi huomiotta?

Samuel Mitchamin mukaan ongelmat juontavat juurensa jo koulutusaikoihin. Saksan jällevarustelu ja armeijan laajentuminen johtivat suureen yleisesikuntakoulutuksen saaneiden upseerien kysyntään ja vastatakseen kysyntään nelivuotinen koulutus lyhennettiin kolmeen vuoteen ja sodan kynnyksellä koulutus oli enää kaksivuotinen. Koulutus painottui erilaisten ja erikokoisten osastojen johtamiseen, taktiikoihin sekä esikuntatyöhön. Vähemmälle tai kokonaan pois jäivät muun muassa logistiikkaa, sotataloutta ja strategiaa koskevat kysymykset.²⁹² Tällainen koulutus johti siihen, että saksalaisista kehittyi taktisella ja operationaalisella tasolla taistelulentien mestareita. Monissa lähteissä todetaan saksalaisten ylivoimaisuus vihollisiinsa nähden liikkuvassa mekanisoidussa sodankäynnissä ja tämä ei olisi ollut mahdollista ilman, että koulutuksessa olisi panostettu nopeasti etenevien joukkojen hallintaan. Saksalaiset olivat siis johtamissodankäynnin mestareita ja siksi Saksan panssarijoukot pysyivät taktisella ja operationaalisella tasolla ohittamattomina sodan loppuun asti.²⁹³

Koulutuksen puutteet strategian opetuksessa aiheuttivat toisaalta ratkaisevia ongelmia. Jacques Sapirin mukaan operationaalinen ja taktinen ajattelu korvasivat strategisen ajattelun, jonka seurauksena saksalaisupseerit osasivat kyllä voittaa taisteluja, mutta he eivät ymmärtäneet pitkäaikaisen sodankäynnin sääntöjä. Lyhyen ja keskipitkän tähtäimen uskaliaat operatiiviset suunnitelmat ottivat etusijan ja pitkän tähtäimen strateginen suunnittelu katosi, ja tämän seurauksena saksalaisjohto ei enää käsittänyt valitun sotaopin

²⁹² Mitcham 2008, 73–75.

²⁹³ Sapir 2003, 225; Mitcham 2008, 75; McCarthy & Syron 2012, 12.

ja valtion taloudellisen kestävyvyn välisen suhteen asettamia rajoituksia.²⁹⁴ Mitcham pohtiikin, kuinka asiat olisivat voineet mennä toisin, jos strategiaa, kansainvälisiä suhteita ja sodan taloudellista puolta käsittelevää neljättä koulutusvuotta ei olisi koskaan poistettu upseerikoulutuksesta²⁹⁵.

Puutteellinen sotilaskoulutus oli vain yksi selittävä tekijä Saksan sotastrategiaa (tai sen puutetta) arvioitaessa. Saksan sotahistoriaa tutkineen professori Robert Citinon mukaan toinen syy liittyy saksalaisen sodankäynnin perinteisiin. Saksa oli maantieteellisesti katsottuna useiden mahdollisten vihollisten keskellä ja sotatilanteessa komentajilla ei ollut tarpeeksi aikaa eikä miesvoimaa pitkän tähtäimen strategiseen suunnitteluun vaan sota pitäisi voittaa nopeasti. Strategia nähtiin liian jäykkänä kehikkona sodan kaoottisessa todellisuudessa ja siksi saksalaisen sodankäynnin pääpaino oli Citinon mukaan operaatiotasolla. Saksalaisten joustava tehtävätaktiikka johdettiin tästä perinteestä.²⁹⁶

Kolmas syy liittyy Hitlerin ja natsiaatteen rakenteelliseen vaikutukseen Saksan yhteiskunnassa ja sotilasjohdossa. Adolf Hitleriä tutkinut historianprofessori Ian Kershaw käyttää saksalaisten erityislaatuista suhteesta Hitleriin ilmaisua ”Johtajaa kohti työskenteleminen”. Tämä tarkoitti sitä, että kansalaiset pyrkivät toteuttamaan Hitlerin (oletettua) tahtoa oma-aloitteisesti ilman erillistä käskyä hankkiakseen itselleen mahdollisia etuja. Jo ennen sotaa Hitler oli aloittanut natsiaatteen levittämisen sekä pyrki keskittämään kaiken vallan itselleen asettamalla eri osapuolet vastuuseen suoraan hänelle itselleen. Tämä johti perinteisten hallinnollisten tahojen katoamiseen ja tilalle syntyi valtava määrä pienempiä tiettyihin erityisalueisiin erikoistuneita virastoja. Natsiaate perustui jatkuvaan taisteluun vahvojen ja heikkojen välillä ja oli siksi omiaan luomaan voimakasta kilpailutilannetta eri osapuolten kesken. Kaikki halusivat voittaa taistelun päästäkseen Hitlerin suosioon, jolloin kaikenlaisiin keskipitkän aikavälin tavoitteisiin tähtäävä suunnittelu ja yhteinen päätöksenteko katosivat ja tilalle syntyi jatkuvasti toistensa kanssa toimivallasta kilpailevien virastojen paljous.²⁹⁷ Myös Guderian oli kiinnittänyt muistelmissaan huomiota siihen, että Saksan sodanjohdossa oli aivan liian monta vaikutusvallasta kilpailevaa päällekkäistä esikuntatahoa (SS, ilmavoimat,

²⁹⁴ Sapir 2003, 225.

²⁹⁵ Mitcham 2008, 75.

²⁹⁶ Citino 2008, 71.

²⁹⁷ Kershaw 2003, 96,104–105.

merivoimat, maavoimien yleisesikunta, varusteluministeriö yms.), mikä loi hallinnollisen kaaoksen ja Hitlerin jatkuva puuttuminen pieniin yksityiskohtiin vain pahensi tilannetta²⁹⁸.

Sapirin mukaan natsijohdon alaisuudessa syntyi yhteisöllinen hajoaminen, mikä loi erittäin kilpailullisen teknologiakulttuurin, jossa jokainen eri laitos/osasto/henkilö tappeli toisiaan vastaan. Tämä kilpailullinen ympäristö johti toisaalta uskaliaisiin sotilasoperaatioihin, edistykselliseen sodankäyntiin ja pitkälle kehittyneisiin aseteknologisiin keksintöihin (esim. Messerschmitt Me 262 -suihkuhävittäjä, ballistinen V2-ohjus ja Tiger 1 -panssarivaunu), mutta toisaalta taas johti moniin epäkäytännöllisiin voimavaroja haaskaaviin projekteihin ja tuotteisiin. Lisäksi monien keksintöjen asettamat vaatimukset olivat sotilastaloudellisesti yhteensopimattomia Saksan strategisten vaatimusten kanssa. Saksalaisten sotakoneet olivat pitkälle kehittyneitä vastustajiinsa verrattuina ja siten taistelukentällä ylivoimaisia, mutta tämä etulyöntiasema johti aseiden monimutkaisuuteen, korkeampaan hintaan ja mekaaniseen epäluotettavuuteen. Sodan alkuvuosina tämä ei ollut ongelma, mutta sodan muututtua materiaalitaisteluksi laadullinen ylivoima ei kyennyt saavuttamaan vihollisen määrällistä ylivoimaa. Lisäksi aina vain teknisesti kehittyneemmät aseet vaativat entistä koulutetumpaa miehistöä ja tappioiden kasautuessa rintamalle jouduttiin lähettämään entistä heikommin koulutettuja sotilaita, jolloin tekninen etulyöntiasema menetettiin turhaan heikkotasoisten ja kokemattomien sotilaiden vuoksi. Sapirin mukaan saksalainen teknologiaan panostava kulttuuri osoittautui tuotannollisesti sopimattomaksi pitkässä yhteenotossa.²⁹⁹

Joidenkin historian tutkijoiden mukaan salamasodaksi kutsuttu taistelutapa oli jo lähtökohtaisesti ongelmallinen Saksan sodankäynnille strategisesta näkökulmasta katsottaessa. Markku Jokisipilä myöntää salamasodan etuna ensinnäkin sen, että keskitetyt panssarijoukot ilmavoimien tukemana hajottavat vihollisvoimat nopealla liikkuvalla sodankäynnillä. Lisäksi salamasota säästää elävää voimaa ja jatkuva liike rajoittaa puolustajan mahdollisuuksia käyttää tykistöään, jolloin panssarivaunusta tulee taistelukentän herra. Toisaalta tällaisessa sodankäyntitavassa liike ei saa seisahtua, eli muulta tukevalta (huolto)koneistolta vaaditaan todella tehokasta logistista suorituskykyä. Pitkäkestoinen kamppailu pysäyttää salamasodan ennen pitkää (kun huolto lopulta

²⁹⁸ Guderian 2000, 293.

²⁹⁹ Sapir 2003, 230–231.

pettää), joten tällaista sodankäyntitapaa voidaan käydä maksimissaan kuukausia, eli nopean ratkaisun saavuttaminen on ehdoton edellytys. Näiden lisäksi Saksan nopea eteneminen toi sen lisärasitteen, että hallittavaksi tuli valtavan suuria uusia alueita ja niillä asuvia ihmisiä. Näiden alueiden pysyvä miehitys puolestaan satoi joukkoja, jolloin suuret määrät taistelukykyisiä osastoja oli poissa taistelusta. Tästä johtuen suuressa kamppailussa salamasota oli sotaoppina Jokisipilän mukaan Hitlerin suuria tavoitteita ajatellen suorastaan hyödytön.³⁰⁰

Bartovin mukaan Saksan uskomaton menestys Ranskaa vastaan vuonna 1940 sokaisi Saksan johdon salamasodan toimivuuden rajoituksista. Riskejä ei arvioitu oikein tai ne jätettiin huomiotta eikä sotatarvikkeiden teollisuustuotantoa tehostettu riittävästi tukemaan nopeasti etenevää mekanisoitua armeijaa. Saksan hyökkäys Neuvostoliittoon seuraavana vuonna käänsi lopulta sotaonnen. Saksan panssarijoukot hajautuivat valtaville Neuvostoliiton länsiosien maa-alueille menettäen keskitetyn tulivoiman tuoman edun ja Neuvostoliiton kehittymättömän ti verkoston seurauksena huolto ei enää pysynyt hitaalla hevostauhilla tai rautatiekuljetuksilla (Neuvostoliiton raideleveys ei ollut sama kuin Saksassa) kaukana etenevien panssarikolonniin perässä. Tämä johti Saksan sotakoneiston ”halvaantumiseen”, jolloin koko sodankäynti muuttui materiaalisodankäynniksi. Bartovin mukaan tämän tapahduttua saksalaisten etulyöntiasema taktiikassa, koulutuksessa ja urheudessa menetti merkityksensä, kun tärkeämmäksi tulivat teollisuuden tuotantoteho, tekninen taito sekä materiaaliset ja inhimilliset voimavarat. Tällaisessa sodankäynnissä Saksa ei voinut enää vihollisiaan voittaa.³⁰¹

7. Johtopäätökset

Heinz Guderian on yksi toisen maailmansodan tunnetuimpia sodanjohtajia. Hänen muistelmiaan julkaistaan uusina painoksina yhä edelleen ja monissa historiateoksissa hänet yhdistetään Saksan panssarivoimiin, niiden kehitykseen ja toisen maailmansodan alkuvaiheen sotilaallisiin voittoihin. Hänen saavutuksiaan ja kaukonäköisyyttään ylistetään ja jotkin kirjoittajat pitävät häntä jopa yhtenä Saksan parhaimmista sotilaista.

³⁰⁰ Jokisipilä 2018, c.

³⁰¹ Bartov 2003, 161–162, 165–166.

Yleishistoriankirjoituksista poiketen akateemisissa piireissä Guderianin sodanjälkeistä mainetta on alettu kyseenalaistaa yhä enemmän. Kyseenalaiseksi ovat joutuneet Guderianin asema Saksan johtavana panssariteoreetikkona, hänen taistelunsa muita aselajeja vastaan sekä hänen todellinen merkityksensä Saksan panssariaseen kehityksessä. Osa tutkijoista syyttää Guderiania lahjusten ottamisesta ja osa on kyseenalaistanut Guderianin kyvykkyyden sodanjohtajana vähättelemällä hänen saavutuksiaan pelkäksi hyväksi onneksi. Monet uusista tulkinnoista ovat perusteltuja, sillä kylmän sodan päätyttyä arkistojen avauduttua saataville tuli uutta tietoa. Osa tulkinnoista taas vaikuttaa pelkästään muodikkailta huomion herättäjiltä vailla kunnan totuus pohjaa. Vaikka tämä tutkielma ei kykene vastaamaan kaikkiin Guderianin uran epäselvyyksiin ja kiistanalaisuuksiin, pyrkii se silti täydentämään kuvaa kuuluisasta panssarikenraalista.

Guderianin sotateorian keskiössä on liike ja iskuvoima. Jatkuva ja nopea liike saadaan aikaan moottoroimalla omat joukot, jotka mahdollistavat sodan päättämisen nopeasti. Iskuvoima murtaa vihollispuolustuksen ja riittävä voima saadaan keskittämällä joukot hajauttamisen sijaan. Onnistunut hyökkäys edellyttää sopivan maaston, yllätyksen sekä hyökkäyksen suurena joukkona riittävässä leveydessä ja syvyydessä. Kaiken keskiössä on tulen ja liikkeen tehokkain ruumiillistuma: panssarivaunu. Mutta panssarivaunu ei kykene voittamaan sotia yksinään vaan ratkaisevaa on eri aselajien välinen tiukka yhteistyö.

Guderianin mielestä uudet aseet eivät olleet mullistaneet sodankäynnin sääntöjä vaan periaatteet olivat edelleen samat. Panssarivaunut, lentokoneet ja muut moottoroidut joukot mahdollistivat paluun perinteisiin, jotka ensimmäinen maailmansota näytti hävittäneen. Guderianin panssariteoria ei siis ollut mitenkään uudenlainen ajatusmaailma vaan hänen oivalluksensa oli käyttää vanhoja hyökkäysteorioita uusin asein. Itse asiassa *salamasota* ei tutkijoiden mukaan ollut Guderianin saati Saksan virallinen sotaoppi. Saksalainen *salamasota* on laihasti määritelty termi saksalaisten nopealle panssarivoimien johtamalle ja ilmavoimien tukemalle hyökkäykselle. Citinon mukaan saksalainen *salamasota* oli loppujen lopuksi paluuta perinteiseen saksalaiseen liikesodankäyntiin (”*Bewegungskrieg*”)³⁰².

³⁰² Citino 2008, 72.

Tutkijoilla on erimielisyyksiä siitä, kuinka paljon ulkomaisten panssariteoreetikoiden ajatukset ovat vaikuttaneet saksalaisten panssariteorioihin. Yhtäläisyydet brittiteoreetikoiden ajatuksiin ja neuvostoliittolaiseen syvään taistelun teoriaan ovat havaittavissa: neuvostoliittolaisilta taistelun ulottaminen samanaikaisesti koko puolustuksen syvyyteen ja briteiltä vastustajan strateginen halvaannuttaminen iskemällä epäsuorasti vihollisarmeijan tukikoneistoon, jolloin vihollisen päävoimien taistelutahto romahtaa ilman suoraa yhteenottoa. Mutta joidenkin tutkijoiden mukaan näiden merkitys saksalaiseen sotaoppiin oli vähäinen vaan kaikki perustui perinteisen saksalaisen sotaopin käsitteisiin.

Preussilaisen sotateoreetikko Carl von Clausewitzin ajattelussa sota on politiikan jatkamista toisin keinoin. Tarkoituksena on nujertaa vastustajan tahto ja alistaa se oman tahdon alle.³⁰³ Saksalaisessa ajattelussa asevoimien tehtävänä on murtaa vihollisen tahto ja koska kansakunnan tahto ruumiillistuu sen asevoimissa, on tällöin vihollisen asevoimien tuhoaminen sodan tärkein päämäärä³⁰⁴. Tästä johtuen saksalaisille vihollisen halvaannuttaminen ei ollut tavoite vaan keino päästä tärkeimpään päämäärään eli vihollisarmeijan tuhoamiseen tuhoamistaistelun (”Vernichtungsschlacht”) opin mukaisesti. Tämä toteutetaan saartotaistelutaktiikalla (”Kesselschlacht”), jossa suuret vihollisjoukot ensin motitetaan ja sitten tuhotaan ratkaisevissa taisteluissa. DiNardon mukaan Saksan panssarisotaoppi kehittyi näistä perinteistä sekä saksalaisesta ensimmäisen maailmansodan aikaisesta iskujoukkotaktiikasta.³⁰⁵

Mikä ikinä olikaan Guderianin todellinen rooli saksalaisen panssariteorian kehitymisessä, niin on selvää, ettei hän todellakaan ollut 1920-luvulla ainoa saati johtava panssariasiantuntija Saksassa. Monet henkilöt vaikuttivat hänen ajatteluunsa merkittävästi ja esimerkiksi Oswald Lutzin roolia Saksan panssariaseen kehityksessä on alettu huomioda enemmän. Riittävän todistusaineiston puuttuessa ei kuitenkaan ole mielekäästä lähteä arvailemaan, kuka sanoi ja teki mitäkin³⁰⁶. Muiden panssariasiantuntijoiden vaikutuksen vähättely Guderianin omissa muistelmissa on

³⁰³ Clausewitz 2009, 15,27.

³⁰⁴ Corum 2008, 174.

³⁰⁵ DiNardo 2008, 63; Gat 2008, 40; Mitcham 2008, 49.

³⁰⁶ Battistelli 2011, 14.

herättänyt kysymyksiä Guderianin tarkoituksiperistä. Epäilykset valehtelusta ja vähättelystä viittaavat Guderianin itsekeskeisyyteen, mutta on myös mahdollista, ettei hän pitänyt panssariaseen varhaiskehitystä tärkeänä. Moni asia on varmasti myös unohtunut, koska muistelmia kirjoittaessaan hän ei enää voinut muistaa kaikkia menneisyyden yksityiskohtia tarkasti. Guderian on kuitenkin menestyksestään velkaa monelle, eikä tämä aina näy hänen muistelmissaan. Lutz, Reichenau, Fritsch, Blomberg, Hitler ja ilmeisesti myös Beck edistivät kaikki omalta osaltaan Guderianin uraa ja auttoivat mahdollistamaan Saksan panssariaseen kehityksen.

Tässä tutkimuksessa tuli useita kertoja selväksi, että vaikka Guderianin ajatukset olivat monesti edistyksellisiä ja vaikka hän monilta osin erottautui teknisen taustansa ja luonteensa takia muista upseereista, ei hän kuitenkaan ollut mitenkään ainutlaatuinen sen ajan saksalaisessa yhteiskunnassa. Monet Guderianin piirteet niin hyvässä kuin pahassa olivat tyypillisiä monissa muissakin saksalaisissa upseereissa. Näihin lukeutuivat muun muassa hänen kunnianhimoisuutensa, puutteet strategisessa ajattelussa, sotilaallisen voimapolitiikan hyväksyntä sekä eronteko Hitlerin ja natsien välillä. Guderianissa on monia erityisiä piirteitä, mutta hänet pitää silti nähdä yleisessä näkökulmassa saksalaisen upseeriston edustajana. Perinteinen puoluepolitiikka vaikutti olevan Guderianille täysin toissijaista. Tärkeintä politiikassa oli, että se ajaisi hänen panssariaseensa etuja ja tekisi Saksasta jälleen Euroopan voimakkaan mahtivaltion. Adolf Hitler ja kansallissosialistit tarjosivat vahvaa hallintoa ja tukeaan panssarivoimille, joten Guderian luonnollisesti antoi kannatuksensa heille. Guderianin tuki natseille oli siis tarkoituksenmukaista, ei aatteellista.

Uudemman tutkimustiedon myötä Guderianin puhtoinen maine ammattisotilaana ja natsien vastustajana on kyseenalaistunut, minkä seurauksena Guderiania myönteisesti ymmärtävä näkökulma on vaihtunut hyvinkin kielteiseen, syyttelevään ja saavutuksia vähättelevään kirjoitteluun³⁰⁷. Esimerkiksi Russell Hartin Guderianista kertova teos muistuttaa pikemminkin lokakampanjaa kuin pätevää elämäkertaa. Tällainen suorastaan pahantahtoinen näkökulma ei tee oikeutta tutkimuskohteelle vaan henkilöhistoriallisissa tutkimuksissa henkilön saavutuksia ja virheitä on esitettävä tasapuolisesti ja totuudenmukaisesti. Myös Pier Paolo Battistelli arvostelee Hartin kirjoitustyyliä ja toteaa

³⁰⁷ Battistelli 2011, 58.

teoksen muistuttavan pikemminkin yritystä tuhota Guderian ja hänen tarinansa kuin luoda tasapuolinen kertomus³⁰⁸. Battistellin mukaan on vaikeaa syyttää Guderiania itsekeskeisen, omaa toimintaa arvostelemattoman ja saavutuksia korostavan muistelmateoksen kirjoittamisesta, koska kaikissa muistelmissa tähän syyllistytään enemmän tai vähemmän. Sen sijaan Battistelli syyttää historioitsijoita nojaamisesta yhteen lähteeseen aivan liian pitkään.³⁰⁹

Kaikista puutteistaan ja vääristelyistään huolimatta Guderianille pitää antaa tunnustusta hänen monista saavutuksistaan. Guderian oli kyvykäs ja taitava komentaja, ja vaikeivat hänen ajatuksensa olleetkaan omaperäisiä, ne olivat silti kekseliäitä ja edistyksellisiä. Vaikkei maine Saksan panssarijoukkojen isänä ehkä vastaa totuutta, pitää Guderianille antaa Battistellin mielestä tunnustusta tämän työstä erityisesti vuosien 1938–1940 aikana. Näinä kriittisinä vuosina Guderian valvoi ja kokeili taistelukentällä panssaridivisiooniaan, jotka olivat suureksi osaksi hänen luomuksiaan. Hän oli merkittävässä vastuussa varsinaisen panssaridivisioonarakenteen kehittämisessä, hän ymmärsi aselajien välisen yhteistyön merkityksen, hän huomioi vaunujen huollon ja kunnossapidon tärkeyden sekä oivalsi radion tuomien mahdollisuuksien hyödyntämisen.³¹⁰

Viimeisempänä mainittakoon Guderianin kiihkeä luonne. Vaikka se aiheutti hänelle vaikeuksia, oli tämä piirre yksi tärkeimpiä syitä hänen menestykseensä. Guderian uskoi vakaasti asiaansa ja tämä kiihko puski häntä eteenpäin urallaan vastoinkäymisistä huolimatta. Hänen kiihkeytensä vetosi moniin ja auttoi keräämään huomiota kehittyville panssarivoimille. Guderian oli lisäksi yksi niistä henkilöistä, jotka uskaltautuivat sanomaan Hitlerille suoraan eriävän mielipiteensä³¹¹. Erich von Mansteinin mukaan ilman Guderianin sinnikkyyttä ja taistelunhaluista luonnetta Saksan armeijalla ei olisi ollut sitä panssariasetta, jonka ansiosta Saksa sai toisen maailmansodan alkuvuosien voittonsa³¹².

³⁰⁸ Battistelli 2011, 63.

³⁰⁹ Battistelli 2011, 59.

³¹⁰ Battistelli 2011, 56,60.

³¹¹ Guderian 2000, esim. 268,378,414.

³¹² Gat 2008, 27.

8. Jälkisanat – Guderian toisessa maailmansodassa

Toinen maailmansota alkoi 1.9.1939 Saksan hyökättyä Puolaan. Tilanne oli saksalaisille painajaismainen. Ulkopoliittisten virhearvioiden seurauksena paikalliseksi suunnitellusta lyhyestä sotilaallisesta yhteenotosta kehittyi pitkäkestoinen maailmansota. Saksa joutui siihen keskeneräisellä armeijalla, jonka aseet eivät olleet teknisesti ylivoimaisia vastustajien aseisiin nähden. Todellinen sotatalous ei vielä ollut käytössä ja uudenaikaisista panssarivaunuista ja kuljetusajoneuvoista oli huutava pula. Ruoka- ja asevarastoja oli kerrytetty riittämiin, mutta varsinainen asetuotanto oli hyvin alhaisella tasolla. Lisäksi Saksalla oli pulaa melkein kaikista sotateollisuuden vaatimista raaka-aineista ja siksi se oli täysin ulkomaankaupan tuonnin varassa.³¹³

Puolan kampanjan aikana Guderian johti yhtä armeijakunnista, jolle oli alistettu vain yksi Saksan panssaridivisioonista sekä kaksi moottoroitua jalkaväkidivisioonaa. Tämä ei Guderiania hidastanut vaan hän alkoi toimeenpanna Puolassa omia oppejaan. Hän johti etulinjasta käsin ja puski jatkuvasti miehiään eteenpäin. Hän oli hyvin kärsimätön ja hyökkäävä komentaja ja nopeiden liikkuvien osastojen johdossa tämä tuotti tuloksia. Toisin kuin Erwin Rommel, jonka jatkuvat poissaolot komentopaikalta etulinjassa tekivät hänen tavoittamisestaan toisinaan mahdotonta, Guderian hyödynsi uusia yhteydenpitovälineitä liikkumalla radiolla varustetussa komentoajoneuvossa ja oli siten jatkuvasti yhteydessä muihin yksiköihin ja ylempiinsä³¹⁴. Puolalaiset tekivät vastarintaa, mutta he eivät kyenneet pysäyttämään saksalaisten nopeaa etenemistä ja Puolan kuolinisku tuli, kun Neuvostoliitto tunkeutui maahan kaksi viikkoa saksalaisten hyökkäyksen jälkeen. Guderian oli tyytyväinen panssarivaunuihinsa ja lisäksi hänen joukkojensa tappiot olivat varsin vähäiset.

Puolan kampanjan päättyttyä saksalaiset alkoivat suunnitella tulevaa Ranskan kampanjaa. Lopulta päädyttiin kenraalimajuri Erich von Mansteinin suunnitelmaan, jossa suoritettaisiin nopea panssarihyökkäys läpi Ardennien metsän ranskalaisten rakentaman vahvan Maginot-linjan pohjoispuolelta. Joukkojen päästyä merelle koko liittoutuneiden Pohjois-Ranskassa olevat joukot jäisivät saarretuiksi, jolloin ne voitaisiin tuhota.

³¹³ Mitcham 2008, 241.

³¹⁴ Battistelli 2011, 17.

Manstein tiedusteli Guderianin mielipidettä, joka tuki ajatusta nojaten ensimmäisen maailmansodan aikaisiin kokemuksiinsa Ardennien maastosta sekä käsityksiinsä ranskalaisten sotaopin jäykkyydestä, liikkuvan sodankäynnin laiminlyönnistä ja ranskalaisvaunujen hajauttamisesta jalkaväen tukiseiksi³¹⁵. Keväällä 1940 valloitettuaan Tanskan ja Norjan saksalaiset olivat valmiita ja hyökkäys Ranskaa vastaan alkoi 10.5. Saksalaiset olivat panssarien osalta niin laadullisesti ja määrällisesti alakynnessä, joten menestys oli täysin miesten, taktiikan ja johtamisen varassa³¹⁶.

Saksalaisten alkuhyökkäys läpi Alankomaiden veti liittoutuneiden pääjoukot pohjoiseen, jonka jälkeen Saksan päähyökkäys käynnistyi seitsemän panssaridivisioonan voimin läpi Ardennien metsän. Guderianin komennossa oli kolme panssaridivisioonaa ja hänen joukkonsa olivat keskeisessä roolissa ratkaisevassa Sedanin läpimurrossa. Ilmavoimien, panssarivoimien ja pioneerien yhteistyö tuotti tulosta Maasjokea ylitettäessä ja ranskalaisten puolustus murtui saksalaisten tulivoiman edessä. Saksalaispanssarien tie Englannin kanaalille oli auki ja Guderian puski joukkojaan nopeasti länteen saartaakseen liittoutuneiden pääjoukot. Saksalaisvaunujen eteneminen oli niin nopeaa, että Saksan ylijohto pelästyi riskiä, että vaunut jäisivät saarroksiin syvälle vihollislinjojen taakse. Guderiania kehoitettiin useasti pysähtymään ja odottamaan jalkaväkeä ja tästä syntyi Guderianin tulisen luonteen takia useita yhteenottoja esimiesten kanssa.³¹⁷ Panssarit saavuttivat lopulta rannikon, mutta Hitlerin käskystä joukot pysäytettiin, eikä valtavaa liittoutuneiden mottia saatu ajoissa tuhottua. Olivatpa Hitlerin syyt panssarien pysäyttämiseen mitkä tahansa, mahdollisti odottelu Ison-Britannian siirtoarmeijan evakuoinnin Dunkerquen rannalta turvaan Britteinsaarille. Pääjoukon poistuttua saksalaiset lopulta sulkiivat motin ja kääntyivät etelään. Ranskalaispuolustus ei kyennyt pidättelemään saksalaisia, jolloin taistelutahto romahti ja Ranska antautui 22.6.

Taistelu Ranskasta osoitti Guderianin ajatukset oikeiksi. Guderian oli omaksunut erinomaisesti liikkuvan sodankäynnin periaatteet sekä vaaditut johtamistavat. Hän vaati itseltään ja miehiltään tuloksia ja hän myös sai niitä. Lisäksi hänen periaatteensa voimien keskittämisestä hajauttamisen sijaan osui oikeaan. Mutta saksalaiset olivat sokaistuneet voitostaan, eikä voiton syytä tarkemmin tutkittu, mikä johtaisi ongelmiin myöhemmin.

³¹⁵ Guderian 2000, 94–96.

³¹⁶ McCarthy & Syron 2012, 81.

³¹⁷ Mitcham 1989, 84–89.

Panssarituotantoa ei nostettu riittävästi, kuten ei myöskään moottoriajoneuvojenkaan, jolloin valtaosa jalkaväestä joutuisi marssimaan jalan. Lisäksi vaunujen kulumisen ja huollon ongelmiin ei kiinnitetty tarpeeksi huomiota. Lisäksi ajan ja tilan kysymyksiä ei pohdittu riittävästi, eikä Guderiankaan täysin ymmärtänyt, että Ranskan etäisyydet eivät vetäneet lainkaan vertoja Neuvostoliiton valtaviin maa-aloihin.³¹⁸

Kun operaatio Barbarossa – Hitlerin suuri hyökkäys Neuvostoliittoon – alkoi 22.6.1941, oli Guderian sijoitettu Keskiseen armeijanryhmään kolmen armeijakunnan komentajaksi, joihin sisältyi viisi panssaridivisioonaa. Vaikka Saksan onnistui yllättää Neuvostoliitto täydellisesti ja vaikka saksalaiset saavuttivat suuria voittoja, alkoi ongelmia ilmetä kiihtyvään tahtiin. Kohtaaminen uusien T-34- ja KV-1-vaunujen kanssa tuotti saksalaisille järkytyksen, koska saksalaisten yleisimmät panssarintorjunta-aseet eivät kyenneet pysäyttämään neuvostovaunuja. Guderiankin myönsi, että neuvostovaunut olivat saksalaisia parempia³¹⁹. Etenemistä hidastivat neuvostojoukkojen sitkeys ja länsiliittoutuneisiin verrattuna paljon rajumpi vastarinta, mikä sitoi suuret määrät saksalaisjoukkoja useisiin motteihin pitkäksi aikaa, sekä huollon vaikeutuminen valtaviin etäisyyksien takia. Lisäongelmia tuotti Neuvostoliiton alkeellinen tieverkosto. Viimeinen suuri ongelma oli, että kolme suurta armeijaryhmää hajaantui Neuvostoliiton valtaviin läntisiin maanosiin ilman selkeää yhteistä tavoitetta³²⁰.

Guderianille kaikkein tärkein tavoite oli Moskovan valtaaminen ja hän halusi kaikki voimat keskitettäväksi sen saavuttamiseksi. Ratkaiseva päätös tuli Hitleriltä 4.8, kun hän päätti unohtaa Moskovan ja jakoi Keskisen armeijakunnan panssarikärjen kahtia: toinen kääntyisi pohjoiseen tukemaan Leningradin hyökkäystä ja toinen – Guderianin yhtymä – tuhoaisi Ukrainan neuvostojoukot ja ottaisi alueen luonnonvarat haltuunsa. Guderian sekä moni muu kenraali vastusti Hitlerin päätöstä jakaa joukot, koska heidän mielestään Moskovan valtaaminen saisi Neuvostoliiton romahtamaan. Hitler piti päänsä ja syytti kenraalejaan siitä, etteivät he ymmärtäneet mitään sodan taloudellisesta puolesta.³²¹ Kesti kaksi kuukautta, ennen kuin Hitler päätti jatkaa hyökkäystä Moskovaan, mutta aikaa oli tuhlaantunut liikaa. Jos saksalaisilla oli ikinä mahdollisuus valloittaa Moskova, niin tämä

³¹⁸ Guderian 2000, 138,144; Battistelli 2001, 27,56.

³¹⁹ Guderian 2000, 237–238,276.

³²⁰ Guderian 2000, 142.

³²¹ Guderian 2000, 189–200.

mahdollisuus oli menetetty. Syyssateiden tultua mutaiset tiet tekivät etenemisen lähes mahdottomaksi ja talven pakkaset lopulta pysäyttivät talveen valmistautumattomat ja täysin huollon puutteen uuvuttamat saksalaisjoukot aivan Moskovan porteille.

Neuvostoliiton tappiot laskettiin miljoonissa ja se oli menettänyt kymmenittäin divisiooniaan Bialystokin, Minskin, Smolenskin, Kiovan, Vjazman ja Brjanskin moteissa. Tästä huolimatta sillä riitti lisäjoukkoja ja kalustoa ja saksalaisten järkytykseksi Neuvostoliitto käynnisti joulukuussa massiivisen vastahyökkäyksen, joka ajoi loppuun uupuneet saksalaiset pois Moskovan edustalta. Guderiankin vetäytyi ylivoiman edessä asemistaan vastoin Hitlerin käskyjä. Guderian kannatti panssarimiehenä liikkuvaa ja joustavaa puolustusta, kun taas Hitlerille oli tärkeää säilyttää jo vallatut asemat. Guderian oli Barbarossan aikana riitautunut useasti esimiestensä kanssa, vaikka toisaalta monen Keskeisen armeijan upseerien keskinäiset välit olivat jo valmiiksi huonot³²². Käskyjen rikkominen oli viimeinen pisara ja Hitlerin käskystä Guderian erotettiin tehtävistään ja siirrettiin armeijan reserviin 26.12 yhdessä kymmenien muiden kenraalien kanssa³²³.

Hitlerin ja Guderianin suhteet olivat myöhemminkin maailmansodan aikana monesti ongelmalliset. Hitleriä sodanjohtajana tutkineen saksalaisen professori Wolfram Pytan mukaan Hitler ei suosinut panssariasetta sodankäynnin ensisijaisena muotona, vaikka se toimikin hyvin hänen tavoitteidensa kannalta Ranskassa 1940 ja Neuvostoliitossa vuonna 1941. Vuoden 1941 lopulla hän kuitenkin piti paljon tärkeämpänä jo vallattujen alueiden varmistamista ja pitämistä hallussa sekä näki itsensä ennemminkin linnoitusten luomisen ja puolustustaistelun asiantuntijana. Tämän takia hän ei enää suosinut panssarien hyökkäyksellistä käyttöä itärintaman pysähdytyä. Pytan mukaan Hitlerille sodankäynnissä tila oli tärkeämpi kuin aika. Kun Guderian olisi halunnut jatkaa panssarien käyttöä salamasotalinjalla, Hitler katsoi hänet tottelemattomaksi ja siirsi hänet toisiin tehtäviin vuodenvaihteessa 1941–1942. Kyseessä ei kuitenkaan ollut täysi välirikko, vaan Guderianille löytyi myöhemminkin käyttöä maailmansodan aikana.³²⁴

Guderian kutsuttiin takaisin palvelukseen vuoden 1943 alkupuolella. Rommel oli kärsinyt tappion Pohjois-Afrikassa El Alameinissa ja Saksan 6. armeija oli antautunut Stalingradin

³²² Mitcham 2008, 465.

³²³ Guderian 2000, 270; Battistelli 2011, 33; Mitcham 2008, 505.

³²⁴ Pyta 2015, 354–402.

taistelussa. Hitler sanoi tarvitsevänsä Guderiania tilanteen korjaamiseksi ja uskoi panssariasioista tietävän Guderianin kykenevän tähän. Guderian ylennettiin Saksan panssarijoukkojen tarkastajaksi 1.3.1943 ja tässä asemassaan hän oli suoraan vastuussa Hitlerille. Guderianin uusi virka-asema sisälsi erittäin paljon valtaa. Hän vaikutti panssarijoukkojen kaluston kehittelyyn ja valmistukseen, joukko-osastojen rakenteeseen sekä panssarijoukkojen koulutukseen.³²⁵ Hän muun muassa paransi tiedonkeruuta, vahvisti vanhoja panssaridivisioonaa, tehosti panssarituotantoa keskittämällä tuotannon muutamiin toimiviin malleihin ja hylkäsi useita toimimattomia asemalleja.³²⁶

Guderian olisi halunnut voimistaa Saksan panssarivoimia vuoteen 1944 asti ennen mitään suurta operaatiota, mutta Hitler oli toista mieltä. Talven 1943 taistelujen seurauksena Kurskin kaupungin ympärille oli muodostunut valtava mutka rintamaan täynnä neuvostojoukkoja ja Saksan sodanjohdolle mutkan tuhoaminen pihtiliikkeellä helpottaisi painetta itärintamalla. Hitler viivytti hyökkäystä kesälle asti, koska uskoi uuden sukupolven Tiger- ja Panther-vaunujen tuovan voiton, mutta Guderian oli toista mieltä. Kurskin hyökkäys rikkoisi kahta peruseriaa – yllätys ja sopiva maasto – koska valtava mutka oli neuvostoliittolaisille ilmiselvä hyökkäyskohde ja lisäksi puna-armeijan voimakkaat puolustusasemat täynnä panssarintorjuntakalustoa oli tehnyt Kurskin ympäristöstä panssareille sopimatonta maastoa.³²⁷ Hitler ei halunnut odottaa puolustuksessa vaan käski joukkonsa hyökkäykseen 5.7.

Kurskin suuri panssaritaistelu jäi Saksan viimeiseksi suureksi operaatioksi itärintamalla. Mutkan pohjoispuolella hyökkäys pysähtyi hyvin nopeasti miinoihin ja puolustuslinjoihin, mutta etelässä saksalaisten panssarikiilat puski tiensä läpi puolustuksesta, kunnes ne pysäytettiin Prohorovkan panssaritaistelussa. Saatuaan tiedon liittoutuneiden maihinnoususta Sisiliassa ja Neuvostoliiton aloitettua valtavan vastahyökkäyksen Hitler keskeytti Kurskin operaation viikko sen aloituksesta. Guderian totesi taistelun olleen ratkaiseva tappio Saksalle, koska menetetty kalusto ja miehet eivät olleet korvattavissa, ja tämän seurauksena aloite siirtyi lopullisesti vastustajalle³²⁸.

³²⁵ Guderian 2000, 287–291

³²⁶ Guderian 2000, 295–296; Hart Russell 2006, 89.

³²⁷ Guderian 2000, 306.

³²⁸ Guderian 2000, 312.

Loppusodan ajan Guderian yritti useasti kääntää pienillä operaatioilla sodan kulkua, mutta hän ei kyennyt estämään väistämätöntä tappiota liittoutuneiden ja Neuvostoliiton joukkojen edetessä jatkuvasti kohti Saksaa. Guderianin viimeinen merkittävä ylennys tuli vuonna 1944 heinäkuun 20. päivän salaliiton seurauksena, kun hänet seuraavana päivänä ylennettiin Saksan yleisesikunnan päälliköksi. Tässä virassa hän edisti natsiaatteen levittämistä armeijassa ja oli tuomitsemassa kenttäoikeudessa Hitlerin vastaisesta salaliitosta syytettyjä kuolemaan. Guderian saattoi yrittää peitellä jälkiään, koska 20.7 hän oli ollut poikkeuksellisesti koko päivän tavoittamattomissa, mikä vihjaa siihen, että hän tiesi salaliitosta ja vain odotti tietoa siitä, kenen puolelle asettua³²⁹. Virka yleisesikunnan päällikkönä päättyi, kun jatkuvien erimielisyyksien seurauksena Hitler määräsi Guderianin sairauslomalle 28.3.1945³³⁰, eli käytännössä hänet vapautettiin tehtävistään. Saksan antauduttua ja sodan loputtua Guderian vietti kolme vuotta amerikkalaisten vankeudessa, mutta häntä ei koskaan tuomittu sotarikoksista Nürnbergin sotarikosoikeudenkäynnissä³³¹. Vuonna 1951 hän julkaisi saksankielisen muistelmateoksensa, joka käännettiin englanniksi seuraavana vuonna. Heinz Wilhelm Guderian kuoli 14.5.1954 65-vuotiaana Schwangaussa Saksan liittotasavallassa ja hänet on haudattu historialliseen Goslarin kaupunkiin³³².

³²⁹ Guderian 2000, 9.

³³⁰ Guderian 2000, 428–429.

³³¹ Guderian 1999, 7.

³³² Battistelli 2011, 12.

Lähdeluettelo

KIRJALLISUUS

Aikalaiskirjallisuus

Clausewitz Carl von, *Sodankäynnistä*. Art House Oy, Helsinki 2009. Saksankielisestä alkuteoksesta *Vom Kriege* suomentanut Heikki Eskelinen.

Fuller John Frederick Charles, *Memoirs of an Unconventional Soldier*. Ivor Nicholson and Watson, London 1936.

Guderian Heinz, *Achtung – Panzer! : the development of armoured forces, their tactics and operational potential*. Cassell Military Paperbacks, London 1999. Alkuperäinen saksankielinen teos on vuodelta 1937, englanniksi kääntänyt Christopher Duffy.

Guderian Heinz, *Panzer Leader*. Penguin Books, London 2000. Saksankielinen alkuteos: *Erinnerungen eines Soldaten*. Alkuperäinen saksankielinen teos on vuodelta 1952, englanniksi kääntänyt Constantine Fitzgibbon.

Schacht Hjalmar, *Muistelmat*. WSOY, Porvoo 1956. Saksankielinen alkuteos on vuodelta 1953: *76 Jahre meines Lebens*, suomentanut Eero Ahmavaara.

Triandafillov Vladimir, *The nature of the operations of modern armies*. Frank Cass, Ilfor, Essex – Portland, Oregon 1994. Venäjänkielinen alkuteos: *Karakter operatsii sovremennykh armii*. Alkuperäinen venäjänkielinen teos on vuodelta 1929, englanniksi kääntänyt William A. Burhans.

Opinnäytetyöt

Lalu Petteri, *Syvää vai pelkästään tiheää: neuvostoliittolaisen ja venäläisen sotataidollisen ajattelun lähtökohdat, kehittyminen, soveltaminen käytäntöön ja nykytilanne. Näkökulmana 1920- ja 1930-luvun syvän taistelun ja operaation opit*. Maanpuolustuskorkeakoulun tohtorinväitöskirja, Helsinki 2014.

Rajala Veli, *Panssariyhtymän käyttöajatuksen kehitys Suomessa ennen toista maailmansotaa*. Maanpuolustuskorkeakoulun opinnäytetyö, Helsinki 1999.

Vehviläinen Olli, *Kansallissosialistinen Saksa ja Neuvostoliitto 1933–1934: Hitlerin valtaantulosta Baltian pöytäkirjaa koskevien neuvottelujen raukeamiseen*. WSOY, Porvoo 1966.

Artikkelit

Bartov Omer, From *Blitzkrieg* to total war: controversial links between image and reality. Artikkeliteoksessa *Stalinism and Nazism: Dictatorships in Comparison*. Cambridge University Press, Cambridge 2003.

Citino Robert, Beyond Fire and Movement: Command, Control and Information in the German *Blitzkrieg*. Artikkeliteoksessa *Warfare in Europe, 1919–1938*. Toim. Geoffrey Jensen, Ashgate Publishing, Aldershot 2008.

Corum James, The Luftwaffe's Army Support Doctrine, 1918–1941. Artikkeliteoksessa *Warfare in Europe, 1919–1938*. Toim. Geoffrey Jensen, Ashgate Publishing, Aldershot 2008.

DiNardo Richard, German Armour Doctrine: Correcting the Myths. Artikkeliteoksessa *Warfare in Europe, 1919–1938*. Toim. Geoffrey Jensen, Ashgate Publishing, Aldershot 2008.

Gat Azar, British Influence and the Evolution of the Panzer Arm: Myth or Reality? Artikkeliteoksessa *Warfare in Europe, 1919–1938*. Toim. Geoffrey Jensen, Ashgate Publishing, Aldershot 2008.

Kershaw Ian, 'Working towards the Führer': reflections on the nature of the Hitler dictatorship. Artikkeliteoksessa *Stalinism and Nazism: Dictatorships in Comparison*. Cambridge University Press, Cambridge 2003.

Kiesling Eugenia, "If it ain't broke, don't fix it": French Military Doctrine between the World Wars. Artikkeliteoksessa *Warfare in Europe, 1919–1938*. Toim. Geoffrey Jensen, Ashgate Publishing, Aldershot 2008.

Mäkelä Päivi, Mene lähelle, näe kauas. Henkilöllisen kohteensa ylittävästä problematiikasta ja sen tavoittamisesta temaattisessa biografiatutkimuksessa. Artikkeliteoksessa *Yksilö ja yhteisö. Henkilöhistoriallinen keskustelu Suomessa 1930-luvulta 2000-luvulle*. Toim. Timo Soikkanen, Turun yliopiston Poliittisen historian tutkimuksia 28, Turku 2006.

Sapir Jacques, The economics of war in the Soviet Union during World War II. Artikkele teoksessa *Stalinism and Nazism: Dictatorships in Comparison*. Cambridge University Press, Cambridge 2003.

Sillanmäki Jouni, Rapallon sopimuksesta 90 vuotta. Artikkele julkaisussa *Panssari-lehti numero 1/2012*.

Toveri Pekka, Panssarijoukkojen johtaminen hyökkäyksessä. Artikkele julkaisussa *Panssari-lehti numero 3/2013*.

Vares Vesa, Historian henkilöt ja elämäkertatutkimus. Suomalaisia ja kansainvälisiä elämäkertoja: esittelyä, analyysia ja metodisia ongelmia. Artikkele teoksessa *Yksilö ja yhteisö. Henkilöhistoriallinen keskustelu Suomessa 1930-luvulta 2000-luvulle*. Toim. Timo Soikkanen. Turun yliopiston Poliittisen historian tutkimuksia 28, Turku 2006.

Muu kirjallisuus

Battistelli Pier Paolo, *Heinz Guderian: Leadership, Strategy, Conflict*. Osprey Publishing, Oxford 2011.

Habeck Mary, *Storm of Steel: The Development of Armor Doctrine in Germany and the Soviet Union, 1919–1939*. Cornell University Press, Ithaca, New York 2003.

Hart Russell, *Guderian: Panzer Pioneer or Myth Maker?* Potomac Books, Washington, D.C 2006.

Hart Stephen, *Historian suurimmat panssarivaunutaistelut: vuodesta 1916 nykypäivään*. Minerva, Helsinki 2013. Suomentanut Kirsti Peitsara.

Jokisipilä Markku, *Hitlerin kopla. 20 natsi-Saksan johtajaa*. WSOY, Helsinki 2017.

Jonas Michael, *Kolmannen valtakunnan lähettiläs. Wipert von Blücher ja Suomi*. Ajatus Kirjat, Helsinki 2010. Saksankielinen alkuteos: Wipert von Blücher und Finnland. Alternativpolit und Diplomatie im, "Dritten Reich", suomentaneet Otto Lappalainen ja Mervi Ovaska.

Lucas James & Cooper Matthew, *Hitler's Elite: Leibstandarte SS 1933–1945*. Grafton Books, London 1990.

Macksey Kenneth, *Guderian, Creator of the Blitzkrieg*. Stein and Day, New York 1976.

McCarthy Peter & Syron Mike, *Panssarisota – Saksan panssaridivisioonat toisessa maailmansodassa*. Koala-Kustannus, Helsinki 2012. Suomentanut Simo Liikanen.

Mitcham Samuel, *Hitler's Field Marshals and Their Battles*. Grafton Books, London 1989.

Mitcham Samuel, *The Panzer Legions: A Guide to the German Army Tank Divisions of World War II and their Commanders*. Stackpole Books, Mechanicsburg, Pennsylvania 2007.

Mitcham Samuel, *The Rise of the Wehrmacht: The German Armed Forces and World War II*. Praeger Security International, Westport, Connecticut 2008.

Müller Klaus-Jürgen, *The army, politics and society in Germany, 1933-45. Studies in the army's relation to Nazism*. Manchester University Press, Manchester 1987.

Pyta Wolfram, *Hitler: Der Künstler als Politiker und Feldherr. Eine Herrschaftsanalyse*. Siedler Verlag, München 2015. Suomennetut sivut kääntänyt Vesa Vares.

Simpkin Richard, *Deep Battle: The Brainchild of Marshal Tukhachevskii*. Brassey's Defence Publishers, London 1987.

LUENNOT

Jokisipilä Markku, 2018. *NSDAP:n taisteluvuodet 1920–1930*. Kolmannen valtakunnan nousu ja tuho – kansallissosialistinen Saksa 1933–1945 -luentosarjan luento 31.10.2018 Turun yliopistolla. (a)

Jokisipilä Markku, 2018. *Natsikauden ”hyvä vuodet” 1930-luvulla*. Kolmannen valtakunnan nousu ja tuho – kansallissosialistinen Saksa 1933–1945 -luentosarjan luento 15.11.2018 Turun yliopistolla. (b)

Jokisipilä Markku, 2018. *Toinen maailmansota ja Götterdämmerung*. Kolmannen valtakunnan nousu ja tuho – kansallissosialistinen Saksa 1933–1945 -luentosarjan luento 29.11.2018 Turun yliopistolla. (c)